

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

KATEDRA OBCHODNÍHO PRÁVA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

PRÁVNÍ ÚPRAVA LIKVIDACE OBCHODNÍCH SPOLEČNOSTÍ

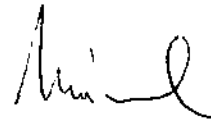
Vedoucí diplomové práce: JUDr. Marie Zahradníčková, CSc.

Vypracoval: Ondřej Mánek
Bradského 1286, Rakovník 269 01

PROHLÁŠENÍ:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 15. června 2007.

Ondřej Mánek

PODĚKOVÁNÍ:

Rád bych vyjádřil své poděkování JUDr. Marii Zahradníčkové, CSc. za její trpělivost a ochotu při vedení mé diplomové práce.

OBSAH:

Seznam zkratk	8
Úvod	9
Kapitola I.	
Základní pojmy	15
Zrušení, zánik a neplatnost právnické osoby	15
Zrušení právnické osoby	15
Důvody zrušení právnické osoby	16
Zrušení jiných forem právnických osob	19
Zánik právnické osoby	19
Neplatnost právnické osoby	20
Význam provedení prvozápisu právnické osoby do obchodního rejstříku	21
Pojem likvidace právnické osoby	23
Existující definice pojmu	23
Pojmové znaky likvidace právnických osob	24
Kapitola II.	
Prameny české a evropské právní úpravy likvidace obchodních společností	28
Česká právní úprava	28
Česká právní úprava	28
Historie české právní úpravy	30
Rekodifikace soukromého práva	33
Evropská právní úprava	35
Východiska právní úpravy	35
Nadnárodní formy společností	37
Kapitola III.	
Průběh likvidace	38
Vstup do likvidace	38
Okamžik vstupu společnosti do likvidace	38

Právní účinky vstupu společnosti do likvidace	41
Vlastní průběh likvidace	43
Právní úkony bezprostředně následující po vstupu společnosti do likvidace	44
Další úkony v průběhu likvidace	47
Rozsah oprávnění likvidátora jednat jménem společnosti	47
Ochrana zájmů zaměstnanců	51
Úkony související se skončením likvidace	53
Mimořádná účetní závěrka	54
Zpráva o průběhu likvidace	54
Návrh na rozdělení likvidačního zůstatku	55
Způsob rozdělení likvidačního zůstatku	57
Přezkum podílu na likvidačním zůstatku	58
Důsledky neschválení a napadení návrhu, ochrana práv věřitelů	59
Likvidace předlužené společnosti – souvislost s konkurzním řízením	61
Povinnost podat návrh na prohlášení konkurzu	61
Přerušeni likvidace po dobu trvání konkurzu, působnost likvidátora	62
Postup likvidátora po ukončení řízení ve věci konkurzu	63
Zrušení rozhodnutí o zrušení společnosti s likvidací a rozhodnutí o přeměně společnosti v likvidaci	65
Revokační rozhodnutí	65
Přeměna společnosti po jejím vstupu do likvidace	68
Skončení likvidace	69
Skončení likvidace v souvislosti s prodejem podniku	70
Úkony bezprostředně následující po skončení likvidace	72
Seznam společníků, kterým byl vyplacen podíl na likvidačním zůstatku	72
Zápis skončení likvidace do obchodního rejstříku	72
Návrh na výmaz společnosti z obchodního rejstříku	72
Nakládání s dokumenty v průběhu likvidace	75
Kapitola IV.	
Obnovení likvidace	77
Právní úprava obnovení likvidace	77
Dřívější právní úprava	77

Stávající právní úprava	77
Obnovení likvidace před výmazem společnosti z obchodního rejstříku	78
Obnovení likvidace po výmazu společnosti z obchodního rejstříku	79
Situace po obnovení likvidace	80
Revokační rozhodnutí po obnovení likvidace	81
Kapitola V.	
Likvidátor	82
Právní povaha likvidátora	82
Likvidátor jakožto právnická osoba	83
Požadavky na osobu likvidátora	86
Podmínky způsobilosti likvidátora	87
Neslučitelnost funkcí	89
Vznik funkce likvidátora	89
Jmenování ze strany společnosti	89
Jmenování likvidátora soudem	90
Jmenování likvidátora správním orgánem	93
Povinnost součinnosti	93
Zánik funkce likvidátora	94
Smrt a zánik likvidátora	94
Odvolání likvidátora	94
Vzdání se funkce likvidátora	96
Nemožnost výkonu funkce	97
Skončení likvidace	97
Právní postavení likvidátora	98
Postavení likvidátora vůči společníkům	98
Postavení likvidátora vůči společnosti v likvidaci	99
Postavení likvidátora vůči třetím osobám	100
Postavení likvidátora vůči dozorčí radě	100
Postavení likvidátora vůči jiným orgánům společnosti	100
Odpovědnost likvidátora	101
Odpovědnost likvidátora podle obchodního zákoníku	101

Odměna likvidátora	103
Mimotarifní odměna	104
Tarifní odměna	104
Závěr	106
Seznam použité literatury	111

SEZNAM ZKRATEK

Není-li v této práci dále uvedeno jinak, mají níže uvedené pojmy následující význam:

obchodní zákoník	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, v platném znění;
občanský zákoník	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění;
zákon o konkurzu a vyrovnání	zákon č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání, v platném znění;
insolvenční zákon	zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), v platném znění;
zákon o bankách	zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, v platném znění;
zákoník práce	zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce nebo zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, v platném znění;

ÚVOD

Likvidace je imanentní součástí života právnické osoby stejně jako její existence před zápisem do příslušného rejstříku, její vznik či naopak zánik. Proto je právní institut likvidace součástí právní úpravy právnických osob již od jejího samého počátku. Likvidace, a to jak likvidace obchodních společností tak i jiných forem právnických osob, je v našem právním prostředí laickou i odbornou veřejností však ještě i v dnešní době často chápána především jako výraz podnikatelského neúspěchu, tedy jako jev společensky a ekonomicky negativní. Tak je mnohdy likvidace ne zcela správně považována za krajní a pokud možno výjimečný způsob řešení neutěšených majetkových poměrů právnických osob, který je nutně spojen s významnou ingerencí soudu či státního zastupitelství. Tento zkreslený pohled na právní institut likvidace je nicméně pochopitelný a zřejmě pramení z dále uvedených důvodů.

Historická zkušenost z období počátku působení tržní ekonomiky na našem území bezprostředně po roce 1989 ukazuje, že při činnosti spočívající v likvidaci právnických osob často docházelo k obcházení a zneužívání tehdejší nedokonalé právní úpravy nebo že tato činnost byla často spojena přímo s pácháním trestných činů. Tento fakt vytváří u laické a části odborné veřejnosti dojem, že likvidace se neslučuje s právně nezávadným a ekonomicky úspěšným působením společností, byť by šlo o likvidaci např. jejich účelově založených projektových společností, které již splnily svůj ekonomický účel.

Druhým neméně důležitým důvodem nesprávného nazírání na právní institut likvidace právnických osob je skutečnost, že právní institut likvidace měl být a byl používán v souvislosti s ukončením činnosti státních podniků či jejich částí, které buďto nebyly vhodné k privatizaci nebo u kterých se proces privatizace z různých důvodů nepodařilo realizovat. Již sama privatizace státních podniků je mnohdy veřejností vnímána jako proces neprůhledný, netransparentní a neumožňující kontrolu ze strany veřejnosti. Navíc proces likvidace záměrně zbytkově vyčleněných státních podniků byl mnohdy spojen s nemalými těžkostmi, které pramenily především ze zanedbaného či neprůhledného hospodaření a vedení účetních dokumentů tohoto druhu podniků před jejich vstupem do likvidace.

Dalším důvodem, který je pro nesprávné chápání pojmu likvidace právnických osob klíčový, je nedostačující kvantitativní úroveň právních předpisů upravujících problematiku likvidace právnických osob a zejména pak roztříštěnost stávající právní úpravy v samotném obchodním zákoníku ale i mezi

obchodní zákoník a zvláštní zákony. Důsledkem roztržitého právní úpravy je ne zcela jednoznačná hierarchie jednotlivých ustanovení. V současné době je problematika likvidace právnických osob obecně upravena především v paragrafech 70 až 75b nadepsaných „Likvidace společnosti“ zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník. Obecná úprava obchodního zákoníku je doplněna ustanoveními věnujícími se likvidaci v rámci úpravy jednotlivých forem právnických osob a družstva. K základním ustanovením v obchodním zákoníku týkajícím se likvidace patří dále některá ustanovení společná, přechodná a závěrečná. Sledovaná problematika je také řešena v paragrafech 68 a 68a obchodního zákoníku v souvislosti s úpravou zrušení a zániku společnosti, resp. neplatnosti společnosti.

Kromě obecné úpravy v obchodním zákoníku jsou na likvidaci právnických osob aplikovatelná některá ustanovení zákoníku občanského, který je vůči obchodnímu zákoníku obecným a subsidiárně použitelným právním předpisem. Ustanovení obchodního zákoníku o likvidaci obchodních společností jsou výslovně na základě § 20a odst. 4 občanského zákoníku subsidiárně aplikovatelná i na likvidaci jiných forem právnických osob, tedy nejen na obchodní společnosti. Problematika likvidace je dále zahrnuta mimo jiné v zákoně č. 111/1990 Sb., o státním podniku a v pozdějším zákoně č. 77/1997 Sb., o státním podniku, v zákoně č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, v zákoně 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby, v zákoně č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (o nadacích a nadačních fondech), v zákoně č. 21/1992 Sb., o bankách, v zákoně č. 248/1992 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech, v zákoně č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, v zákoně č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání a v desítku dalších zákonů. Kromě českých právních předpisů je třeba vzít dále v potaz evropské právo, přestože ve srovnání s jinými oblastmi obchodního práva, není evropská legislativa v oblasti likvidace právnických osob natolik významná.

Výčet právních předpisů upravujících likvidaci sám o sobě nejlépe dokládá kvantitativní stránku a roztržitého právní úpravy. Z hlediska kvality je právní úprava likvidace hodnocena celkově jako zdařilá¹. Přesto v souvislosti s likvidací vyvstávají otázky, jejichž právní úpravy by měla být řešena lépe, resp. které by se nově měly stát předmětem právní úpravy. Zákodárce nedostatečně upravil, či zcela opomněl upravit, otázky týkající se mimo jiné právního postavení statutárního orgánu právnické

¹ Důvodová zpráva k návrhu paragrafového znění obchodního zákona vypracovaný pracovní komisí při Ministerstvu spravedlnosti ČR vedenou prof. Dr. JUDr. Karlem Eliášem dostupný na www.juristic.cz

osoby v likvidaci, důsledků nečinnosti likvidátora, rozsahu jeho oprávnění a rozsahu právní subjektivity právnické osoby v likvidaci, dále chybí podrobnější úprava postavení věřitelů a zaměstnanců právnické osoby v likvidaci vůči samotné právnické osobě a vůči jejímu likvidátorovi. Právní úprava bohužel též účinně nezabraňuje možnosti neodůvodněným průtahům likvidace. Za nedostačující lze také považovat úpravu skončení likvidace a to především s ohledem na sporné či nespлатné pohledávky. O vybraných slabínách stávající právní úpravy likvidace právnických osob bude podrobně pojednáno dále.

Zůstává otázkou, nakolik by častějšímu využívání, lepšímu chápání a zpřehlednění institutu likvidace pomohlo jeho vyčlenění do zvláštního zákona po vzoru současné úpravy insolvence, či zda by měla být tato úprava ponechána v obchodním zákoníku nebo nově začleněna do zákoníku občanského, jak navrhuji autoři nové kodifikace soukromého práva.

K bezproblémovému provádění likvidací rozhodně nepřispívá, že právní úprava není podpořena dostatečně rozsáhlou a přesvědčivou judikaturou, která by odpovídala poptávce právní praxe po výkladu, doplnění či upřesnění výše zmíněných ale i mnohých dalších otázek, které v průběhu likvidace vyvstávají.

Jak jsem již naznačil, je důsledkem nesprávného nazírání na právní institut likvidace skutečnost, že v běžném ekonomickém životě je před nestandardně dlouho trvající, právně nesnadnou a tudíž finančně náročnou likvidací právnických osob, zejména pak obchodních společností, dávána přednost zachování existence právnické osoby i přes to, že jí sledovaný podnikatelský plán nebyl realizován, či že naopak již došlo k naplnění účelu, pro který byla ona právnická osoba zřízena, či že zde existuje jiný důvod, pro který se další trvání právnické osoby stává nadbytečným. Popsané bezúčelné pokračování v existenci a obchodní či jiné činnosti právnické osoby je obvykle realizováno i za cenu zvyšování závazků a zhoršování účetních výsledků právnické osoby. V důsledku tohoto stereotypu ekonomických subjektů nedochází v našem právním a ekonomickém prostředí k jevu, který lze běžně pozorovat v ekonomikách států s vyspělejší legislativou a který je někdy výstižně nazýván jako „očištění podnikatelského prostředí“. Ve vyspělejších tržních ekonomikách je naprosto běžné, aby zhruba 60 až 70 % obchodních společností ukončilo svou existenci během prvních tří let následujících po jejich vzniku. Velká část těchto právnických osob je podrobena fúzi, rozdělení, sloučení či jiné formě přeměny, zbývající část právnických osob končí svojí existenci prostřednictvím likvidace.

Možná právě z důvodu výskytu popsaných negativních ekonomických jevů vyplývajících z nepřesného chápání likvidace právnických osob byla tomuto právnímu institutu věnována postupně stále větší pozornost, zejména na úrovni právně teoretické a také legislativní. Dnes tvoří právní úprava likvidace právnických osob svébytnou a významnou součást našeho právní řádu. Její neustále vzrůstající význam pro běžnou právní praxi je zjistitelný prostřednictvím údajů ze statistických přehledů soudní agendy² v letech 1996 až 2005. Skutečnou vypovídací hodnotu s ohledem na téma této práce mají statistiky teprve od roku 2003, kdy došlo ke změně v metodice zpracování statistik soudní agendy, v jejímž důsledku lze samostatně sledovat počet pravomocně skončených řízení pouze ve věcech rušení a likvidace právnických osob; řízení ve věcech rušení a likvidace právnických osob nejsou tedy nadále vedena společně s řízeními souvisejícími s zakládáním právnických osob jako jediná společná kategorie. Počet pravomocně skončených řízení ve věcech rušení a likvidace obchodních společností, družstev, státních podniků a obecně prospěšných společností činil v roce 2003 659. V roce 2004 došlo k významnému nárůstu počtu pravomocně skončených řízení v nově sledované kategorii na 1368. Pro rok 2005 vykazují statistické údaje 2498 pravomocně skončených řízení ve věcech rušení a likvidace obchodních společností, družstev, státních podniků a obecně prospěšných společností.

Z právě uvedeného historického přehledu počtu řízení souvisejících s právním institutem likvidace právnických osob je na první pohled zřejmé, že tato řízení v současné době, narozdíl od devadesátých let, tvoří obsáhlou část obchodněprávní agendy soudů a že jejich počet má značně stoupající tendenci, což je právě důkazem stále rostoucího významu právního institutu likvidace právnických osob v právním prostředí v České republice. Pro úplnost je ze stejných statistických údajů nutné doplnit, že délka řízení ve věcech rušení a likvidace právnických osob má od roku 2000 sestupný charakter, přičemž v roce 2005 činila ve věci rušení a likvidace obchodních společností a družstev od nápadu do pravomocného rozhodnutí ve věci v průměru 344 dní. Taková délka řízení je s ohledem na dosavadní průměrné délky tohoto druhu řízení, či v porovnání s průměrnými délkami jiných druhů řízení, sice rekordně krátká, nicméně v porovnání s průměrnou délkou řízení ve věci likvidace právnických osob ve vyspělejších jurisdikcích a pro potřeby současného ekonomického života v České republice, je téměř roční průměrná délka řízení stále nevyhovující.

² Ministerstvo spravedlnosti ČR, Statistický přehled soudních agend rok 1996 až 2006 dostupné na stránkách Ministerstva spravedlnosti www.justice.cz

Pro úplnost dodávám, že v České republice bylo od roku 1997 prohlášeno každoročně v průměru 3000 likvidací. Obecně lze tvrdit, že počet prohlášených likvidací je od roku 2000 vždy o něco vyšší než počet prohlášených konkurzů. Zatímco v roce 2000 se počet společností v likvidaci pohyboval okolo 1 500, v roce 2005 dosáhl jejich počet už čísla 3 500. S ohledem na vstup České republiky do Evropské unie a v souvislosti s neustále rostoucí konkurencí způsobenou otevíráním hranic lze předpokládat, že v následujících několika letech dojde k významnějšímu nárůstu počtu společností v likvidaci.

Tato diplomová práce má být především analýzou stávající české právní úpravy likvidace obchodních společností. Taková analýza však musí nutně vycházet z širší teoretické úvahy nad pojmem likvidace právnických osob. Teprve po provedeném teoretickém rozboru pojmu likvidace právnických osob je možné přistoupit k podrobnému hodnocení jednotlivých prvků a prvních úkonů, které pojem likvidace naplňují.

Vzhledem k tomu, že v praxi provádění likvidace vyžaduje znalost velkého množství právních předpisů, znalost účetnictví, daňových ale i ekonomických otázek a likvidace svým způsobem vždy přesahuje z oboru práva do oborů jiných, zejména ekonomie, pokusím se v této práci rovněž o komplexní přístup k zadané problematice a pokusím se neomezit se pouze na ustanovení § 70 a n. obchodního zákoníku.

Pokusím se postupně vyzdvihnout problémy, které v právní praxi v souvislosti s likvidací vznikají, nebo by v budoucnu vznikat mohly. Popis jednotlivých nedostatků právní úpravy by měl v zápětí vyústit v pokus o jejich řešení nebo přinejmenším shrnutí již vyslovených názorů na jejich řešení a další úvahy de lege ferenda. Zvláště podrobně by se práce měla zabývat problematikou související s osobou likvidátora a s postavením likvidátora v rámci likvidace obchodních společností.

Výše formulovanému předmětu této diplomové práce odpovídá nutnost použití analýzy, jakožto hlavní metody pro zpracování tohoto pojednání. Rozbor jednotlivých právních pojmů a zákonných ustanovení tvoří stěžejní část předkládané diplomové práce. Analytickou metodu je však nutné v pasážích pojednávajících obecně o právním pojmu likvidace právnických osob v širším pojetí doplnit o generalizační metodu, aby z doslovných znění právních předpisů, důvodových zpráv k zákonům a jednotlivých odborných statí mohl být vyňat jakýsi obecně přijímaný širší pojem

likvidace právnických osob a následně k němu vytvořen patřičný komentář obecně platný pro jednotlivé právní instituty tomuto obecnému pojmu podřazené.

Touto diplomovou prací bych rád přispěl k ne příliš rozvinuté diskusi o právní úpravě likvidace. Domnívám se, že nízký zájem právní teorie o tuto problematiku neodpovídá jejímu skutečnému významu v právní a obchodní praxi. Zejména s ohledem na připravovanou rekonstrukci soukromého práva by bylo vhodné začít se problematikou likvidace ve větší míře zabývat. Domnívám se, že z pohledu podnikatele je bezproblémové a ne příliš dlouho trvající ukončení činnosti obchodní společnosti přinejmenším stejně důležité jako možnost rychlého založení společnosti a zahájení podnikatelské činnosti. Přestože, jak jsem uvedl, hodnotíme právní úpravu likvidace jako zdařilou, měli bychom lépe posoudit, zda skutečně vyhovuje poptávce z ekonomické oblasti.

KAPITOLA I.

ZÁKLADNÍ POJMY

ZRUŠENÍ, ZÁNİK A NEPLATNOST PRÁVNICKÉ OSOBY

Likvidace právnických osob je vždy neodmyslitelně spojena s právními skutečnostmi zrušení a zánik, eventuálně neplatnost právnické osoby. Zjednodušeně lze říci, že zrušením právnické osoby, či jejím prohlášením za neplatnou obecně dochází k zahájení likvidace právnické osoby. Proces likvidace pak směřuje k zániku právnické osoby. Přestože uvedené právní skutečnosti nejsou přímo součástí právní problematiky likvidace právnických osob, jsou pro otázky spojené s likvidací právnických osob zcela určující. Zřejmě by každý z uvedených pojmů mohl být předmětem zvláštního pojednání, přesto však není možné bez jejich stručného rozboru vytvořit ucelený pohled na právní institut likvidace právnických osob.

Česká právní úprava striktně rozlišuje mezi zrušením a zánikem právnické osoby obdobně jako to činí pro její založení a vznik. Platí, že zrušení a zánik právnické osoby jsou dva různé právní pojmy označující dvě samostatné právní skutečnosti. Obecným základem a jádrem právní úpravy takového rozlišování je § 20a odst. 1 a 2 občanského zákoníku.

Zrušení právnické osoby

První odstavec jmenovaného ustanovení upravuje zrušení právnické osoby, jímž obvykle rozumíme skutečnost stanovenou příslušným právním předpisem, která má kromě jiného především za následek, že v trvání právnické osoby nastává další období její existence, a to období závěrečné, ve kterém právnická osoba sice nadále existuje, avšak již jen s omezenou právní subjektivitou. Výlučným cílem a zároveň důvodem této pokračující existence je dosažení zániku právnické osoby. Právní subjektivita zrušené právnické osoby je v souladu s tímto cílem omezena v tom smyslu, že způsobilost k právům a povinnostem právnické osoby zůstává nedotčena, tedy právnická osoba nadále zůstává nositelem stávajících práv a povinností, jak uvádí § 18 občanského zákoníku, avšak způsobilost právnické osoby k právním úkonům je od okamžiku jejího zrušení omezena pouze na právní úkony směřující k jejímu zániku. Toto omezení právní subjektivity právnické osoby nastává okamžikem zrušení právnické osoby bez ohledu na důvod či způsob, kterým se právnická osoba zrušuje. Tedy i v případě že se

právnícká osoba zrušuje bez likvidace, dochází k omezení její způsobilosti k právním úkonům, neboť zrušení právnické osoby je důsledkem provedené přeměny právnické osoby, nikoliv jejím předpokladem.

Právní úprava rozlišuje dvě možnosti zrušení právnické osoby. První, obecnou, možností je zrušení právnické osoby, jehož cílem je její zánik bez univerzálního právního nástupce. Po takovém zrušení, a tedy pravidelně, následuje likvidace právnické osoby. Existují však výjimky, kdy se likvidace právnické osoby neprovádí i přesto, že došlo k jejímu zrušení bez právního nástupce. Těmito výjimkami jsou zrušení právnické osoby v důsledku zrušení konkurzu po splnění rozvrhového usnesení, zrušení konkurzu z důvodů, že majetek úpadce nepostačuje k úhradě nákladů konkurzu a v důsledku zamítnutí návrhu na prohlášení konkurzu pro nedostatek majetku, vždy však za současného splnění podmínky, že právnická osoba nemá zároveň žádný majetek. Druhou, zvláštní, možností zrušení právnické osoby je její zrušení s univerzálním právním nástupcem. V těchto případech mluvíme o přeměně právnické osoby.

Důvody zrušení právnické osoby

Obchodní zákoník uvádí důvody zrušení obchodní společnosti. Uvedené důvody je možné obecně vztáhnout na všechny druhy právnických osob, nestanoví-li zvláštní zákony důvody odlišné, neboť obchodní zákoník je k těmto zvláštním právním předpisům obvykle ve vztahu subsidiarity. Zároveň je třeba vzít v potaz, že výčet důvodů zrušení právnické osoby uvedený v § 68 odst. 3 obchodního zákoníku není vyčerpávající, další důvody jsou uvedeny jednak ve speciálních ustanoveních u jednotlivých forem právnických osob a také ve zvláštních zákonech. Právními důvody zrušení obchodní společnosti, resp. právnické osoby podle § 68 odst. 3 obchodního zákoníku jsou uplynutí času, splnění účelu, rozhodnutí orgánu společnosti či jejích společníků o zrušení, rozhodnutí soudu o zrušení, rozhodnutí orgánu společnosti či jejích společníků o zrušení v důsledku přeměny, zrušení konkurzu ze stanovených důvodů a konečně zamítnutí návrhu na prohlášení konkurzu pro nedostatek majetku. Obecné důvody zrušení právnické osoby bez právního nástupce, po němž následuje likvidace právnické osoby a otázky s nimi související jsou dále rozebrány podrobněji, nicméně pozornost je soustředěna výhradně na souvislosti konkrétního zrušovacího důvodu s následnou likvidací, respektive na zvláštnosti likvidace, které jednotlivé zrušovací důvody způsobují.

Obchodní společnost, resp. právnická osoba se zrušuje uplynutím doby, na kterou byla založena. Tím okamžikem také vstupuje do likvidace. Omezit trvání právnické osoby je možné jen v jejím zakladatelském dokumentu a to buď ihned při jejím vzniku nebo následně za trvání právnické osoby použitím příslušné procedury pro změnu zakladatelského dokumentu. Právnická osoba se pak zrušuje uplynutím stanovené doby bez dalšího. Není také vyloučeno, aby za trvání společnosti došlo ke změně zakladatelského dokumentu, která by umožnila další trvání právnické osoby na dobu v něm stanovenou či dobu neurčitou. Nutně se nabízí se otázka, zda je možné, aby po uplynutí doby, na kterou byla společnost založena, rozhodli společníci či orgán společnosti s ohledem na § 68 odst. 8 obchodního zákoníku dodatečně o změně zakladatelského dokumentu a tím umožnili další trvání právnické osoby bez ohledu na skutečnost, že právnická osoba již okamžikem uplynutí doby svého trvání vstoupila do likvidace. Odborná literatura nenabízí v této otázce jednotné stanovisko. Komentář k obchodnímu zákoníku³ uvádí, že v takovém případě nelze likvidaci ukončit a jako důvod uvádí, že možnost ukončení likvidace zakotvená v § 68 odst. 8 obchodního zákoníku se vztahuje pouze na případy, kdy právním důvodem zrušení společnosti je rozhodnutí společníků nebo orgánu společnosti, tedy projev vůle. Tento názor se opírá především o argumentaci *a contrario*, vycházejí z toho, že pokud zákon připouští výslovně jen zrušení rozhodnutí o zrušení společnosti, pak pro případ zrušení společnosti z jiných právních důvodů nelze obdobný postup aplikovat. Opačný a minoritní názor⁴ záleží v tom, že postup předpokládaný v § 68 odst. 8 obchodního zákoníku je možné aplikovat *per analogiam* také v případě zrušení společnosti na základě jiného právního důvodu než rozhodnutí společníků společnosti či jejího orgánu. Taková argumentace vychází zejména z ústavního principu, že každý může činit, co zákon nezakazuje (čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod). Vzhledem k tomu, že ani důvodová zpráva k zákonu č. 370/2000 Sb., kterým byla nevratnost rozhodnutí o likvidaci prolomena, jasnou odpověď nedává, bude v předmětné záležitosti nutné vyčkat, jaké stanovisko zaujme judikatura. Osobně se spíše přikláním k názoru, že taková možnost ukončení likvidace není možná, neboť opačný výklad by znamenal značný zásah do oprávněných očekávání třetích osob, zejména věřitelů. Jedná-li některý věřitel po dobu trvání společnosti se společností způsobem předpokládající její zrušení v určitém čase (např. zbavuje se pohledávek za společností před jejím zrušením, byť za cenu nižší, než by tak činil bez očekávání jejího zrušení), není vhodné, aby poté, co dojde k naplnění jeho oprávněného očekávání, byla likvidace zrušena a společnost dále pokračovala ve své existenci.

³ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 561

⁴ Dvořák, T., Společnost s ručením omezeným, II. vydání, ASPI, a. s., 2005, str. 388

Dobu trvání právnické osoby lze omezit jen na splnění účelu, pro který byla založena. I v takovém případě se právnická osoba zrušuje bez dalšího a tímto okamžikem také bez dalšího vstupuje do likvidace. I zde vyvstává otázka, jak právně posoudit možnost následného rozhodnutí o pokračování v existenci právnické osoby či prostého pokračování v její činnosti bez provádění likvidace. Domnívám se, že otázku je třeba řešit obdobně jako ve výše uvedeném případě.

Dalším důvodem zrušení právnické osoby je rozhodnutí společníků nebo orgánu právnické osoby o jejím zrušení. V takovém případě dochází ke zrušení právnické osoby okamžikem uvedeným v předmětném rozhodnutí, není-li však tento okamžik určen, uplatní se dispozitivní úprava obchodního zákoníku, podle které je právnická osoba zrušena dnem přijetí rozhodnutí o zrušení.

Soud je oprávněn svým rozhodnutím zrušit právnickou osobu pouze z důvodů taxativně stanovených právními předpisy. Obchodní zákoník jako důvod pro rozhodnutí o zrušení právnické osoby mimo jiné uvádí situaci, kdy právnická osoba pozbude oprávnění k podnikatelské činnosti, dále nemožnost vykonávat činnost právnické osoby pro nepřekonatelné rozpory mezi společníky nebo například porušování povinnosti vytvářet rezervní fond. Soudem příslušným vydat takové rozhodnutí je krajský soud, u něhož je společnost zapsána v obchodním rejstříku. Řízení se zahajuje na návrh státního orgánu, nejčastěji jím bývá správce daně, nebo osoby, která prokáže právní zájem na zrušení právnické osoby. Takovou osobou je typicky menšinový společník nebo případně i věřitel společnosti. Také společník může navrhnout zrušení společnosti, jsou-li pro to důležité důvody. Petit návrhu, kterým se oprávněná osoba domáhá zrušení právnické osoby, zní pouze na zrušení právnické osoby, nikoliv už také nutně na prohlášení likvidace, neboť ta nastává *ex lege* samotným rozhodnutím soudu o zrušení. Soudy však obvykle rozhodují jediným usnesením o zrušení právnické osoby, o prohlášení likvidace a jmenování likvidátora. Dnem nabytí právní moci takového usnesení či dnem v usnesení stanoveném vstupuje právnická osoba do likvidace. Právě s ohledem na ingerenci soudu při zahájení likvidace, vykazuje likvidace takto zrušené právnické osoby určitá specifika, o kterých bude pojednáno dále v souvislosti s popisem průběhu likvidace. V současné době probíhá diskuse⁵ nad změnou příslušné legislativy, jejímž cílem by mělo být zjednodušení a urychlení postupu předcházejícího rozhodnutí soudu o zrušení právnické osoby, ale také zjednodušení průběhu likvidace tzv. „mrtvých společností“. Důvodů této iniciativy je hned několik, mezi hlavní patří finanční náročnost a tedy zatížení státního rozpočtu náklady procesu likvidace takových společností, nadměrné zatížení rejstříkových soudů agendou spojenou s existencí těchto společností a v neposlední řadě

⁵ Hampel, P., Činnost likvidátora jmenovaného soudem, Právní rádce 6/2006

možnost zneužití „mrtvých společností“ k nelegální činnosti. Návrh legislativního řešení tohoto problému by mělo v dohledné době začít připravovat Ministerstva průmyslu a obchodu České republiky.

Za rozhodnutí soudu o zrušení společnosti lze také považovat již uvedená rozhodnutí v rámci konkurzního řízení, tedy konkrétně usnesení konkurzního soudu o zrušení konkurzu po splnění rozvrhového usnesení, usnesení o zrušení konkurzu z důvodu, že majetek nepostačuje k úhradě nákladů konkurzu, a konečně usnesení o zamítnutí návrhu na prohlášení konkurzu pro nedostatek majetku.

Rozhodnutí orgánu společnosti či jejích společníků o zrušení v důsledku přeměny je dalším důvodem zrušení právnické osoby uvedeným v demonstrativním výčtu v § 68 odst. 3 obchodního zákoníku. Ke zrušení právnické osoby v těchto případech dochází, jak ve sledovaném ustanovení uvádí obchodní zákoník, jen v důsledku fúze, převodu jmění na společníka či rozdělení, nikoliv však už v důsledku změny právní formy. Zrušení právnické osoby v žádném z těchto případů nemůže mít za následek její vstup do likvidace.

Zrušení jiných forem právnických osob

Důvody a postup zrušení jiných forem právnických osob je stanoven vždy v příslušných zvláštních zákonech upravujících tyto formy právnických osob, tedy např. v zákoně č. 77/1997 Sb., o státním podniku, č. 21/1992 Sb., o bankách, č. 248/1992 Sb., o nadacích a nadačních fondech atd. Lze zobecnit, že subsidiární aplikace ustanovení obchodního zákoníku upravujících zrušení obchodních společností pro případ zrušení jiných forem právnických osob je pravidlem.

Zánik právnické osoby

Jak již bylo v úvodu této kapitoly zmíněno, je další významnou právní skutečností související s problematikou likvidace zánik právnické osoby. Již zmíněný § 20a odst. 2 občanského zákoníku obecně pro právnické osoby stanoví, že právnická osoba zaniká dnem jejího výmazu z příslušného rejstříku právnických osob, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak. Zánikem právnické osoby se rozumí ukončení její existence. Občanský zákoník stanoví, že před zánikem právnické osoby se vyžaduje její likvidace, nejedná-li se o zánik s právním nástupcem nebo pokud zvláštní zákon nestanoví jinak.

Obchodní zákoník v souladu s tím váže zánik obchodní společnosti na výmaz z rejstříku obchodního. Oba předpisy tedy výmazu z příslušného rejstříku přiznávají konstitutivní účinky. Zánik právnické osoby nikdy nespadá v jedno se skončením likvidace, naopak skončení likvidace zániku společnosti předchází a za určitých podmínek může být doba mezi skončením likvidace a zánikem právnické osoby značná.

Neplatnost právnické osoby

Neplatnost právnické osoby není právními předpisy upravena obecně, funkci obecného právního předpisu použitelného subsidiárně pro jiné formy právnických osob zřejmě bude plnit obchodní zákoník upravující v § 68a neplatnost obchodních společností. Především je však třeba rozlišovat neplatnost obchodní společnosti, resp. právnické osoby před jejím vznikem a odlišit ji od neplatnosti obchodní společnosti po jejím zápisu do obchodního rejstříku. Před vznikem obchodní společnosti, tedy před jejím zápisem do obchodního rejstříku, se na neplatnost obchodní společnosti použijí obecná ustanovení občanského zákoníku o neplatnosti právních úkonů. Neplatnost obchodní společnosti lze tedy v právních vztazích namítat vůči samotné obchodní společnosti i vůči třetím osobám bez dalšího, případně se lze žalobou domáhat, aby soud určil, že společnost je neplatná. Úspěch takové určovací žaloby je podmíněn prokázáním naléhavého právního zájmu žalobce. Vzhledem k tomu, že společnost vzniká teprve zápisem do obchodního rejstříku, nemá zjištění neplatnosti společnosti před jejím zápisem do obchodního rejstříku za následek její vstup do likvidace. K tomu, aby mohla být likvidace provedena, je totiž nutné, aby společnost právně existovala – tedy byla zapsána v obchodním rejstříku. Likvidaci předběžné společnosti právo nezná. Dojde-li ke zjištění neplatnosti společnosti před jejím zápisem do obchodního rejstříku, hledí se i na předběžnou společnost, jako kdyby nevznikla, předběžná společnost tudíž nemůže nabýt žádná práva ani závazky. Z jednání předběžné společnosti budou v tomto případě vázáni ti, kdo za ni jednali, tedy obvykle její zakladatelé. Pro provádění likvidace předběžné společnosti tudíž ani nevzniká žádný důvod.

Po zápisu obchodní společnosti do obchodního rejstříku již není možné aplikovat na neplatnost právnické osoby obecnou úpravu neplatnosti právních úkonů, není tedy možné domáhat se určovací žalobou autoritativního zjištění neplatnosti obchodní společnosti, namítat bez dalšího v právních vztazích její neplatnost či prohlásit usnesení rejstříkového soudu o prvozápisu společnosti do obchodního rejstříku za neplatné. Naopak je namístě využít v případech, kdy se vznikem společnosti jsou spjaty takové závažné vady, pro které by společnost vůbec nevznikla, nebo pokud po provedení

zápisu obchodní společnosti do obchodního rejstříku vznikly závažné vady, pro které by další trvání společnosti bylo neslučitelné s právními předpisy, institut prohlášení společnosti za neplatnou předvídaný v § 68a obchodního zákoníku, podle kterého může společnost být pro uvedené závažné vady, konkrétně taxativně vyjmenované v odstavci 2 zmíněného ustanovení, soudem prohlášena za neplatnou, a to i bez návrhu. Prohlášení společnosti za neplatnou má obdobně jako její zrušení za následek vstup společnosti do likvidace, a to ke dni právní moci soudního rozhodnutí o prohlášení její neplatnosti. Proces likvidace společnosti prohlášené za neplatnou bude vykazovat obdobné anomálie jako likvidace společnosti zrušené na základě soudního rozhodnutí. Zásadní význam pro likvidaci společnosti prohlášené za neplatnou a pro neplatnost společnosti vůbec má odstavec 4 sledovaného ustanovení, neboť ten chrání zájmy třetích osob, které by mohly být prohlášením neplatnosti společnosti dotčeny. Z tohoto ochranného ustanovení vyplývá, že neplatnosti společnosti se nelze dovolávat vůči třetím osobám, a to bez ohledu na právní moc usnesení o prohlášení společnosti za neplatnou. Rozhodující skutečností pro práva třetích osob je tedy opět výmaz společnosti z příslušného rejstříku. Z hlediska vlivu na proces likvidace má nesporný význam zejména druhá věta citovaného ustanovení, podle které povinnost společníků splatit nesplacené vklady trvá, pokud to vyžaduje zájem věřitelů na splnění závazků neplatné společnosti. Komentář k obchodnímu zákoníku⁶ ke sledované problematice uvádí, že je věcí posouzení likvidátora, zda je možné uspokojit pohledávky všech věřitelů neplatné společnosti bez toho, aby společníci museli splatit nesplacený vklad. Ne v rozporu s tímto výkladem se domnívám, že povinnost společníků splatit nesplacené vklady trvá po celou dobu trvání likvidace a také v případě obnovení likvidace podle § 75b obchodního zákoníku a to nezávisle na jakékoliv aktivitě likvidátora. Dle mého názoru nic nebrání tomu, aby likvidátor, přestože v průběhu likvidace nepožadoval splacení nesplacených vkladů, či výslovně jménem společnosti uvedl, že na splacení nesplacených vkladů netrvá, následně vyzval společníky ke splnění této jejich zákonné povinnosti a splnění této povinnosti za společnost vymáhal. Není tudíž možné, aby se likvidátor jednající jménem společnosti platně vzdal práva požadovat splacení nesplacených vkladů.

Význam provedení prvozápisu právnické osoby do obchodního rejstříku

Z výše popsané konstrukce neplatnosti obchodní společnosti vyplývá zásadní význam rozhodnutí rejstříkové soudu o prvozápise společnosti do obchodního rejstříku pro určení právního režimu aplikovatelného na určování neplatnosti obchodní společnosti a možnost provádění její likvidace. Rozsáhlá novelizace obchodního zákoníku a občanského soudního řádu provedená zákonem č.

⁶ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 579

216/2005 Sb., změna obchodního zákoníku a dalších zákonů, však s účinností ode dne 1. července 2005 mimo jiné relativizovala význam rozhodnutí rejstříkového soudu v tom smyslu, že narozdíl od předchozí právní úpravy je v současné době rejstříkový soud oprávněn přezkoumat návrh na zápis do obchodního rejstříku pouze z hledisek stanovených v § 200d odst. 1 a 200da odst. 1 občanského soudního řádu. Tato ustanovení obsahují výčet důvodů, pro které je rejstříkový soud oprávněn usnesením návrh na provedení zápisu či změny zápisu do obchodního rejstříku odmítnout. Těmito důvody jsou skutečnost, že návrh byl podán neoprávněnou osobou, návrh nebyl podán předepsaným způsobem, návrh neobsahuje všechny stanovené náležitosti, návrh je nesrozumitelný či neurčitý nebo k návrhu nebyly připojeny listiny, jimiž mají být doloženy údaje o zapisovaných skutečnostech. Druhé jmenované ustanovení umožňuje soudu přezkoumat návrh z hlediska toho, zda zapisované údaje vyplývají z přiložených listin, a zda navrhovaná obchodní firma není zaměnitelná či klamavá. Podle předcházející právní úpravy byla pravomoc rejstříkového soudu koncipována mnohem širší, neboť rejstříkový soud byl zejména povinen přezkoumat návrh z hlediska splnění předpokladů k provedení zápisu vyžadovaných právními předpisy v souladu s tehdejšíím zněním § 200d odst. 1 občanského soudního řádu. V právní úpravě lze tedy sledovat přechod ke spíše formálnímu přezkumu návrhů prováděnému rejstříkovým soudem. Tato skutečnost je vysvětlena v důvodové zprávě k zákonu č. 216/2005 Sb. ve Zvláštní části, 2. části, k § 200db tak, že v souladu s existující praxí v jiných státech je kontrolní role rejstříkových soudů částečně přenesena na notáře. Je tedy na notáři, aby přezkoumal soulad údajů o skutečnostech obsažených v notářském zápise se zákonem.

Domnívám se, že stávající právní úprava může, dovedená do nejzazších důsledků, vést k nežádoucí situaci, kdy v případě, že údaj o skutečnosti, jehož zápisu se navrhovatel domáhá, je v rozporu se zákonem, ale i přes rozpor se zákonem tato skutečnost vyplývá z notářského zápisu, který tvoří přílohu předmětného návrhu, není rejstříkový soud oprávněn takový návrh odmítnout a naopak je povinen provést zápis údaje o skutečnosti, která je v rozporu se zákonem, do obchodního rejstříku. Rejstříkový soud podle důvodové zprávy k výše uvedenému zákonu není oprávněn obsah příložené notářského zápisu z hmotněprávního hlediska vůbec přezkoumávat. Z uvedeného vyplývá, že nová právní úprava řízení ve věcech obchodního rejstříku obsažená v občanském soudním řádu přináší do právního řádu nezvyklý prvek, a to vázanost rejstříkového soudu právním názorem notáře, neboť pokud je notář toho názoru, že určitá skutečnost je v souladu se zákonem, nemůže rejstříkový soud zaujmout stanovisko opačné a z tohoto důvodu návrh odmítnout. Přestože výše popsaná úprava přechodu ke spíše formálního přezkumu návrhů rejstříkovým soudem a přenesení hmotněprávního přezkumu obsahu listin tvořících součást návrhu na notáře, je dle důvodové zprávy zcela v souladu se současným

vývojem legislativy v západoevropských státech i jiných vyspělých státech, nabízí se však nutně otázka, zda takto formulovaná ustanovení nepřinášejí do našeho právního řádu nový prvek, a to vázanost soudu právním názorem jiného, v tomto případě notáře. Dle Ústavy České republiky je soudce při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu České republiky. Tudíž jakákoliv vázanost soudu právním názorem jiného je tímto principem právního státu vyplývajícím přímo z Ústavy vyloučena. Roli jistého korektivu popsaného stavu může snad plnit § 29 odst. 6 obchodního zákoníku, který umožňuje rejstříkovému soudu, aby rozhodl o zrušení právnické osoby v případě, že obsah zápisu v obchodním rejstříku týkající se této osoby odporuje donucujícím ustanovením zákona, současně nelze nápravy dosáhnout jinak a tato osoba nezjedná přes výzvu soudu ve stanovené lhůtě nápravu. Podmínkou rozhodnutí o zrušení právnické osoby podle tohoto ustanovení zároveň je, aby takový postup byl v zájmu ochrany třetích osob.

POJEM LIKVIDACE PRÁVNICKÉ OSOBY

Existující definice pojmu

Náš právní řád neobsahuje zákonnou definici pojmu likvidace právnické osoby. Obchodní zákoník i zvláštní právní předpisy pojem likvidace běžně používají, přičemž však spíše popisují slet jednotlivých právních úkonů spadajících do procesu likvidace právnických osob bez toho, aby se jakkoliv pokoušeli o definici tohoto pojmu. Vymezení pojmu likvidace je ponecháno judikatuře a především právní teorii. Neexistence přesné legální definice sledovaného pojmu nezpůsobuje v běžné právní praxi žádné problémy. V právní teorii nepanují rozpory ohledně definice pojmu likvidace právnických osob, navíc samotný pojem likvidace právnických osob není předmětem hlubšího zájmu ze strany autorů. Obecně přijímaná definice likvidace právnických osob je uvedena v publikaci *Obchodní právo*⁷, kde je pojem likvidace společnosti vysvětlen jako „... *mimosoudní vypořádání majetkových poměrů zrušené společnosti*“, přičemž „ *cílem likvidace je vykonat veškerá práva společnosti a splnit její veškeré povinnosti takovým způsobem, aby obchodní jmění bylo v zásadě redukováno na určitou peněžitou částku v jejím majetku. Tato peněžitá částka je nazývána likvidačním zůstatkem, který má být rozdělen mezi společníky*“. Dále autorky uvádějí, že po rozdělení likvidačního

⁷ Pelikánová, I., Černá, S. a kol, *Obchodní právo, Společnosti obchodního práva a družstva*, II. díl, Praha: ASPI, a. s., 2006, str. 97

zůstatku nebo po naložení s likvidačním zůstatkem jiným způsobem má dojít k výmazu společnosti z obchodního rejstříku. V jiných publikacích⁸ se likvidace definuje jako „... vypořádání majetkových poměrů zrušeného subjektu... likvidace zahrnuje komplex právních, ale i administrativních a ekonomických úkonů sledujících vypořádání majetkových a jiných poměrů...“. V publikaci Likvidace podniku⁹ autor uvádí: „Likvidace podniku je souborem organizačních a ekonomických aktivit a právních úkonů, které musí zajistit úplné vypořádání majetkových a právních poměrů podniku před jeho výmazem z obchodního rejstříku.“ Z obvykle uváděných definic je možné vyzdvihnout znaky, které jsou všem těmto definicím společné a které jsou pro definování pojmu likvidace právnických osob klíčové.

Pojmové znaky likvidace právnických osob

Likvidace je definována jako vypořádání majetkových poměrů, tedy vykonání všech majetkových práv a povinností sledované právní osoby. Co je majetkovým právem a povinností lze určit s přihlédnutím k § 86 odst. 2 občanského soudního řádu ve spojení s § 100 odst. 2 občanského zákoníku. Jak vyplývá z komentářů¹⁰ k uvedeným ustanovením využívá se pro pojem majetkové právo obvykle širokého výkladu a negativního vymezení, tedy pojmového vyloučení osobních či osobnostních nemajetkových práv a věcí osobního stavu. Smyslem institutu likvidace je však vypořádání veškerých právních a tedy nikoliv pouze majetkových poměrů právní osoby. Tak je likvidátor povinen vypořádat práva týkající se obchodní firmy či ochranných známek. Zákon nevyklučuje vypořádání jiných než majetkových práv v rámci likvidace. Smyslem likvidace je vypořádat především majetková, ale i některá jiná práva a povinnosti zanikající společnosti.

Likvidace je dále popisována jako institut mimosoudní. V zásadě platí, že likvidace probíhá bez ingerence soudu, kdy pouze rejstříkový soud rozhoduje o povolení zápisu vstupu právní osoby do likvidace a zápisu, popř. výmazu, osoby likvidátora do obchodního rejstříku a dále rozhoduje o povolení výmazu právní osoby z obchodního rejstříku, příp. o povolení změny zápisu týkající se rozhodnutí o zrušení rozhodnutí o zrušení právní osoby. O možnosti rejstříkového soudu přezkoumat návrh na zápis či změnu zápisu do obchodního rejstříku platí, co bylo řečeno výše. To však nevyklučuje, aby soud měl v konkrétním případě na průběh likvidace značný vliv. Taková situace

⁸ Kratochvílová, H., Zrušení firem: likvidace a úpadek, Praha, C. H. Beck, 2002, str. 19

⁹ Pelikán, V., Likvidace podniku, Praha, Grada Publishing a. s., 2003, str. 15

¹⁰ Bureš, J., Drápal, L., Mazanec, M., Občanský soudní řád, Komentář, C. H. Beck, 2000, str. 208 a Jehlička, O., Švestka, J., Škárková, M., Občanský zákoník, Komentář, C. H. Beck, 2004, str. 366

nastává při likvidaci právnické osoby na základě rozhodnutí soudu, tedy u tzv. „nucených likvidací“. V případě soudem nařízené likvidace má soud co do významu srovnatelné postavení jako konkurzní soud v řízení konkurzním. Soud, kromě toho že rozhoduje o zrušení právnické osoby a o jejím vstupu do likvidace, také jmenuje a odvolává likvidátora, určuje jeho odměnu, kontroluje průběh likvidace prostřednictvím zpráv o průběhu likvidace podávaných likvidátorem, schvaluje tyto zprávy a za určitých okolností schvaluje návrh na rozdělení likvidačního zůstatku, dále schvaluje za určitých okolností zprávu likvidátora o naložení s majetkem. Smyslem činnosti soudu je tedy také svým způsobem nahradit činnost nečinného či nesprávně konajícího společníka zrušené obchodní společnosti. Jeho role v průběhu takto nařízené likvidace je určující a klíčová. Považujeme-li bez jakýchkoliv sporů konkurzní řízení za způsob procesního řešení úpadku¹¹ nebo obecně přijímáme, že je namíste dát přednost spíše procesnímu pojetí konkurzu¹², domnívám se, že vzhledem k podobnosti role a významu soudu v konkurzním řízení a v „nucených likvidacích“, lze pro některé způsoby provedení likvidace rozhodující úlohu soudu přijmout.

Jak již bylo zmíněno, jsou ustanovení týkající se likvidace společnosti obsažená v § 70 a n. obchodního zákoníku aplikovatelná i na likvidaci jiných druhů právnických osob než jen obchodních společností. Na základě těchto ustanovení se rovněž provádí likvidace např. družstev, státních podniků, nadací či veřejně prospěšných společností nebo bank a pojišťoven. Jak již bylo uvedeno v úvodu této práce, plní v těchto případech obchodní zákoník, zejména pak jeho § 70 až 75b roli předpisu obecného, aplikovatelného subsidiárně. Užívané definice je tudíž možné vztáhnout kromě obchodních společností rovněž na jiné formy právnických osob.

Jak správně uvádějí sledované definice, týká se likvidace v drtivé většině zrušených společností a jiných forem právnických osob a to zrušených na základě rozhodnutí soudu (souvisejícího s konkurzním řízením nebo jiným rozhodnutím) či orgánu společnosti. Nelze však opomenout, že stejně tak se likvidace týká společností prohlášených za neplatné po jejich zápisu do obchodního rejstříku.

Cíl je dalším pojmovým likvidace. Za cíl likvidace se obvykle v souladu s § 75a odst. 1 občanského soudního řádu považuje v závislosti na skutečnosti, zda je společnost předlužená či nikoliv, rozdělení likvidačního zůstatku nebo použití prostředků z výtěžku z prodeje majetku k uspokojení věřitelů anebo

¹¹ Winterová, A., *Civilní právo procesní*, Linde Praha, a. s., 2004, str. 593

¹² Zoulik, F., *Zákon o konkurzu a vyrovnání, komentář*, C. H. Beck, 1998, str. 3

převzetí majetku věřiteli k úhradě jejich pohledávek anebo odmítnutí věřitelů převzít majetek k úhradě dluhů. Likvidace končí okamžikem, kdy nastanou jmenované skutečnosti. Cílem likvidace tudíž bezprostředně není výmaz právnické osoby z příslušného rejstříku, tedy její zánik. Ten nastává teprve v důsledku skončení likvidace splněním jejího cíle, neboť v souladu s druhým odstavcem citovaného ustanovení je likvidátor povinen do 30 dnů od skončení likvidace podat návrh na výmaz právnické osoby z příslušného rejstříku. Cílem likvidace je tudíž vypořádání poměrů zrušené právnické osoby, výmaz z příslušného rejstříku a zánik právnické osoby je neodkladným důsledkem splnění cíle likvidace.

V souvislosti s účinností novely obchodního zákoníku provedené zákonem č. 370/2000 Sb., která počínaje 1. lednem 2001 přinesla do našeho právního řádu možnost prolomení zásady nevratnosti procesu likvidace tím, že umožnila společníkům, příslušnému orgánu právnické osoby, příp. soudu, aby rozhodli o zrušení svého rozhodnutí o zrušení právnické osoby a jejím vstupu do likvidace, se v literatuře¹³ objevily názory, že cílem likvidace nemusí být nutně ukončení všech činností právnické osoby, ale že likvidace může být způsob záchrany právnické osoby, způsob obnovení a zkvalitnění její činnosti. V současné době jsou v praxi nicméně k záchraně podnikatelských či jiných činností právnických osob využívány jiné instituty od likvidace odlišné, předpokládané zejména v zákoně o konkurzu a vyrovnání. Domnívám se, že právní institut likvidace není nepraktičtější prostředkem k provedení restrukturalizace či revitalizace obchodní společnosti a rozhodně není obhajitelným prostředkem k dosažení těchto cílů v případě např. státního podniku či banky.

Často opomíjeným, avšak nikoliv druhořadým, pojmovým znakem likvidace je nepominutelnost, resp. nutnost jejího provedení. Odborná literatura¹⁴ uvádí, že likvidace je zákonem stanovený obligatorní postup, který je nutné dodržet i v případech, kdy společnost nikdy skutečně nevyvíjela svojí činnost, nemá žádné závazky a nevlastní žádný majetek. Stejně tak ustálená judikatura¹⁵ vychází z předpokladu, že „v případě, že obchodní společnost je zrušena s likvidací, představuje likvidace neopomenutelnou fázi předcházející zániku společnosti výmazem z obchodního rejstříku.“ S výjimkou výše popsaného § 68 odst. 8 obchodního zákoníku nedovoluje náš právní řád, v případě, že společnost je zrušena s likvidací, vyhnout se procesu likvidace a dospět jiným způsobem k zániku společnosti či jiné právnické osoby.

¹³ Kratochvílová, H., Zrušení firem: likvidace a úpadek, Praha: C. H. Beck, 2002, str. X

¹⁴ Dvořák, T., Společnost s ručením omezeným, II. vydání, ASPI, a. s., 2005, str. 394

¹⁵ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 11. 3. 1994, sp. zn. 28 Co 75/1992, Právní rozhledy, 1994, č. 1, str. 23

Cílem tohoto rozboru pojmu likvidace není v žádném případě zpochybnit dnes běžně užívané definice. Naopak se domnívám, že stávající teoretické definice jsou správné a dostačující. Tento rozbor má poukázat na komplexnost problematiky likvidace. Má upozornit na to, že právní institut likvidace je skutečně pružným instrumentem a žádné dvě prováděné likvidace nevykazují naprosto shodné znaky. Neexistuje žádný postup zaručující, že likvidace právnické osoby bude provedena řádně a v nejkratším možném čase. Naopak institut likvidace upravený v obchodním zákoníku je třeba aplikovat na širokou škálu forem právnických osob v různých ekonomických stádiích rozvoje. Postup fungující v jednom případě nezaručuje úspěch v případě jiném. Proto je třeba k jakémukoliv zobecnění, které se týká problematiky likvidace, provedenému na tomto místě nebo kdykoliv v této práci či jiné literatuře přistupovat s opatrností.

KAPITOLA II.

PRAMENY ČESKÉ A EVROPSKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY LIKVIDACE OBCHODNÍCH SPOLEČNOSTÍ

ČESKÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA

Česká právní úprava

Jak již bylo zmíněno v úvodu této práce, je právní úprava institutu likvidace právnických osob značně roztržena. Rovněž již bylo rozebráno, že funkci obecného předpisu plní obchodní zákoník, zejména pak jeho § 70 a n. Úprava obsažená v obchodním zákoníku je úpravou obecnou, subsidiárně aplikovatelnou i na likvidaci jiných forem právnických osob, než jsou obchodní společnosti, což je výslovně stanoveno v § 20a odst. 4 občanského zákoníku. Zvláštní zákony upravující konkrétní formy právnických osob obsahují speciální ustanovení o likvidaci příslušné formy právnické osoby, aniž by však tento institut upravovaly komplexně nebo by snad vylučovaly použití obchodního zákoníku. Kromě právních předpisů zmíněných v úvodu této práce, je dále likvidace právnických osob upravena zejména v následujících zákonech: zákon č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání, zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), v zákoně č. 262/2006 Sb., zákoník práce, v zákoně č. 563/1991 Sb., o účetnictví, v zákoně č. 189/2004 Sb., o kolektivním investování, zákoně č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu a dalších zákonech. Dále je problematika rovněž upravena podzákonými prováděcími právními předpisy, zejména pak vyhláškou č. 479/2000 Sb. Ministerstva spravedlnosti o odměně a náhradě hotových výdajů likvidátora a člena orgánu společnosti jmenované soudem. Evropská právní úprava z oblasti problematiky likvidace právnických osob je vyjádřena především v Nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 ze dne 29. 5. 2000 a ve směrnici č. 2002/74/ES Evropského parlamentu a Rady ze dne 23. 9. 2002, která novelizovala direktivu č. 80/987/EHS o aproximaci práva členských států vztahující se k ochraně zaměstnanců pro případ insolvence jejich zaměstnavatele.

Ustanovení § 70 až 75b, které tvoří jádro právní úpravy likvidace právnických osob, je doplněno celou řadou dalších ustanovení obchodního zákoníku.

Z nich je vhodné zmínit především § 29 odst. 6 obchodního zákoníku zmocňující rejstříkový soud ke zrušení právnické osoby s likvidací v případě, kdy tato právnická osoba přes výzvu soudu neučiní

příslušné kroky k nápravě obsahu zápisu v obchodním rejstříku týkajícího se této osoby, který odporuje donucujícím ustanovením právních předpisů. Rozhodnutí soudu o zrušení právnické osoby a jejím vstupu do likvidace je možné, pouze nelze-li nápravy dosáhnout jinak.

V souvislosti s problematikou obchodního rejstříku upravuje obchodní zákoník povinnost zápisu vstupu společnosti do likvidace a jejího skončení do obchodního rejstříku, stejně jako uložení zprávy o průběhu likvidace do sbírky listin.

Obecné ustanovení spadající do problematiky likvidace obsahuje také § 56 odst. 6 obchodního zákoníku, který upravuje ručení společníků za závazky společnosti v případě zrušení společnosti s likvidací. V souvislosti s úpravou obchodního podílu je také obecně upraveno právo společníka na podíl na likvidačním zůstatku. § 61

Zvláště významným je potom § 69 odst. 5 umožňující přeměnu společnosti, která již vstoupila do likvidace.

Zvláštní ustanovení o likvidaci jednotlivých forem právnických osob jsou obsažena vždy v rámci úpravy konkrétní formy právnické osoby. Likvidace družstva je upravena v § 254 a n. obchodního zákoníku.

V souvislosti s úpravou smlouvy o prodeji podniku je významným určení doby pro skončení likvidace. Osoba, která prodala podnik tvořící její jmění, může skončit svou likvidací a být vymazána z obchodního rejstříku teprve po uplynutí jednoho roku od prodeje podniku, za předpokladu že věřitelé této osoby nepodali u soudu odpor, kterým se domáhají neúčinnosti převodu jednotlivých závazků vůči nim z důvodu zhoršení dobytosti jejich pohledávky vzniklé v důsledku předmětného prodeje podniku.

Méně významným se s ohledem na obdobné ustanovení v občanském zákoníku jeví ustanovení § 761 odst. 2 obchodního zákoníku stanovící použití ustanovení o likvidaci *per analogiam* také na jiné formy právnických osob než obchodní společností.

Historie české právní úpravy

Právní institut likvidace právnických osob byl do našeho právního řádu zaveden již v roce 1863, kdy mimo jiné pro území království Českého nabyt účinnosti zákon č. 1/1863 ř. z., Obecný zákoník obchodní, později recipovaný pro Československou republiku. Tento předpis upravoval likvidaci v Čl. 133 až Čl. 145 nadepsaných „O likvidace společností“. Likvidace podle tohoto předpisu nastávala obligatorně po zrušení společnosti, jediná výjimka souvisela s probíhajícím konkurzem. Likvidaci prováděli likvidátoři nebo společně všichni společníci zrušené společnosti. Na základě jednomyslného rozhodnutí společníků, či pokud tak stanovil zakladatelský dokument, bylo možné, aby likvidaci provedli jen někteří nebo jen jeden společník nebo třetí osoba. Likvidátor byl považován za zástupce společníků. Funkce likvidátora byla vykonávána na základě plné moci udělené společníky, pokud nešlo o likvidátora jmenovaného soudem. Zákon spíše předpokládal mnohost likvidátorů, ale zároveň připouštěl, aby byl ustanoven likvidátor jediný. Likvidátoři, i soudem jmenovaní, měli povinnost řídit se jednomyslným rozhodnutím společníků. Rozsah plné moci likvidátora byl dán přímo zákonem, který připouštěl vnitřní omezení pravomocí likvidátora, která však nebyla účinná vůči třetím osobám. Zákon výslovně stanovil, že likvidátoři mohou vstupovat do nových právních vztahů za účelem ukončení dosud nevyřízených obchodů. Likvidátoři měli povinnost již v průběhu likvidace rozdělovat mezi společníky peněžní prostředky, které nebyly pro provedení likvidace nezbytné. Tento zákon byl zrušen teprve k 31. prosinci 1950 zákonem č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

Dalším předpisem významným pro problematiku likvidace byl zákon č. 70/1873 ř.z., o společenstvech výdělkových a hospodářských, účinný do 1. ledna 1955. Likvidace na základě tohoto zákona byla prováděna především představenstvem společenstva, pokud smlouva nesvětovala provedení likvidace likvidátorovi. Tento právní předpis se stal vzorem pro dnešní zvláštní úpravu likvidace družstva obsaženou v obchodním zákoníku.

Z dalších předpisů je vhodné zmínit zákon č. 58/1906 ř. z., o společnostech s ručením omezeným, účinný do 31. prosince 1950, i když jeho ustanovení odkazují na subsidiární použití tehdy platného všeobecného zákoníku obchodního. Zvláštní úprava tohoto předpisu umožňovala, aby likvidace byla zásadně prováděna jednatelem společnosti, přičemž společenská smlouva, rozhodnutí společníků či za stanovených podmínek soud mohli určit, že likvidace bude provedena osobou třetí. Likvidátor mohl být odvolán soudem či rozhodnutím společníků. I tento předpis zakládal povinnost likvidátora respektovat rozhodnutí společníků. Další povinností likvidátora bylo sestavit ke dni vstupu společnosti do likvidace a každý následující rok bilanci. Rozdělit likvidační zůstatek mezi společníky byl

likvidátor oprávněn po uhrazení všech dluhů či uložení částky odpovídající výši dluhů u soudu, ne však dříve než 3 měsíce ode dne uveřejnění výzvy věřitelům. Odpovědnost likvidátora ale i další právní vztahy mezi likvidátorem a společníky či společnostmi se na základě výslovného ustanovení tohoto zákona řídily ustanoveními upravujícími obdobné vztahy pro jednatele společnosti. Výmaz společnosti z příslušného rejstříku byl možný teprve poté, co likvidátor prokázal, že byl rozhodnutím společníků „propuštěn z odpovědnosti“. Zákon také upravoval možnost obnovení likvidace, zjistí-li se po výmazu společnosti z příslušného rejstříku existence dalšího majetku společnosti. V případě nuceného zrušení společnosti správním orgánem či soudem, jmenoval soud kromě likvidátora také dozorčí radu, která činila značnou část rozhodnutí namísto dosavadních společníků.

Dalším významným zákonem platným v období první Československé republiky upravující problematiku likvidace byl zákon č. 75/1899 ř. z., jímž se vyhlašuje regulativ pro zřizování a přeměňování akciových společností v oboru průmyslu a obchodu (akciový regulativ), jehož ustanovení byla rovněž ve vztahu speciality k všeobecnému zákoníku obchodnímu.

Po roce 1948 byl dosavadní vývoj legislativy násilně přerušena, kdy obchodní právo bylo postupně nahrazeno právem hospodářským pod významným vlivem práva sovětského. Prostřednictvím zvláštních předpisů docházelo ke vzniku nových právních subjektů, jejichž vznik byl nutným důsledkem znárodnování a konfiskací. V této době dochází k devastaci československého právního řádu.

Oproti stavu v předchozích letech se významným krokem ke zlepšení kvality právní úpravy stalo vydání zákona č. 109/1964 Sb., Hospodářský zákoník, účinného od 1. července 1964 do 1. ledna 1992. Původně rozlišoval hospodářský zákoník několik forem socialistických organizací, a to státní, družstevní, společenské a jiné. Zákon znal termín likvidace organizací, nicméně jejich úprava byla svěřena prováděcím předpisům a institut nebyl v praxi využíván.

Teprve po listopadu 1989 se institut likvidace stal opět aktuálním, zejména pak v souvislosti s likvidací státních podniků podle zákona o státním podniku. Ucelenou obecnou úpravu právního institutu likvidace obchodních společností přinesl s účinností od 1. ledna 1992 obchodní zákoník ve svých ustanoveních § 70 a n. Tato obecná ustanovení byla dosud šestkrát novelizována. Poprvé se tak stalo s účinností od 1. ledna 2001 zákonem č. 370/2000 Sb., který přesněji popsal situace, kdy je nutné k likvidaci přikročit a upřesnil, ke kterému okamžiku společnost do likvidace vstupuje. Pro praxi

významnou změnou bylo především opuštění od konstitutivního zápisu likvidátora do obchodního rejstříku. Na rozdíl od doby předcházející, přechází účinností tohoto zákona na likvidátora působnost statutárního orgánu jednat jménem společnosti již jeho jmenováním a nikoli až jeho zápisem do obchodního rejstříku. Takové řešení je pro běžný právní život jistě praktičtější a navíc odpovídá konstrukci deklaratorního zápisu statutárních orgánů do obchodního rejstříku. Pro konstitutivní zápis likvidátora do obchodního rejstříku se nenabízí žádný zřejmý důvod. Tato novela otevřela v souvislosti s úpravou postavení likvidátora také možnost, aby likvidátorem byla kromě fyzické osoby osoba právnická, přičemž nově v zákoně explicitně stanovila, že likvidátor je orgánem společnosti. Soudu je nově umožněno, aby v případě „nucených likvidací“ jmenoval likvidátorem společníka, statutární orgán či člena statutárního orgánu společnosti, a to i bez jejich souhlasu. V souvislosti s odměnou likvidátora umožnila novela přiznat likvidátorovi právo na vyplácení zálohy odměny, přičemž výše odměny má být upravena vyhláškou ministerstva spravedlnosti a není tedy nadále ponechána volnému uvážení soudu. Naopak, je-li soudem jmenován likvidátorem společník, statutární orgán či člen statutárního orgánu společnosti, za výkon této funkce mu odměna nenáleží. Pro případ nemožnosti jmenovat likvidátora běžným způsobem, umožňuje nově zákon jmenovat likvidátorem osobu zapsanou v seznamu správců konkursní podstaty. Likvidátorovi jmenovanému soudem je navíc přiznáno právo na poskytnutí součinnosti ze strany třetích osob, a to v rozsahu této jejich povinnosti vůči správci konkursní podstaty podle zákona o konkurzu a vyrovnání. Zákon dále upřesnil podmínky, za kterých může likvidátor uzavírat nové smlouvy. Jako jedno z nejvýznamnějších ustanovení novely lze hodnotit nové ustanovení § 74 odst. 3, který ukládá likvidátorovi přednostně v průběhu likvidace uspokojit mzdové nároky zaměstnanců společnosti v likvidaci. Zcela nově bylo výslovně upraveno právo společníka domáhat se přezkoumání výše podílu na likvidačním zůstatku. Zcela nové ustanovení § 75 odst. 5 zjednodušilo průběh „nucených likvidací“ společností, jejichž majetek nepostačuje k úhradě všech závazků také tím, že upravilo nový institut převzetí majetku společnosti věřiteli k úhradě jejich dluhů. Nově byl zcela konkrétně určen okamžik skončení likvidace. Průlomovým ustanovením je pak nový § 75b umožňující za určitých podmínek obnovení likvidace.

Nejzásadnějšími novinkami od 1. ledna 2001 po devíti letech účinnosti obchodního zákoníku tedy byly přednostní uspokojení mzdových nároků zaměstnanců v průběhu likvidace, možnost obnovení likvidace, zjednodušení „nucených likvidací“ a výslovné zakotvení možnosti společníka domáhat se soudního přezkumu výše podílu na likvidačním zůstatku. Žádná z dosavadních novel obchodního zákoníku nebyla z pohledu likvidace natolik rozsáhlá a významná jako právě zákon č. 367/2000 Sb.

Další novela obchodního zákoníku provedená zákonem č. 501/2001 Sb., mimo jiné zpřesňuje, kdo vykonává funkci likvidátora v případě, že likvidátorem je jmenována právnická osoba. V porovnání s novelou předchozí se jedná spíše o změny technického, administrativního charakteru.

Další novelou obchodního zákoníku, která ovlivnila obecná ustanovení o likvidaci společnosti je zákon č. 88/2003 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. dubna 2003. Tato nerozsáhlá novela zpřesnila ustanovení o zrušení rozhodnutí o zrušení společnosti a jejím vstupu do likvidace a doplnila ustanovení o zrušení společnosti v případech, kdy se nevyžaduje likvidace.

Zatím předposlední novela provedená zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, založila likvidátorovi novou povinnost projednat zabezpečení archivů a dokumentů zanikající společnosti se státním oblastním archivem, což je podmínkou výmazu společnosti z obchodního rejstříku. Je zajímavé, že obdobné problematice se věnovala legislativa již v období první Československé republiky.

Tzv. rejstříková novela obchodního zákoníku provedená zákonem č. 216/2005 Sb., upřesnila některá ustanovení o listinách souvisejících s likvidací, které se zakládají do sbírky listin a zejména pak umožnila soudu za určitých podmínek rozhodnout o zrušení společnosti a jejím vstupu do likvidace, pokud zápis v obchodním rejstříku týkající se společnosti odporuje donucujícím ustanovení zákona.

Rekodifikace soukromého práva

Již mnoho let probíhají práce na rekodifikaci českého soukromého práva. I v současné době jsme svědky živé nejen akademické debaty nad návrhem věcného záměru a paragrafového znění¹⁶ nového občanského zákoníku a obchodního zákona vypracovaných na základě usnesení vlády České republiky pracovní komisí při Ministerstvu spravedlnosti České republiky vedenou prof. Dr. JUDr. Karlem Eliášem. Samozřejmě i zmíněné návrhy obou předpisů se musely s problematikou likvidace právnických osoby vypořádat. Především je třeba zdůraznit, že autoři návrhů vycházejí z přesvědčení, že stávající úprava likvidace obsažená v obchodním zákoníku je zdařilá a proto ji s některými upřesněními do navrhovaných předpisů přebírají. Nové instituty jsou do úpravy likvidace právnických osob vnášeny spíše výjimečně. Právní úprava likvidace právnických osob je nově začleněna do

¹⁶ Návrh věcného záměru a paragrafového znění občanského zákoníku a obchodního zákona dostupný na www.juristic.cz

občanského. Narozdíl od stávající úpravy a v souladu s celkovým pojetím návrhu nového občanského zákoníku jako ústředního kodexu soukromého práva již není koncipována jako generální a subsidiárně platná pro všechny právnické osoby.

Novinkou je zavedení pojmu „likvidační podstata“, který odpovídá párového pojmu „konkursní podstata“ ve smyslu zákona o konkurzu a vyrovnání. Povinností likvidátora je likvidační podstatu zpeněžit a uspokojit pohledávky vyplývající z nákladů likvidace v první skupině, pohledávky zaměstnanců z pracovního poměru ve druhé skupině a ve třetí skupině uhradit pohledávky ostatních věřitelů. Skutečností, která výrazně ulehčí soudní agendě, je zavedení pravidla pro automatické obsazení funkce likvidátora v případě, že právnická osoba si při dobrovolném zrušení likvidátora sama neustanoví; tehdy se likvidátorem stává ze zákona každý člen statutárního orgánu této právnické osoby. Pro postavení likvidátora podle navrhované právní úpravy je dále důležité pravidlo explicitně příkazující analogickou aplikaci některých ustanovení o statutárních orgánech i na likvidátora. Povinnosti likvidátora mají zůstat zásadně nezměněny, pouze se zpřesňuje jeho povinnost předkládat dokumenty, jimiž se likvidační proces uzavírá, jako jsou konečná zpráva či návrh na použití likvidačního zůstatku a účetní závěrka, ke schválení. Nově má likvidátor předkládat tyto dokumenty tomu, kdo jej ustanovil do funkce. Takové zpřesnění je jistě na místě, neboť v praxi jsou s předkládáním dokumentů spojeny značné interpretační spory. Toto pravidlo však nelze použít na obchodní společnosti a družstva, kdy je vždy nutné předkládat dokumenty společníkům či členům. Nově je také upravena problematika obnovení likvidace v případech, kdy se zjistí dosud neznámý majetek společnosti. Navrhovaná právní úprava rozlišuje mezi obnovením likvidace před výmazem společnosti z obchodního rejstříku, kdy není nutné, aby o obnovení likvidace rozhodoval soud, ale obnovení likvidace je starostí samotné právnické osoby, a obnovením likvidace po výmazu společnosti z obchodního rejstříku, kdy obnovení likvidace není bez příslušného soudního rozhodnutí myslitelné.

Pro úplnost je třeba uzavřít, že v současné době jsou návrhy stále ještě spíše předmětem akademických a právněteoretických diskusí. Nelze tudíž odhadnout, kdy a v jaké podobě budou předloženy zákonodárnému sboru ke schválení.

EVROPSKÁ PRÁNÍ ÚPRAVA

Východiska právní úpravy

Problematika likvidace právnických osob nebyla dlouhou dobu předmětem zájmu legislativní činnosti Evropských společenství. V dané oblasti je první právní úpravou platnou od 31. května 2002 Nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 ze dne 29. května, o úpadkovém řízení. Překlad názvu tohoto nařízení se s ohledem na českou právní terminologii může zdát zavádějící, nicméně úpadkovým řízením je ve smyslu komunitárního práva v souladu s Čl. 1 odst. 1 rozumět jakékoliv kolektivní úpadkové řízení, které zahrnuje částečné nebo úplné zabavení majetku dlužníka a jmenování správce podstaty. Úpadkovým řízením se pak rozumí řízení uvedená v příloze A předmětného nařízení, vždy v jazyce jednotlivých členských států. Pro Českou republiku se úpadkovým řízením rozumí konkurs, nucené vyrovnání a vyrovnání. Ovšem například pro Německo, Itálii, Lucembursko, Francii, Irsko a Velkou Británii jsou mezi konkursní, resp. úpadková řízení, zahrnuta rovněž řízení, která svojí povahou odpovídají nucené likvidaci ve smyslu českého obchodního zákoníku, tedy likvidaci právnických osob nařízené soudním rozhodnutím. Je tedy pravděpodobné, že případné další sblížení legislativy jednotlivých členských států Evropské unie v oblasti likvidace právnických osob bude probíhat na principech založených předmětným nařízením. Z tohoto důvodu považují za vhodné zmínit alespoň některé z těchto principů.

Nařízení vychází ze skutečnosti, že z důvodu značných odlišností v oblasti hmotného práva jednotlivých států není účelné, aby bylo zaváděno úpadkové řízení s obecnou působností na celém území Společenství. Nařízení je tak vlastně souborem kolizních norem. Nejvýznamnější z nich vymezuje výlučnou místní příslušnost soudu či jiného orgánu k prohlášení úpadku tuzemského subjektu za předpokladu, že takový subjekt bude mít na daném území „těžiště hlavních zájmů“, přičemž tímto termínem se rozumí místo, ze kterého dlužník obvykle své zájmy spravuje a je proto zjistitelné třetími osobami. Pouze takto mezinárodně příslušný soud má možnost zahájit tzv. hlavní úpadkové řízení. Vedlejší úpadkové řízení zahrnující pouze majetek na území jediného jiného státu, může být prohlášeno pouze ve státě sídla pobočky úpadce. Je třeba říci, že zahájení takového vedlejšího řízení nebrání tomu, aby správce majetku úpadce převedl majetek z jednoho státu do státu, ve kterém bylo prohlášeno hlavní úpadkové řízení. Nařízení stanoví pravidla pro vztah vzájemné spolupráce mezi tzv. hlavním a tzv. vedlejším správcem úpadcova majetku. Určení místa prohlášení hlavního úpadkového řízení je nanejvýš důležité, neboť právě jen právem státu, ve kterém se toto

místo nachází, se řídí většina právních vztahů v probíhajícím úpadkovém řízení a také se tímto právem řídí účinky prohlášení úpadkového řízení. Prohlášení konkursního řízení se nedotýká věcných práv věřitelů nebo třetích osob ve vztahu k majetku úpadce, který se v době prohlášení nachází na území jiného členského státu. S ohledem na toto ustanovení pak nařízení stanoví, že prohlášení úpadkového řízení musí být uznáno ve všech členských státech a vyvolat v nich účinky prohlášení úpadkového řízení podle práva jednotlivých členských států. Správce majetku úpadce má právo vykonávat ve všech členských státech veškeré pravomoci, které mu jsou svěřeny právem státu, ve kterém bylo úpadkové řízení prohlášeno a to až do okamžiku, kdy je v jednotlivých členských právech na majetek úpadce prohlášeno tzv. vedlejší úpadkové řízení či povolena ochranná opatření podle národních právních řádů. Jak již bylo uvedeno, může správce realizovat převody majetku úpadce z jednoho členského státu do druhého. Správce může také v kterémkoliv členském státě požadovat zveřejnění prohlášení o úpadku. Věřitelé v jiných členských státech, kteří po prohlášení úpadkového řízení dosáhli plnění z úpadcova majetku, jsou povinni toto plnění v celé výši vydat správci. Je-li prohlášeno v jednom členském státě úpadkové řízení hlavní, je možné v jiném členském státě prohlásit vedlejší úpadkové řízení uznáním, tedy bez toho aby byly zkoumány důvody pro prohlášení takové řízení podle národního práva. Vedlejší řízení se řídí právem státu, ve kterém byla prohlášena, nicméně jak již bylo výše zmíněno, týkají se pouze majetku nacházejícího se na území daného státu. Věřitelé mohou přihlašovat své pohledávky v hlavním nebo ve vedlejším řízení či v obou těchto řízeních. Uzná-li tzv. vedlejší správce za vhodné, přihlásí pohledávky věřitelů přihlášené ve vedlejším řízení také v řízení hlavním. Na žádost hlavního správce je možné opakovaně na omezenou dobu za stanovených podmínek zastavit zpeněžování ve vedlejších řízeních. Po uspokojení pohledávek ve vedlejším řízení převede vedlejší správce přebytek, existuje-li nějaký, neprodleně hlavnímu správci do hlavního řízení.

Přestože popsané nařízení nelze v České republice vztáhnout ani na provádění tzv. nucených likvidací, jsou z výše uvedeného patrné hlavní principy úpadkových řízení a lze předpokládat, že obdobnými principy se bude řídit budoucí sblížení legislativy týkající se likvidace mezinárodně působících právnických osob v právu Společenství. Zatím posledním vážnějším pokusem upravit předmětnou právní problematiku předpisy Evropských společenství, je návrh tzv. čtrnácté směrnice o společnostech. Návrh této směrnice však již jednou neprošel legislativním procesem a tak v současné době probíhají ne příliš intenzivní práce na vypracování jeho nového znění. Konkrétní výsledek prací nebyl prozatím předložen.

Nadnárodní formy společností

Další cesta, kterou komunitární právo mohlo ovlivnit národní právní úpravu problematiky likvidace právnických osob, bylo zavedení nadnárodních forem společností, tedy evropského hospodářského zájmového sdružení, evropské (akciové) společnosti a evropského družstva. Nadnárodní formy společností byly do komunitárního právního řádu zavedeny nařízením Rady (ES) č. 2137/85, 2157/2001, směrnicí Rady č. 2001/86/ES a nařízením Rady (ES) č. 1435/2003 spolu se směrnicí Rady č. 2003/72/ES. Zmíněné nadnárodní formy právnických osob se sídlem na území České republiky byly v českém národním právním řádu upraveny zákonem č. 360/2004 Sb., o Evropském hospodářském zájmovém sdružení (EHZS) a o změně zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o evropském hospodářském zájmovém sdružení), zákonem č. 627/2004 Sb., o evropské společnosti a dále zákonem č. 307/2006 Sb., o evropské družstevní společnosti. Pro všechny výše uvedené právní předpisy je společné, že žádným způsobem neupravují likvidaci těchto společností, naopak stanoví, že ve věcech likvidace, ale také např. zrušení a úpadku, se daná forma právnické osoby řídí právními předpisy, které by se vztahovaly na obdobnou formu právnické osoby založenou podle práva členského státu, ve kterém se nachází sídlo příslušné nadnárodní formy společnosti. Likvidace nadnárodních forem společností se sídlem na území České republiky tudíž spadá do režimu obchodního zákoníku.

Nad rámec české právní úpravy však jdou ustanovení výše zmiňovaných předpisů zakazující přenesení sídla společností, vůči nimž bylo zahájeno řízení o zrušení či likvidační řízení, do jiného členského státu. Účelem těchto ustanovení je zabránit dokončení likvidace podle práva zahraničního práva, tedy tzv. forum shopping. V literatuře¹⁷ se dovozuje, že citované ustanovení lze vztáhnout také na případy, kdy sama společnost rozhodla o svém vstupu do likvidace. Úprava nadnárodních forem společností se oproti právní úpravě obsažené v obchodním zákoníku liší také v rozsahu publicity související se zrušením společností. Aniž jsou dotčena ustanovení českých právních předpisů, je společností uložena povinnost zveřejnit údaje týkající se mimo jiné zahájení a skončení řízení o zrušení, likvidaci či rozhodnutí o pokračování v činnosti (§ 68 odst. 8 obchodního zákoníku). Zveřejnění těchto skutečností je kromě zveřejnění v Obchodním věstníku též nutné provést zápisem do obchodního rejstříku.

¹⁷ Dědič, J., Čech, P., Evropská (akciová) společnost, Bova Polygon, 2006, str. 487

KAPITOLA III.

PRŮBĚH LIKVIDACE

VSTUP DO LIKVIDACE

Okamžik vstupu společnosti do likvidace

Okamžik vstupu společnosti do likvidace je významným mezníkem v existenci společnosti, se kterým jsou spojeny značné ekonomické a především pak právní důsledky. Vstup společnosti do likvidace zásadním způsobem ovlivňuje kromě vnitřních záležitostí společnosti především její vztah ke třetím osobám.

Obchodní zákoník používá pojem vstup společnosti do likvidace jednotně. Nebylo tomu tak však vždy; § 153 odst. 1 obchodního zákoníku ve znění platném do 31. prosince 2000 stanovil, že před zahájením likvidace valná hromada společnosti s ručením omezeným jmenuje likvidátora. Pomineme-li logický rozpor tohoto ustanovení spočívající v požadavku, aby byl ustanoven likvidátor předtím, než vůbec bylo rozhodnuto o vstupu společnosti do likvidace, přineslo toto ustanovení do obchodního zákoníku termín zahájení likvidace. Přestože tato pojmová nepřesnost byla již z obchodního zákoníku odstraněna, je pojem zahájení likvidace dodnes používán v některých právních předpisech jako je např. zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů nebo zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech. Pojmem zahájení likvidace používaným v některých zákonech je potřeba rozumět vstup společnosti do likvidace ve smyslu obchodního zákoníku, v platném znění.

V současné době je vstup společnosti do likvidace obecně upraven v § 70 odst. 2 obchodního zákoníku. Podle tohoto ustanovení vstupuje společnost do likvidace ke dni, k němuž je zrušena, nestanoví-li zákon jinak. Jako obecné pravidlo tedy platí, že den zrušení společnosti je zároveň dnem jejího vstupu do likvidace. Důvody zrušení společnosti, resp. právnické osoby byly podrobně popsány v kapitole věnující se základním pojmům v oblasti likvidace. Na tomto místě je však vhodné blíže se zastavit u právního důvodu zrušení společnosti, kterým je rozhodnutí o zrušení společnosti a to jak / dobrovolné, tedy učiněné orgánem či společníky společnosti, tak nucené, tedy učiněné soudem. V obou případech není v komentářové literatuře¹⁸ sporu o tom, že v případě dobrovolného zrušení se společnost zrušuje dnem uvedeným v příslušném rozhodnutí a není-li v rozhodnutí tento den uveden,

¹⁸ Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kolektiv, Obchodní zákoník, Komentář, CH Beck 2005, str. 268

dnem přijetí rozhodnutí. V případě nuceného zrušení se pak společnost zrušuje obdobně dnem uvedeným v příslušném soudním usnesení, není-li tento den v usnesení uveden, zrušuje se společnost dnem nabytí právní moci toho usnesení.

Okamžik zrušení společnosti, resp. okamžik vstupu společnosti do likvidace je tedy dnes obchodním zákoníkem jasně definován. Před 1. lednem 2001 však obchodní zákoník tento okamžik přesně neurčoval. Teorie nezaujala k dané věci jednotný postoj. Dle jednoho názoru¹⁹ vstupovala společnost do likvidace až dnem zápisu této skutečnosti do obchodního rejstříku, tento rejstříkový zápis se tedy považovala za konstitutivní. Tento názor se především opíral o dva následující argumenty: prvním z nich bylo tvrzení, že společnost nemůže vstoupit do likvidace bez toho, aby byl jmenován její likvidátor. Funkce likvidátora vznikala dle tehdy platné právní úpravy beze sporu teprve příslušným zápisem do obchodního rejstříku. Druhý argument se pak týkal dovětku „v likvidaci“. Dle tehdejší a také dnešní právní úpravy se firma společnosti po dobu likvidace užívá s dovětkem „v likvidaci“. Aby bylo možné tomuto zákonnému požadavku vyhovět, nelze aby společnost vstoupila do likvidace dříve, než bude proveden zápis vstupu společnosti do likvidace a dovětku firmy do obchodního rejstříku. Zastánci opačného názoru²⁰ záležejícího v tom, že společnost vstupuje do likvidace již dnem jejího zrušení a že zápis likvidace do obchodního rejstříku je zápisem deklaratorním, argumentovali především tím, že jakýkoliv konstitutivní zápis je konstitutivní právě tehdy, stanoví-li tak zákon. V souvislosti se zápisem likvidátora do obchodního rejstříku se uvádělo, že funkce likvidátora nespočívá pouze v jednání jménem společnosti vůči třetím osobám, ale že likvidátor je také povinen plnit významné funkce dovnitř společnosti, což mu umožňuje právě již samotné jmenování. Z dnešního pohledu²¹ se přikláníme spíše k druhému citovanému názoru, tedy že ani tehdejší právní úprava nezakotvovala konstitutivní zápis likvidace do obchodního rejstříku a že společnost vstupovala do likvidace již okamžikem jejího zrušení. Argumentace se opírá zejména o to, že není možné připustit, aby mezi vstupem společnosti do likvidace a zápisem likvidace společnosti do obchodního rejstříku existovalo období, během kterého by společnost byla zrušena s likvidací, ale likvidace by fakticky nemohla probíhat, protože zákon žádné takové období stejně jako dnes neznal. Je také potřeba konstatovat, že ani dle starší právní úpravy zřejmě nebyl důvod k tomu, aby proces jmenování likvidátora byl odlišný od procesu jmenování statutárního orgánu. Spor byl definitivně vyřešen

¹⁹ Eliáš, K., K úpravě vstupu společnosti do likvidace, Právník, 1996, č. 3

²⁰ Štenglová, J., Plíva, S., Tomsa, M. a kolektiv, Obchodní zákoník, komentář, CH Beck 1998, str. 217

²¹ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 561

novelou obchodního zákoníku provedenou zákonem č. 370/2000 Sb. ve prospěch deklaratorního zápisu likvidace do obchodního rejstříku.

Poslední věta prvního souvětí § 70 odst. 2 obchodního zákoníku však k výše popsanému obecnému pravidlu o určení okamžiku vstupu společnosti do likvidace uvádí výjimku. Odkazuje na zvláštní zákon, který by okamžik vstupu společnosti do likvidace upravil odlišně. Větu o odlišné úpravě stanovené zákonem lze a především je třeba chápat ve dvojitým smyslu, což dokazuje i odborná literatura svým dvojitým výkladem tohoto ustanovení, který si však navzájem neodporuje. První výklad²² akcentuje skutečnost, že ne každé zrušení společnosti má nutně za následek vstup společnosti do likvidace. Jak již bylo zmíněno v části týkající se zrušení právnické osoby, je-li právním důvodem zrušení právnické osoby zrušení konkurzu po splnění rozvrhového usnesení, zrušení konkurzu z důvodů, že majetek úpadce nepostačuje k úhradě nákladů konkurzu a v důsledku zamítnutí návrhu na prohlášení konkurzu pro nedostatek majetku, vždy však za současného splnění podmínky, že právnická osoba nemá dostatečný majetek k úhradě nákladů likvidace, nedochází ke zrušení právnické osoby s likvidací. Zastánci tohoto výkladu dále poukazují na to, že zkoumaným odkazem zákonodárce zamýšlen také skutečnost, že vstup společnosti do likvidace rovněž není důsledkem zrušení společnosti s univerzálním právním nástupcem. Druhý výklad²³ naopak pod tímto odkazem na jiné ustanovení zákona vidí především případ likvidace společnosti, kdy den vstupu společnosti do likvidace je zákonem výjimečně stanoven odlišně ode dne jejího zrušení. Obchodní zákoník zná tři takové situace. Při zrušení veřejné obchodní společnosti z taxativně stanovených důvodů uvedených v § 88 odst. 1 písm. a), c), d), e), f), g), h), i) (tedy např. smrt či zánik společníka, nařízení výkonu rozhodnutí postižením podílu některého společníka na společnosti, uplynutí času atd.) dává § 88 odst. 2 obchodního zákoníku zbývajícím společníkům možnost dohodnout se prostřednictvím změny společenské smlouvy na dalším trvání společnosti. Taková dohoda musí být mezi společníky uzavřena nejpozději do 3 měsíců ode dne zrušení společnosti. Nebude-li dohoda uzavřena v takto stanovené propadlé lhůtě, vstupuje společnost do likvidace teprve dnem následujícím po uplynutí této tříměsíční lhůty, nikoliv tedy již samotným dnem zrušení společnosti ze stanovených důvodů. Druhou situací, kdy den vstupu společnosti do likvidace je rozdílný ode dne jejího zrušení, je opět zrušení veřejné obchodní společnosti z výše uvedených důvodů s tím, že tyto důvody nastanou na straně jednoho ze dvou existujících společníků nebo na straně všech společníků s výjimkou jednoho. I v tomto případě má jeden zbývajících společníků možnost do tří měsíců od zrušení společnosti rozhodnout o tom, že

²² Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kolektiv, Obchodní zákoník, Komentář, CH Beck 2005, str. 268

²³ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 684

převezme jmění společnosti bez likvidace. Neučiní-li tak tento jediný zbývající společník ve stanovené lhůtě, vstupuje společnost do likvidace opět nikoliv již jejím zrušením, ale teprve dnem následujícím po uplynutí této lhůty. Obdobný postup platí pro případ zrušení komanditní společnosti z důvodu zániku účasti všech komanditistů a komplementářů s tím, že ve společnosti zůstává jediný komplementář. I v této třetí situaci se den zrušení společnosti odlišuje ode dne jejího vstupu do likvidace.

Právní účinky vstupu společnosti do likvidace

Jak již bylo uvedeno, je vstup společnosti do likvidace významným mezníkem v její existenci a skutečností, která významně ovlivňuje mimo jiné také osoby od společnosti a jejich společníků odlišné, zejména pak její věřitele.

Zásadním změnou v právním postavení společnosti způsobenou jejím vstupem do likvidace je omezení rozsahu oprávnění jednat jménem společnosti. To zasluhuje bližší vysvětlení. Zákon takový účinek výslovně neuvádí, nicméně teorie²⁴ i soudní praxe jej běžně dovozují výkladem spojení ustanovení § 68 odst. 5, § 70 odst. 3 a § 72 obchodního zákoníku. První odstavce § 72 obchodního zákoníku stanoví, že likvidátor činí jménem společnosti jen úkony směřující k likvidaci. Podle § 70 odst. 3 obchodního zákoníku přechází na likvidátora působnost statutárního orgánu jednat jménem společnosti v rámci § 72 obchodního zákoníku. Podle výše uvedeného ustanovení § 68 obchodního zákoníku pak tuto působnost vykonává statutární orgán, dokud nepřejde na likvidátora. Výkladem těchto ustanovení tedy lze dovodit, že likvidátor ale i statutární orgán mají po dobu likvidace jednatelskou působnost pouze v rozsahu stanoveném v § 72 obchodního zákoníku, tedy omezenou jen na úkony směřující k likvidaci společnosti.

V souladu s odbornou literaturou²⁵ a s ohledem na výše uvedené lze tedy tvrdit, že vstupem společnosti do likvidace se omezila její způsobilost k právním úkonům.

Určení, zda úkon je či není úkonem směřujícím k likvidaci společnosti, je nutné vždy učinit pro konkrétní daný případ s ohledem na všechny jeho zvláštnosti. Demonstrativní výčet úkonů směřujících k likvidaci je uveden v § 72 obchodního zákoníku a bude o nich dále pojednáno v souvislosti

²⁴ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 685

²⁵ Pelikánová, I., Komentář k § 70 a 72 zákona č. 513/1991 Sb., ASPI 1996

s popisem průběhu likvidace. Kromě úkonů zahrnutých v tomto výčtu se do skupiny úkonů směřujících k likvidaci obvykle²⁶ zahrnují i úkony, jejichž provedení jménem společnosti stanoví likvidátorovi jako povinnost přímo či nepřímo zákon. Takovým úkonem je např. podepisování daňového přiznání jménem společnosti, podání návrhu na provedení změny údajů v obchodním rejstříku týkající se dodatku k firmě společnosti aj. Dosud není vytvořena dostatečně přesvědčivá a kvantitativně silná judikatura, která by umožňovala vyslovit obecně uznávané pravidlo pro identifikaci úkonů jakožto úkonů směřujících k likvidaci společnosti. Z nemnohých soudních rozhodnutí²⁷ v této věci lze vyvodit, že soudy obvykle za úkon směřující k likvidaci považují takový úkon, jehož učinění je nutné, a to i nepřímo, ke splnění zákonem stanovených povinností likvidátora. Tak např. Nejvyšší soud ČR judikoval, že úkonem směřujícím k likvidaci společnosti je udělení plné moci ve sporu o určení, zda určitá osoba je společníkem obchodní společnosti v likvidaci nebo podání návrhu na prohlášení konkurzu na majetek společnosti v likvidaci.

Naopak jako úkon vybočující z rámce úkonů směřujících k likvidaci Komise pro cenné papíry před svým zrušením posoudila v roce 2003 investování volných prostředků investičního fondu v likvidaci do akcií. Obdobně jako úkon, který nesměruje k likvidaci společnosti byl Nejvyšším soudem ČR posouzen bezúplatný převod pohledávek státního podniku v likvidaci na jiný subjekt předtím, než jsou uspokojeni všichni věřitelé tohoto státního podniku.

Druhým právním účinkem, který s sebou přináší vstup společnosti do likvidace, je vznik povinnosti společnosti nechat zapsat vstup společnosti do likvidace do obchodního rejstříku. Jak již bylo rozebráno výše, je zápis vstupu společnosti do obchodního rejstříku zápisem deklaratorním. Návrh musí být v souladu s ustanovením § 32 odst. 3 obchodního zákoníku podán bez zbytečného odkladu po vzniku rozhodné skutečnosti. Není-li příslušný návrh podán do 15 dní ode dne vstupu společnosti do likvidace osobou k tomu povinnou, v případě likvidace právnickou osobou v likvidaci jednajícím svým likvidátorem, avšak není-li likvidátor jmenován, jednajícím svým statutárním orgánem, může návrh podat osoba, která na provedení příslušného zápisu prokáže právní zájem, obvykle tedy věřitel. Soud také může řízení o provedení příslušného zápisu zahájit bez návrhu. Návrh je v praxi obvykle spojen s návrhem na zápis likvidátora do obchodního rejstříku, ale takové spojení návrhů není nutnou

²⁶ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 713

²⁷ např. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 3. 1998, sp. zn. I Odo 69/1997, Soudní judikatura, ASPI a. s., 1998, usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2001, sp. zn. 29 Cdo 1422/1999, Soudní judikatura, ASPI a. s., 2002 a usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 6. 2004, sp. zn. 29 Odo 306/2002, Soudní judikatura, ASPI a. s., 2004

podmínkou. Přílohou návrhu na zápis vstupu společnosti do likvidace je pak listina prokazující vstup společnosti do likvidace.

Dalším, třetím, právním účinkem vstupu společnosti do likvidace, je vznik povinnosti společnosti používat dovětek „v likvidaci“ ke své obchodní firmě. Již součástí návrhu na zápis vstupu společnosti do likvidace do obchodního rejstříku by měl být návrh na provedení změny zápisu týkajícího se obchodní firmy společnosti, a to doplnění příslušného dovětku ke stávající firmě. Výkladem²⁸ se dochází k tomu, že dovětek je pojmem od firemního dodatku odlišným a na rozdíl od něj není součástí obchodní firmy. Povinnost používat dovětek trvá po celou dobu trvání likvidace. Vzhledem k tomu, že zápis vstupu společnosti do likvidace je zápisem deklaratorním, je zřejmě správné dovozovat, že společnost je povinna používat dovětek „v likvidaci“ již od okamžiku jejího vstupu do likvidace, a to bez ohledu na zápis této skutečnosti do obchodního rejstříku. V odborné literatuře není pochyb o tom, že neuvedení dovětku by mohlo uvést třetí osoby v omyl a způsobit tak relativní neplatnost právního úkonu. Publicita zápisu vstupu společnosti do likvidace a obligatorní užívání obchodní firmy s dovětkem „v likvidaci“ hraje klíčovou roli v ochraně práv a právem chráněných zájmů třetích osob, k jejichž ohrožení by mohlo v souvislosti s likvidací společnosti dojít.

Se vstupem společnosti do likvidace je dále spjata povinnost otevřít účetní knihy, sestavit zahajovací rozvahu a pořídit soupis jmění. Dále je společnost povinna ke dni předcházejícímu dni vstupu společnosti do likvidace účetní knihy uzavřít a sestavit mimořádnou účetní závěrku. Tyto povinnosti činí společnost zejména prostřednictvím likvidátora a bude o nich pojednáno v souvislosti s popisem průběhu likvidace.

VLASTNÍ PRŮBĚH LIKVIDACE

Po vstupu společnosti, resp. právnické osoby do likvidace nastává vlastní likvidace právního subjektu. Pro účely této práce se vlastní likvidací rozumí souhrn právních úkonů, které je likvidátor povinen vykonat od okamžiku vstupu společnosti do likvidace do skončení likvidace, které jsou vypočteny v § 72 až 75 obchodního zákoníku. Obchodní zákoník koncipuje jednotlivé úkony tvořící postupné nutné kroky ke skončení likvidace a výmazu společnosti z obchodního rejstříku jako seznam povinností

²⁸ Dědič, J a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha. Polygon, 2002, str 688

likvidátora bez toho, aby respektoval jejich chronologii. V této práci bych se rád pokusil o popis jednotlivých úkonů tvořících náplň vlastní likvidace společnosti, a to v pořadí, ve kterém je likvidátor povinen tyto úkony činit, resp. v pořadí, ve kterém tyto úkony mají po sobě časově a logicky navazovat, aby mohla být likvidace společnosti v souladu s právním předpisy řádně skončena.

Právní úkony bezprostředně následující po vstupu společnosti do likvidace

Po vstupu společnosti do likvidace je obvykle prvním úkonem likvidátora či statutárního orgánu v případě, že likvidátor nebyl dosud jmenován, podání návrhu na provedení zápisu příslušné změny do obchodního rejstříku - tedy vstupu společnosti do likvidace a osoby likvidátora. Poslední věta odstavce 1 § 72 obchodního zákoníku výslovně stanoví, že likvidátor je oprávněn jednat jménem společnosti též ve věcech zápisu do obchodního rejstříku. O problematice zápisu vstupu společnosti do likvidace do obchodního rejstříku bylo pojednáno výše. Zápis likvidátora do obchodního rejstříku bude předmětem zájmu v souvislosti s právním postavením likvidátora. 2

Žádoucí snaha o maximální publicitu vstupu společnosti do likvidace v zájmu ochrany věřitelů se kromě povinnosti navrhnout provedení příslušného zápisu do obchodního rejstříku odráží ve dvou dalších vzájemně souvisejících úkonech likvidátora. Především likvidátor je povinen oznámit vstup společnosti do likvidace všem známým věřitelům. Zákon neurčuje lhůtu, ve které má likvidátor oznámení učinit. V praxi se tak obvykle děje teprve po provedení výše zmíněného zápisu do obchodního rejstříku. Je však bezpodmínečně nutné, aby oznámení věřitelům likvidátor učinil prokazatelně před tím, než uplyne lhůta k přihlášení pohledávek do likvidace. Známým věřitelem se běžně rozumí²⁹ věřitel, který je známý likvidátorovi. Takovým věřitelem je jistě osoba, jejíž postavení věřitele vyplývá z účetní či obchodní evidence společnosti. Skutečnost, že věřitel není zjistitelný z účetní či jiné evidence společnosti, sama o sobě neznamená, že se věřitel nepovažuje za známého ve smyslu § 73 odst. 1 obchodního zákoníku. Likvidátor je totiž povinen jednat alespoň s péčí řádného hospodáře a pokusit se zjistit existenci i jiných věřitelů než těch, jejichž postavení je mu známo z jemu přístupných dokumentů společnosti. Porušení povinnosti oznámit vstup společnosti do likvidace známým věřitelům by totiž za určitých podmínek mohlo zakládat odpovědnost likvidátora za škodu způsobenou známému věřiteli tím, že mu likvidátor neoznámil vstup společnosti do likvidace a v důsledku toho známý věřitel svou pohledávku včas nepřihlásil. V případě věřitelovi žaloby na náhradu škody z tohoto titulu vůči likvidátorovi by právě likvidátor byl tím procesním subjektem, 11

²⁹ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 719

který nese důkazní břemeno ohledně jednání s péčí řádného hospodáře. Zákon neurčuje způsob uskutečnění takového oznámení ani nestanoví náležitosti jeho obsahu. Přestože tak zákon výslovně nevyžaduje, odborná literatura³⁰ doporučuje kromě sdělení o vstupu společnosti do likvidace zařadit do oznámení také výzvu k přihlášení pohledávek ve stanovené lhůtě. Opak by mohl být považován opět za porušení povinnosti likvidátora jednat s péčí řádného hospodáře.

Bez zbytečného odkladu po vstupu společnosti do likvidace je likvidátor povinen zveřejnit v Obchodním věstníku rozhodnutí o zrušení společnosti s výzvou pro věřitele k přihlášení jejich pohledávek. Zveřejnění musí být provedeno nejméně dvakrát za sebou alespoň s dvoutýdenním časovým odstupem. Z dikce zákona vyplývá, že počet zveřejnění může být na základě úvahy likvidátora vyšší, stejně jako může být delší časový odstup mezi jednotlivými zveřejněními. Obsah zveřejnění je dán zákonem. Pokud by zveřejnění neobsahovalo obě zákonem předepsané obsahové náležitosti, tedy rozhodnutí o zrušení společnosti a výzvu k přihlášení pohledávek, nebyla by splněna likvidátorova povinnost stanovená v § 73 obchodního zákoníku, což by zakládalo odpovědnost likvidátora za škodu vzniklou věřiteli v důsledku porušení této povinnosti. Rozhodnutím o zrušení společnosti se rozumí rozhodnutí společníků či orgánu společnosti nebo výrok příslušného soudního rozhodnutí. Není účelné, a v praxi ani není vyžadováno, zveřejnění odůvodnění soudního rozhodnutí, obvykle postačí, aby likvidátor zveřejnil pouze předmětný výrok soudu. Zákon neřeší otázku, co je obsahem zveřejnění v případech, kdy se společnost zrušuje a vstupuje do likvidace na základ jiných právních skutečností, než je rozhodnutí o zrušení společnosti, např. uplynutím doby, splněním účelu. Komentářová literatura³¹ dovozuje, že v těchto případech zveřejní likvidátor, na základě kterého právního důvodu ke zrušení společnosti dochází. Druhou podstatnou obsahovou náležitostí zveřejnění je výzva věřitelům, aby přihlásili své pohledávky v likvidátorem stanovené lhůtě, která však nesmí být kratší než tři měsíce. Na rozdíl od prohlášení konkurzu podle zákona o konkurzu a vyrovnání není právním účinkem vstupu společnosti do likvidace předčasná dospělost pohledávek. Věřitelé tudíž v souladu s ustanovení § 75 odst. 3 a 4 přihlašují své pohledávky buď jako nesporné splatné a tudíž k uspokojení nebo jako pohledávky nesplacené či sporné přihlašované za účelem poskytnutí záruky.

V souvislosti se zveřejněním stanoví zákon minimální lhůtu pro věřitele k přihlášení jejich pohledávek. Maximální lhůtu zákon neupravuje, její délka je ponechána na úvaze likvidátora. V žádném případě však není možné skončit likvidaci před uplynutím této lhůty. Za počátek této lhůty

³⁰ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 720

³¹ viz předchozí odkaz

se považuje den následující po druhém zveřejnění. Zmeškání lhůty věřiteli nemá za následek zánik či promlčení pohledávky, z pohledávky se nestává naturální obligace ani se pohledávka žádným jiným způsobem nemění. Jediným důsledkem skutečnosti, že věřitel nepřihlásil svoji pohledávku včas, je neposkytnutí ochrany podle § 75 odst. 3 obchodního zákoníku tomuto věřiteli, neboť toto ustanovení upřednostňuje před právy společníků na podíl na likvidačním zůstatku pouze včas přihlášené pohledávky. Tak je likvidátor povinen před rozdělováním likvidačního zůstatku nejprve uspokojit pohledávky všech věřitelů, kteří přihlásili své pohledávky včas. Za včas přihlášenou pohledávku se považuje³² nejen pohledávka přihlášená ve stanovené lhůtě, ale také pohledávka přihlášená do doby, než likvidátor započne s rozdělováním likvidačního zůstatku.

Poslední skupinu úkonů likvidátora, které se bezprostředně váží ke vstupu společnosti do likvidace, tvoří účetní povinnosti stanovené v § 74 obchodního zákoníku ve spojení s příslušnými ustanoveními zákona a účetnictví a zákona o dani z příjmu. Nejprve je nutné ke dni předcházejícímu den vstupu do likvidace sestavit mimořádnou účetní závěrku. Takto sestavená účetní závěrka musí být předložena příslušnému orgánu společnosti ke schválení. Jmenování likvidátora nemá na tuto povinnost, resp. právo příslušného orgánu vliv, tento orgán bude i nadále účetní závěrku schvalovat. Povinnost sestavit a předložit účetní závěrku ke schválení je primárně uložena statutárnímu orgánu společnosti; pro případ že statutární orgán tuto svoji povinnost nesplní, resp. odstoupí z funkce či je z ní odvolán, přechází tato povinnost na likvidátora. Společnost, resp. účetní jednotka uzavírá v souladu se zvláštními zákony k rozvahovému dni, tedy ke dni předcházejícímu den vstupu společnosti do likvidace, účetní knihy. Den vstupu společnosti do likvidace je prvním dnem nového účetního období. K tomuto dni otevírá účetní jednotka účetní knihy a likvidátor k tomuto dni sestaví zahajovací likvidační účetní rozvahu a soupis jmění.

V souvislosti s předkládáním mimořádných a řádných účetních závěrek ke schválení příslušnému orgánu vzniká několik problémů, jejichž řešení současná právní úprava nenabízí. Především je otázkou, kterému orgánu je likvidátor či statutární orgán povinen předkládat účetní závěrky ale i jiné dokumenty ke schválení v situaci, kdy likvidace je prohlášena na základě rozhodnutí soudu. V takovém případě je neúčelné a v praxi mnohdy nemožné, aby likvidátor předkládal dokumenty ke schválení orgánu, který po dlouhou dobu nevykazuje žádnou činnost, či jehož členy se nedaří kontaktovat, nebo tito odmítají plnit své povinnosti vyplývající jim z členství v příslušných orgánech. Navrhované znění občanského zákoníku v rámci chystané rekonstrukce soukromého práva již stanoví

³² Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 731

princip, že likvidátor předkládá dokumenty ke schválení tomu, kdo jej do funkce ustanovil, tedy v případě nucených likvidací soudu. Dalším problémem je skutečnost, že likvidátor, který je povinen předložit dokumenty ke schválení, není oprávněn svolávat orgán, který má jím předložené dokumenty schvalovat. Současná právní úprava vyžaduje, aby se likvidátor nejprve obracel s žádostí o svolání příslušného orgánu na toho, kdo je oprávněn, nikoliv však v této souvislosti povinen, příslušný orgán svolat. Takové řešení je nejen pro nucené likvidace hrubě nevyhovující.

Další úkony v průběhu likvidace

S výše uvedenými účetními povinnostmi likvidátora souvisí jeho povinnost zaslat soupis jmění vyhotovený ke dni vstupu společnosti do likvidace všem společníkům a věřitelům, kteří o to požádají. Povinnost sestavit soupis jmění ukládá likvidátorovi první odstavec § 74 obchodního zákoníku a neváže její vznik na žádné podmínky; likvidátor je tedy povinen jednat v této věci z úřední povinnosti. Druhý odstavec uvedeného ustanovení pak likvidátorovi ukládá, aby sestavený soupis jmění zaslal každému společníkovi a věřiteli, pokud o to požádají. Plnění této povinnosti je tedy podmíněno žádostí, resp. výzvou osoby k tomu oprávněné. Zákon nestanoví formální náležitosti takové výzvy ani žádnou lhůtu pro doručení příslušné žádosti či zaslání odpovídajícího soupisu jmění. Lze proto dovozovat, že kterákoliv z oprávněných osob může požádat o zaslání soupisu jmění kdykoliv v průběhu likvidace. Likvidátor by pak měl tuto svoji povinnost splnit zřejmě bez zbytečného odkladu. Je vážným nedostatkem právní úpravy, že obchodní zákoník nedává soudu, který o vstupu společnosti do likvidace rozhodl, rovněž možnost vyzvat likvidátora k zaslání soupisu jmění společnosti.

ROZSAH OPRÁVNĚNÍ LIKVIDÁTORA JEDNAT JMÉNEM SPOLEČNOSTI

Ustanovení § 72 odst. 1 obchodního zákoníku vymezuje rozsah oprávnění likvidátora jednat jménem společnosti. Jedná se o demonstrativní výčet úkonů obecné povahy, jejichž konkrétní obsah bude nutné vymezit vždy s ohledem na jedinečnost průběhu a zvláštností každé jednotlivé likvidace. Nicméně vždy platí, že pokud likvidátor jedná nad rozsah svého stanoveného oprávnění, jeho jednání společnost nezavazuje. Ustanovení § 13 odst. 4 obchodního zákoníku totiž mimo jiné stanoví, že právnická osoba není vázána jednáním likvidátora, které překračuje působnost svěřenou mu zákonem. Dojde-li k překročení působnosti likvidátora, jedná se podle převažujících názorů o neplatný právní

úkon z důvodu jeho rozporu se zákonem. Takový právní úkon tedy nezavazuje ani společnost ani likvidátora samotného. Tím však není dotčena možnost třetích osob domáhat se náhrady škody způsobené tímto neplatným úkonem vůči společnosti, neboť v souladu s § 420 odst. 2 občanského zákoníku neodpovídají za způsobenou škodu osoby, které právnická osoba použila k její činnosti, ale odpovídá sama právnická osoba. Tato právnická osoba má tzv. regres vůči likvidátorovi, tedy možnost následně se domáhat škody, která jí byla způsobena jednáním likvidátora, které bylo v rozporu správními předpisy. Taková škoda bude pravidelně spočívat ve vzniku povinnosti společnosti uhradit třetí osobě škodu, kterou jí způsobil likvidátor svým protiprávním jednáním.

Rozsah oprávnění likvidátora je stanoven tak, aby odpovídal účelu likvidace, neboť jak uvádí první věta sledovaného ustanovení, je likvidátor oprávněn činit pouze úkony směřující k likvidaci. Tato určující premise je v obchodním zákoníku podrobněji rozvedena uvedením jednotlivých jednání likvidátora, které lze považovat za takové úkony směřující k likvidaci.

Tak je likvidátor oprávněn činit úkony směřující k splnění splatných závazků společnosti. Jak již bylo výše uvedeno, nemá vstup společnosti do likvidace za následek předčasnou splatnost pohledávek věřitelů za společností. Uspokojení věřitelovi pohledávky nebrání ani skutečnost, že splatnost pohledávky nastala teprve po vstupu společnosti do likvidace. V opačném případě, tedy pokud splatnost pohledávky nenastane ani do okamžiku, kdy je likvidátor připraven započít s rozdělováním likvidačního zůstatku, je namíste použít postup předpokládaný v § 75 odst. 4 obchodního zákoníku, tedy zajistit nesplacené a sporné pohledávky. Aby byl likvidátor fakticky schopen uspokojit pohledávky za společností musí být nutně oprávněn ke zpeněžení majetku společnosti, právě z jehož výtěžku mají být pohledávky uspokojeny.

Likvidátor jménem společnosti uplatňuje její pohledávky. Tím je zřejmě myšleno uplatnění vůči dlužníkovi, např. formou výzvy k plnění, ale samozřejmě také uplatnění pohledávky u soudu. Cílem uplatnění pohledávky společnosti je její uspokojení, proto je likvidátor společnosti v průběhu likvidace oprávněn a zároveň povinen přijímat za společnost plnění, což je další nutná podmínka k tomu, aby mohl řádně skončit nevyřízené obchody společnosti. V této souvislosti je samozřejmě likvidátor oprávněn a především také povinen činit veškeré úkony, jejichž cílem je zachování a účelné využití majetku společnosti do skončení likvidace. Právě ukončení nevyřízených obchodů, zachování hodnoty majetku společnosti či jeho využití jsou jedinými důvody, které opravňují likvidátora k uzavírání nových smluv. Pokud je nová smlouva uzavřena v souladu s těmito požadavky, jedná se sice o

pokračování v podnikatelské činnosti společnosti, to však směřuje k jejímu ukončení³³ a je tedy v souladu se zákonem. Vždy však zůstává podmínkou, aby uzavření nové smlouvy nebylo možné kvalifikovat jako pokračování v provozu podniku. Takové omezení je jistě správné, stejně jako snaha zákonodárce odlišit dvě rozdílné roviny a to trvání obchodní společnosti a existenci podniku, nicméně použité spojení „pokračování v provozu podniku“, přestože je v obchodním zákoníku použito na více místech, zřejmě není úplně nejšťastnější s ohledem na definici podniku v českém právu. Podnikem se totiž v souladu s § 5 rozumí soubor hmotných, jakož i osobních a nehmotných složek podnikání a podnik se považuje za věc hromadnou. Běžně dochází k prodeji či nájmu podniku, je možné mluvit o rozšiřování podniku, ale „provoz“ či „provozování“ podniku již dle mého názoru není zcela vyhovující spojení. Vhodnější by zřejmě na tomto místě bylo použít například spojení „rozvíjení podnikatelské činnosti“ či již zmíněné „rozšiřování“ podniku. Nicméně i v současné době používaný termín je použitelný, neboť je dostatečně neurčitý a dává tak soudu možnost rozhodnout v konkrétním případě o tom, která nová smlouva je v souladu se zákonem a která již vybočuje z rámce úkonů, které směřují k likvidaci.

V souvislosti s převody majetku, tedy zejména s plněním závazků, přijímáním plnění, ale i se zajištěním pohledávek za společností či zpeněžením majetku, vyvstává otázka, zda je likvidátor povinen při těchto úkonech respektovat zvláštní režim pro nakládání s majetkem společnosti stanovený obchodním zákoníkem např. v § 67a, 193 odst. 2 či 196a obchodního zákoníku, tedy ustanoveními, která vyžadují k platnosti převodu majetku kromě splnění jiných podmínek také souhlas příslušného orgánu společnosti - valné hromady či dozorčí rady. Na tuto problematiku existují dva významné názory. První z nich³⁴ se přiklání k řešení, že zvláštní právní režim je potřeba zachovat i pro případ likvidace, neboť zákon nespojuje s probíhající likvidací žádné výjimky týkající se těchto pravidel. Druhý názor je opačný a vychází z extenzivního výkladu § 196a odst. 4 obchodního zákoníku. Podle tohoto ustanovení se totiž předmětný zvláštní právní režim nevztahuje na případy, kdy se jedná o běžný obchodní styk. Právě zpeněžení celého majetku společnosti je pak z pohledu společnosti v likvidaci běžným obchodním stykem. Existující judikatura zatím tuto otázku žádným způsobem neřeší.

Především je tedy nutné uvést, že ani pokud přijmeme druhý z výše uvedených názorů, nelze dojít k řešení, že by ustanovení § 67a obchodního zákoníku nebylo na převod, nájem či zastavení podniku

³³ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 715

³⁴ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 716

společnosti v likvidaci či jeho části aplikovatelné. Vzhledem k tomu, že výklad pojmu část podniku je dle stávající české ale i evropské judikatury značně extenzivní, může s sebou povinnost předchozího souhlasu valné hromady či společníků v praxi přinášet značné problémy zejména pak v případech, kdy společníci či valná hromada nemohou z nějakého důvodu příslušné rozhodnutí přijmout či zůstávají nečinní. Řešení se dle mého názoru nabízí dvojí. Pro případ tzv. nucených likvidací by bylo vhodné, aby právní úprava do budoucna stanovila, že určité schvalovací pravomoci přecházejí z některých orgánů společnosti na soud. Pro případ jiných než tzv. nucených likvidací se pak nabízí značně extenzivní výklad spočívající v tom, že pokud příslušný orgán společnosti rozhodl o vstupu společnosti do likvidace, implicitně tím vlastně vyjádřil svůj předchozí souhlas s převodem či jiným úkonem týkajícím se majetku společnosti, resp. podniku, neboť cílem likvidace je zredukovat majetek společnosti na likvidační zůstatek. Jak již bylo uvedeno, je takový výklad značně rozšiřující a především teoretický. Ani takový výklad však neřeší povinnost stanovenou v § 193 odst. 2 obchodního zákoníku, neboť zde není schvalovacím orgánem valná hromada ale dozorčí rada, již není dána pravomoc rozhodnout o vstupu společnosti do likvidace. Zároveň je třeba vyhnout se tomu, aby uvedený výklad byl s ohledem na možnost revokace rozhodnutí o zrušení společnosti zneužíván k obcházení zákona např. právě § 196a obchodního zákoníku.

K uzavření dané problematiky je třeba uvést rozhodnutí Nejvyšší soudu ČR Odo 696/2002 ze dne 12. prosince 2002, ve kterém jmenovaný soud vyjádřil právní názor, že i pro případ likvidace společnosti je nutné respektovat pravidla pro schvalování určitých úkonů statutárního orgánu, resp. likvidátora, stanovená v obchodního zákoníku, neboť z žádného ustanovení zákona nevyplývá, že by postup měl být opačný. Takovému rozhodnutí nelze samozřejmě nic vytknout, nicméně je třeba vzít v potaz, že stávající právní úprava může v praxi v této oblasti způsobovat značné potíže.

Vzhledem k tomu, že na likvidátora přecházejí pravomoci statutárního orgánu, je likvidátor také oprávněn zastupovat společnost před soudy a jinými orgány. Novela obchodního zákoníku provedená zákonem č. 370/2000Sb. doplnila sledovaný odstavec o poslední větu týkající se oprávnění likvidátora jednat za společnost ve věcech zápisu do obchodního rejstříku, čímž sice vyřešila spory vznikající v právní praxi, nicméně již před účinností této novely bylo nutné takové oprávnění likvidátora dovozovat výkladem *a maius ad minori* z existujících ustanovení o zastupování společnosti před soudy. Tímto ustanovením není dotčeno právo společnosti nechat se v řízení zastoupit advokátem či jiným zástupcem. Rozhodnutí o tom, zda bude společnost jednat svým jednatelem či na základě zastoupení, stejně jako podpis případné dohody o plné moci či plné moci, přísluší právě likvidátorovi.

K uplatnění pohledávek či plnění závazků je zároveň dána likvidátorovi možnost uzavírat smíry a dohody o změně či zániku práv a závazků společnosti.

OCHRANA ZÁJMŮ ZAMĚSTNANCŮ

Významným omezením veškeré činnosti likvidátora po celou dobu likvidace je ustanovení § 74 odst. 3 obchodního zákoníku. Úprava je doplněna o příslušná ustanovení zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, v platném znění, zejména pak jeho § 52 a 341.

Třetí odstavec § 74 obchodního zákoníku byl do našeho právního řádu vložen na návrh Poslanecké sněmovny. Jeho účelem je zajištění ochrany zaměstnanců společnosti v likvidaci. V této souvislosti je třeba vzít na vědomí, že sledovaná úprava se vztahuje pouze na zaměstnance v pracovním poměru ke společnosti ve smyslu zákoníku práce, nikoliv však již na výkon závislé práce v pracovněprávním vztahu odlišném od pracovního poměru, tedy ve vztahu založeném dohodami o pracích konaných mimo pracovní poměr. Nárokům vyplývajícím ze vztahů založených těmito dohodami není právními předpisy přiznán žádný zvláštní právní režim. Naopak mzdové nároky zaměstnanců z pracovního poměru mají být uhrazeny přednostně, v případě že se jedná o pohledávky splatné. To znamená, že likvidátor při jejich uspokojování není vázán časovým pořadím vůči ostatním pohledávkám. Není-li pohledávka zaměstnance dosud splatná, je zřejmě na místě nahlížet na takovou nesplacnou pohledávku, byť vyplývající z pracovního poměru, stejně jako na kteroukoliv jinou nesplacnou pohledávku. Domnívám se, že toto lze vyvodit ze znění sledovaného ustanovení, neboť zákon hovoří o mzdovém nároku a nikoliv o právu na výplatu mzdy. Nárokem obecně rozumíme dospělou pohledávku, v opačném případě lze mluvit pouze o právu. Přestože to komentářová literatura³⁵ výslovně neuvádí, pracuje při výkladu tohoto ustanovení pouze se splatnými pohledávkami a nesplacné zcela pomíjí. V praxi se však mzdové nároky obvykle stanou splatnými před tím, než uběhne lhůta pro přihlašování pohledávek a likvidátor může reálně začít jednotlivé pohledávky postupně uspokojovat. Sledované ustanovení se vztahuje pouze na mzdové pohledávky, nikoliv už také jiné nároky zaměstnance vůči zaměstnavateli, přestože tyto vyplývají z pracovního poměru.

³⁵ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 726

Zákoník práce uvádí jako jeden z výpovědních důvodů ze strany zaměstnavatele zrušení zaměstnavatele nebo jeho části. K tomuto výpovědnímu důvodu se nevztahují ustanovení o ochranné době, proto může být výpověď zaměstnance z pracovního poměru k zaměstnavateli z tohoto důvodu podána kdykoliv po vstupu společnosti do likvidace. Příslušným orgánem společnosti k podání výpovědi je likvidátor, na kterého přešli mimo jiné i povinnosti a práva vyplývající pracovní právní agendy společnosti. Naopak ustanovení zákoníku práce o hromadném propouštění je nutné aplikovat i na situace, kdy dochází ke skončení pracovního poměru z důvodu zrušení zaměstnavatele. Zaměstnanci v případě skončení pracovního poměru z tohoto důvodu na základě výpovědi či dohody přísluší odstupné ve výši nejméně trojnásobku průměrného měsíčního výdělku.

Ustanovení § 341 odst. 2 zákoníku práce uvádí, že v případě, kdy se při zrušení zaměstnavatele provádí likvidace, postupuje se podle zvláštního zákona. Odkaz pod čarou pak výslovně uvádí obchodní zákoník, ale navíc také zákon o konkurzu a vyrovnání, přičemž smysl odkazu na tento zákon upravující úpadek a s ním spojené právní vztahy není zcela jasný, neboť tento zákon nelze na likvidaci společnosti aplikovat, neboť v průběhu konkurzu se likvidace přerušuje.

K ochraně práv zaměstnance slouží jistě i povinnost zaměstnavatele informovat zaměstnance či projednat s odborovou organizací hospodářský vývoj a strukturální změny zaměstnavatele, tedy mimo jiné záležitosti týkající se likvidace. Tuto povinnost bude mít jistě zaměstnavatel již před jeho vstupem do likvidace, nesplní-li ji však, je dle mého názoru na likvidátorech, aby přijal příslušná opatření namísto zaměstnavatele. Zásadou takto formulovaných povinností zaměstnavatele je ulehčena pozice zaměstnance při hledání nového zaměstnání, dozví-li se potřebné skutečnosti týkající zamýšleného vstupu zaměstnavatele do likvidace s dostatečným předstihem. Na druhé straně neplnění této povinnosti zaměstnavatelem či likvidátorem není žádným způsobem sankcionováno.

Další významné povinnosti likvidátora související s pracovní právní agendou, konkrétně s nemocenským pojištěním, přináší zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, v platném znění. V případě že společnost, která vstoupila do likvidace, vede evidenci mezd a zároveň zaměstnává více než 25 zaměstnanců anebo sice nezaměstnává takový počet zaměstnanců, ale evidenci mezd pro ni vede osoba, která více než 25 zaměstnanců zaměstnává, je likvidátor povinen takovou společnost odhlásit z rejstříku osob (zákon používá organizací) vedeného příslušnou okresní správou sociálního zabezpečení. Lhůtu k odhlášení stanoví zákon v délce 8 dnů ode dne, kdy společnost zanikla, přestala fakticky vést evidenci mezd či přestala být organizací ve smyslu

tohoto zákona, tedy zejména počet jejích zaměstnanců klesl pod zákonem požadovaný počet 25. U právnických osob, které zaměstnávají méně než 25 zaměstnanců, provádí nemocenské pojištění příslušná okresní správa sociálního zabezpečení. Při určování počtu zaměstnanců musí vzít likvidátor v potaz, že ve smyslu sledovaného zákona se počtem zaměstnanců ve skutečnosti rozumí počet pracovních či obdobných poměrů. Je-li tedy některý zaměstnanec v pracovním poměru k zaměstnavateli a zároveň pro něj vykonává jinou činnost například na základě dohody o pracovní činnosti, je hledaný počet poměrů dva a nikoliv jedna shodně s počtem zaměstnanců.

Z pohledu zaměstnance je bezesporu většího významu povinnost likvidátora ale také statutárního orgánu společnosti v likvidaci „zařídít vše potřebné“, aby zaměstnancům mohly být vyplaceny a dále vypláceny dávky nemocenského pojištění, pokud jsou tito zaměstnanci ještě oprávněni uplatňovat nárok na ně vůči zrušené právnické osobě. Tím se pro případ likvidace rozumí především předat potřebné dokumenty příslušné okresní správě sociálního zabezpečení.

Splnění obou výše uvedených povinností je vynutitelné prostřednictvím pokut ukládaných správou sociálního zabezpečení. Domnívám se, že druhá uvedená povinnost je v teoretické rovině rovněž vymahatelná exekučně. Pokud likvidátor či statutární orgán nepředají příslušné doklady správě sociálního zabezpečení, zřejmě nic nebrání zaměstnanci v tom, aby se splnění této povinnosti domáhal žalobou u soudu a následně v exekučním či vykonávacím řízení. Rejstříkový soud dle mého názoru nemá možnost odmítnout provedení výmazu společnosti z obchodního rejstříku s odkazem na nesplnění povinností likvidátora vyplývajících ze zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, nicméně probíhající řízení o takové žalobě podané zaměstnancem je důvodem, pro který nelze společnost vymazat z obchodního rejstříku.

ÚKONY SOUVISEJÍCÍ SE SKONČENÍM LIKVIDACE

Poté, co likvidátor provede všechny úkony nezbytné k provedení likvidace, tedy zejména vypořádá všechny závazky společnosti, nastává závěrečná fáze postupu likvidátora, kdy úkony likvidátora již bezprostředně směřují ke skončení likvidace. Zákon v této fázi ukládá likvidátorovi, aby sestavil zprávu o průběhu likvidace spolu s návrhem na rozdělení likvidačního zůstatku, předložil tento návrh ke schválení a dále aby sestavil ke dni zpracování tohoto návrhu účetní závěrku.

Je na likvidátorovi, aby posoudil, ke kterému okamžiku byly všechny úkony nezbytné k provedení likvidace uskutečněny a kdy mu tedy vznikají povinnosti stanovené v § 75 obchodního zákoníku. Prof. Dědič³⁶ dovozuje, že okamžik, kdy došlo k provedení všech úkonů nezbytných k provedení likvidace je nutné určit jednak s ohledem na obsah návrhu na rozdělení likvidačního zůstatku a jednak s ohledem na vztah společnosti k věřitelům. Především je nutné, aby likvidátorovi byla již známa výše likvidačního zůstatku. Takovou znalost likvidátor získává teprve poté, co byl veškerý majetek společnosti zpeněžen, resp. poté co došlo k ocenění majetku, který se má rozdělit mezi společníky v případech, kdy má dojít k naturálnímu plnění. Z pohledu věřitelů může okamžik skončení likvidace nastat teprve poté, kdy uplynula lhůta k přihlášení pohledávek věřitelů a došlo k uspokojení splatných a včas přihlášených pohledávek a nesplatné či sporné včas přihlášené pohledávky byly zajištěny.

Přestože určení okamžiku, ke kterému nastává závěrečná fáze likvidace, není v obchodním zákoníku podrobně upraveno, je sledované ustanovení také mimo jiné zásluhou obecného přijímání výše uvedeného výkladu, jistě krokem vpřed, neboť před rokem 2000 obchodní zákoník vůbec neurčoval, od kdy je likvidátor výše uvedené povinnosti povinen plnit. Vznik těchto povinností byl vázán na den skončení likvidace, přičemž však právní úprava tento den žádným způsobem neurčovala.

Mimořádná účetní závěrka

Mimořádnou účetní závěrku sestavuje likvidátor ke dni zpracování návrhu na rozdělení likvidačního zůstatku. Právní předpisy neukládají ke stejnému dni podat daňové přiznání. Účetní závěrka podléhá schválení příslušnému orgánu společnosti, resp. soudu. Povolení výmazu společnosti z obchodního rejstříku nebrání neschválení účetní závěrky.

Zpráva o průběhu likvidace

Povinností určujícího významu je v závěrečné fázi likvidace povinnost likvidátora sestavit zprávu o průběhu likvidace. Není samozřejmě vyloučeno, aby obdobnou zprávu vypracoval likvidátor i kdykoliv v průběhu likvidace, přičemž zejména u déle trvajících a tzv. nucených likvidací je takový postup pravidlem. Konečná zpráva o průběhu likvidace obvykle obsahuje alespoň informaci o celkové době trvání likvidace, popis průběhu likvidace, vysvětlení k účetní závěrce společnosti, informace o

³⁶ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 727

případných probíhajících či ukončených soudních sporech, popis úkonů likvidátora týkajících se nakládání s písemnostmi společnosti, informace o případném převodu dávek nemocenského pojištění a informace týkající se likvidačního zůstatku. Zpráva o průběhu likvidace je předmětem schvalování ze strany orgánu společnosti či soudu a zakládá se do sbírky listin.

Návrh na rozdělení likvidačního zůstatku

Návrh na rozdělení čistého majetkového zůstatku, který vyplývá z likvidace, sestavuje likvidátor bez zbytečného odkladu po provedení všech úkonů nezbytných k provedení likvidace a předkládá jej ke schválení příslušnému orgánu společnosti.

Obchodní zákoník stanoví, že návrh na rozdělení likvidačního zůstatku předkládá likvidátor společníkům nebo příslušnému orgánu ke schválení. S výjimkou akciové společnosti zákon ani na základě odkazu nestanoví, který orgán společnosti je ke schválení likvidačního zůstatku příslušný ani neupřesňuje, jakým způsobem tento orgán či společníci o jeho schválení rozhodují. V případě akciové společnosti je schvalujícím orgánem valná hromada, která rozhoduje dvouřetinovou většinou hlasů přítomných akcionářů. O takovém rozhodnutí valné hromady musí být pořízen notářský zápis.

Neúplnost právní úpravy této problematiky u jiných forem právnických osob, než je akciová společnost, překonává právní praxe výkladem. Ke škodě věci však z odborné literatury ani příslušné judikatury nelze vyvodit názor převažující. Shoda panuje ohledně rozhodování společníků veřejné obchodní společnosti, kdy ke schválení návrhu na rozdělení likvidačního zůstatku je třeba souhlasu všech společníků, nestanoví-li společenská smlouva, že postačí souhlas většiny, což je zákonem předpokládaný postup pro rozhodování společníků této formy právnické osoby obecně ve všech věcech. Obdobně rozhodování komplementářů s komanditisty ve veřejné obchodní společnosti o návrhu na rozdělení likvidačního zůstatku probíhá stejným způsobem jako o kterékoliv jiné věci, ke schválení návrhu je tedy třeba většiny hlasů komplementářů a komanditistů, nestanoví-li společenská smlouva jinak. Problém však nastává v případě rozhodování společníků společnosti s ručením omezeným. V právní teorii se objevili dva hlavní názory. První z nich, dříve zastávaný především Prof. Eliášem³⁷, spočívá v tom, že návrh na rozdělení likvidačního zůstatku musí být schválen jednomyslně všemi společníky. Tento názor vychází především z jazykového výkladu sledovaného ustanovení. Dlužno podotknout, že tento výklad se vázal především ke znění obchodního zákoníku

³⁷ Eliáš, K., Společnost s ručením omezeným, Praha: Prospektum, 1997, str. 219

před 1. 1. 2001, podle kterého byl likvidátor povinen předložit příslušné dokumenty společníkům, nikoliv již také orgánu společnosti. Sám prof. Eliáš nicméně uvádí, že tehdejší zákonná konstrukce není šťastná a doporučuje zakotvení příslušné úpravy ve společenské smlouvě. Avšak již v době před novelou účinnou od počátku roku 2001 se objevují názory opačné³⁸. Ty se opírají o skutečnost, že základním způsobem rozhodování společníků je rozhodnutí valné hromady a že tudíž schvalování návrhu na rozdělení likvidačního zůstatku patří do působnosti valné hromady společnosti s ručením omezeným. Domnívám se, že je za současného znění obchodního zákoníku vhodnější přiklonit se spíše k druhému uvedenému názoru. Důvod je následující: zákonodárce tím, že společníkovi, který nesouhlasí s návrhem na rozdělení likvidačního zůstatku, dává možnost obrátit se v této věci na soud. Tím je vyjádřen názor, že je možné, aby společníci souhlasící s návrhem, prosadí-li schválení návrhu valnou hromadou, zasáhli do práv nesouhlasícího společníka. Ten má právo domáhat se přezkoumání zákonnosti takového zásahu do jeho práv soudem. Uzná-li soud, že návrh na rozdělení likvidačního zůstatku, je v souladu se zákonem, je nesouhlas některého ze společníků irelevantní, nicméně zákonem předvídaný a proto není možné přijmout myšlenku nutnosti jednomyslného rozhodování všech společníků mimo valnou hromadu.

Dalším problémem vyvstávajícím v této situaci je otázka, zda je likvidátor oprávněn svolat valnou hromadu v případech, kdy tato má schvalovat návrh na rozdělení likvidačního zůstatku a související dokumenty. Názory se v teorii opět různí. Navíc schvalování návrhu není v průběhu likvidace jedinou příležitostí, kdy je konání a rozhodnutí valné hromady předpokladem pro provádění dalších úkonů likvidátorem. Přikláním se spíše k názoru, že je zde dána pravomoc likvidátora v určitých případech svolat valnou hromadu. Domnívám se tak především proto, že pokud má likvidátor povinnost např. předkládat valné hromadě ke schválení příslušné dokumenty, měl by zároveň mít možnost valnou hromadu svolat. Dalším argumentem na podporu tohoto názoru je skutečnost, že oprávnění svolávat valnou hromadu zásadně přísluší statutárnímu orgánu. Po vstupu společnosti do likvidace přecházejí na likvidátora působnost statutárního orgánu jednat jménem společnosti a to v rozsahu nutném k činění úkonů směřujících k likvidaci, tedy dle mého názoru také svolávání valných hromad, na jejichž programu je schválení skutečností nutné ke zdárnému průběhu likvidace. Jak jsem však již uvedl, existují i názory opačné.

³⁸ Pelikánová, I, Komentář k obchodnímu zákoníku, Praha: Linde, 1995, str. 124 a Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 729

S ohledem na výše uvedené nelze než doporučit, aby tato problematika rozhodování byla mezi společníky společnosti s ručením omezeným upravena předem ve společenské smlouvě. Chystaná nová právní úprava připravovaná v rámci rekodifikace soukromého práva předpokládá, že návrh na rozdělení likvidačního zůstatku a související dokumenty bude likvidátor předkládat tomu orgánu, který jej do funkce ustanovil.

Způsob rozdělení likvidačního zůstatku

Právo na podíl na likvidačním zůstatku je majetkovým právem, které je součástí obchodního podílu společníka na společnosti. Jedná se však o právo podmíněné, které se stává nepodmíněným teprve poté, co dojde ke zrušení společnosti s likvidací a z likvidace vyplyne majetkový zůstatek. Vyplacený podíl na likvidačním zůstatku je náhradou za obchodní podíl zaniklý v důsledku zániku společnosti.

Likvidátor je povinen rozdělit likvidační zůstatek podle schváleného či neschváleného návrhu na rozdělení likvidačního zůstatku nebo v souladu s rozhodnutím soudu o výši podílu společníků na likvidačním zůstatku.

Obchodní zákoník nestanoví, zda podíl na likvidačním zůstatku musí být vyplacen v penězích nebo zda lze namísto peněžitého plnění poskytnout plnění naturální. Všeobecně se přijímá, že ani naturální plnění není vyloučeno, přestože plnění peněžité bude pravidlem. Komentář k obchodnímu zákoníku³⁹ stanoví, že poskytnout společníkům naturální plnění je možné pouze v případech, kdy tak stanoví zakladatelský dokument nebo pokud s takovým způsobem vyplacení podílu na likvidačním zůstatku vysloví společníci svůj souhlas. S tímto názorem se lze jistě ztotožnit, neboť společníci, resp. orgán společnosti schvalují návrh na rozdělení likvidačního zůstatku, ze kterého jistě musí být způsob výplaty podílu patrný. Dalším uváděným argumentem na podporu tohoto názoru je, že samotnou podstatou likvidace je redukce obchodní jmění společnosti na peněžitou částku, jak bylo uvedeno dříve v kapitole pojednávající o definici pojmu likvidace.

Na druhé straně lze výkladem k dojít k závěru, že zásadně není povinností likvidátora veškerý majetek společnosti zpeněžit. Tato povinnost je likvidátorovi uložena teprve v § 75 odst. 5 obchodního zákoníku pro případ, kdy společnost má pouze majetek, který nepostačuje k úhradě všech závazků.

³⁹ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 417

Teprve v tomto případě je likvidátor povinen majetek společnosti zpeněžit. Z chystané nové právní úpravy povinnost likvidátora zpeněžovat majetek ve všech případech již jasně vyplývá.

Výše podílu na likvidačním zůstatku je stanovena pro každou formu obchodní společnosti speciálně. V případě veřejné obchodní společnosti se likvidační zůstatek mezi společníky rozdělí nejprve do výše hodnoty jejich splacených vkladů a poté se zbytek likvidačního zůstatku rozděluje mezi společníky rovným dílem. U komanditní společnosti je situace obdobná, zbývající část likvidačního zůstatku se však dělí podle stejných zásad jako zisk, nikoliv tedy poměrně. Mezi akcionáře akciové společnosti se likvidační zůstatek dělí v poměru jmenovitých hodnot jejich akcií. Jistou výjimkou je v této věci společnost s ručením omezeným, neboť její společenská smlouva může obsahovat úpravu podílu na likvidačním zůstatku odlišnou od zákona. Není-li takové úpravy, určuje se podíl poměrem obchodních podílů

Přezkum podílu na likvidačním zůstatku soudem

Obchodní zákoník umožňuje každému společníkovi, který nesouhlasí s návrhem na rozdělení likvidačního zůstatku, obrátit se v propadné tříměsíční lhůtě od projednání tohoto návrhu na soud, aby přezkoumal výši podílu na likvidačním zůstatku, který má obdržet. Jedná se o určovací žalobu, k jejímuž podání je aktivně legitimován společník, který vyjádřil nesouhlas s návrhem. Žalobu lze podat nejdříve v den, kdy byl společníkům návrh doručen nebo v den, kdy návrh projednal příslušný orgán společnosti, neschvalují-li tento návrh společníci jednotlivě. Tříměsíční lhůta, počínající běžet dnem následujícím po doručení, resp. projednání návrhu a je, jak již bylo uvedeno, lhůtou prekluzivní. Petit předmětné určovací žaloby by měl znít na určení výše podílu na likvidačním zůstatku. Žalobce je mimo jiné povinen prokázat, že projevil nesouhlas s návrhem, dále skutečnost, že návrh byl doručen společníkům nebo projednán příslušným orgánem a nesprávnost určení podílu. Pro podání žaloby je nerozhodné, zda společníci, resp. příslušný orgán návrh schválili nebo neschválili.

Soud v této věci rozhoduje ve věci samé rozsudkem, ve kterém určí, zda podíl na likvidačním zůstatku je likvidátorem určen správně. V opačném případě určí podíl na likvidačním zůstatku soud. Jistou zvláštností tohoto soudního rozhodnutí je jeho závaznost co do základu přiznaného práva nejen vůči žalobci, ale také vůči ostatním společníkům. Tím je zabráněno tomu, aby docházelo k prodlužování likvidace prostřednictvím sporů vedených jednotlivými společníky a také především k vydání různých rozsudků vztahujících se k téže věci.

V případě, kdy návrh na rozdělení likvidačního zůstatku schvaluje valná hromada, nabízí se otázka, zda společník či akcionář může napadnout předmětné rozhodnutí valné hromady obecným postupem směřujícím k vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady. Domnívám se, že takový postup není vyloučen, nicméně pokud je jediným tvrzeným důvodem pro neplatnost usnesení valné hromady nezákonné určení výše podílu na likvidačním zůstatku, je nutné použít výhradně postup stanovený v § 72 odst.2 obchodního zákoníku.

Jen pro úplnost dodávám, že společníkům nelze poskytnout žádné plnění, tedy ani ve formě zálohy, z titulu jejich podílu na likvidačním zůstatku, dokud neuplynula lhůta k podání žaloby podle § 75 odst. 2 obchodního zákoníku. Po uplynutí této lhůty je na likvidátorovi, aby rozhodl, zda plnění přes podanou žalobu poskytne, nebo zda vyčká na výsledek řízení. Takové rozhodnutí likvidátora má samozřejmě význam pro otázku jeho odpovědnosti za škodu způsobenou společníkům, kteří příslušné soudní řízení zahájili, v případě kdy po úspěchu těchto společníků ve věci nedojde ze strany společníků, kterým bylo dříve poskytnuto plnění k jeho vrácení. Při rozhodování o dřívějším poskytnutí plnění je likvidátor povinen postupovat s péčí řádného hospodáře.

Důsledky neschválení a napadení návrhu, ochrana práv věřitelů

Novela obchodního zákoníku provedená zákonem č. 370/2000 Sb. nově stanovila, že neschválení návrhu na rozdělení likvidačního zůstatku nebrání výmazu společnosti z obchodního rejstříku a tím tedy zániku předmětného subjektu. Přestože důvodová zpráva ani doktrína k dané věci nic podrobnějšího neuvádějí, je taková právní úprava zcela jistě namístě. V této fázi likvidace již není důvodu proto, aby zrušená společnost dále existovala. Další trvání zrušené společnosti by v této fázi likvidace bylo z pohledu práv a povinností osob odlišných od společníků nadbytečné. Zákonem omezená právní subjektivita obchodní společnosti během likvidace totiž nedává zrušené společnosti až na výjimky možnost vstupovat do nových právních vztahů se třetími osobami.

Jiná situace však nastává v případě, kdy společník, který nesouhlasí s návrhem na rozdělení likvidačního zůstatku, se soudně domáhá přezkumu výše podílu na likvidačním zůstatku. Je to totiž likvidátor, kdo určuje výši podílu na likvidačním zůstatku, která je předmětem přezkumu, a úkolem soudu v předmětném řízení je postavit na jisto, zda částka, kterou mají obdržet jednotliví společníci, je určena správně. Pasivně legitimovanou k podání žaloby podle § 75 odst. 2 je zřejmě společnost,

účastníky řízení o této žalobě jsou dále navrhovatel a všichni ostatní společníci. Došlo-li by k zániku společnosti před zahájením či v průběhu řízení o této žalobě společníka, došlo by tím k naprostému popření práva společníka obrátit se na soud s žádostí o přezkum výše obchodního podílu. Přestože ze znění obchodního zákoníku jasně vyplývá, že likvidátor je povinen podat návrh na výmaz společnosti z obchodního rejstříku bez ohledu na schválení likvidačního zůstatku či případné podání žaloby v této věci, judikatura⁴⁰ správně dovodila, že z obchodního rejstříku nelze vymazat společnost, a to i kdyby její likvidace skončila, pokud je účastníkem dosud neskončeného soudního řízení, v němž by v důsledku jejího zániku nebylo možné meritorně rozhodnout. Jak je vidět, je právní úprava obsažená v obchodním zákoníku v této věci značně nedokonalá, neboť likvidátor má povinnost návrh na výmaz společnosti podat a je na věřiteli, aby příslušnou žalobu podal dříve, než dojde k výmazu společnosti z obchodního rejstříku. Tříměsíční lhůta k podání žaloby podle § 75 odst. 2 je tedy v současné době spíše teoretická, společník je v praxi nucen žalobu podat v takovém časovém úseku, aby do jejího podání nedošlo k zániku společnosti. Nutnost změny právní úpravy je v této situaci značná. Řešením by opět mohlo být poskytnutí odpovídající záruky žalujícímu společníku, obdobně jako právní úpravu stanovuje zajištění nesplatných či sporných pohledávek.

I v konečné fázi likvidace stále mohou trvat právní vztahy mezi společností v likvidaci a věřiteli. Práva věřitelů vyplývající z těchto vztahů však nemohou být výmazem společnosti z obchodního rejstříku rovněž dotčena, neboť ve fázi likvidace, kdy je likvidátor připraven poskytnout společníkům plnění z titulu podílu na likvidačním zůstatku, musejí být nároky všech známých věřitelů, kteří včas přihlásili své pohledávky, již uspokojeny, resp. věřitelům musí být poskytnuta odpovídající záloha.

Do okamžiku, kdy jsou pohledávky známých věřitelů uspokojeny či zajištěny, nelze společníkům poskytnout plnění ani ve formě zálohy. Základním zákonným znakem likvidace je snaha zabránit zvýhodnění pohledávek společníků vůči pohledávkám věřitelů. Popsaná právní konstrukce je důsledkem povinnosti společníků podílet se na případné ztrátě společnosti.

Jak již bylo výše uvedeno, obchodní zákoník pro případ spornosti pohledávky věřitele stanoví, že likvidační zůstatek lze rozdělit jen v případě, že tomuto věřiteli byla poskytnuta odpovídající jistota. Stejným způsobem je nutné postupovat v případě, kdy pohledávka není v okamžiku rozdělování likvidačního zůstatku splatná. Přestože zákon na tomto místě používá termín věřitel, je jím nutné rozumět opět jen věřitele známého, který včas přihlásil svou pohledávku. Zákon neurčuje, jakým

⁴⁰ Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 7 Cmo 424/2003 ze dne 12. 10. 2004, Právní rozhledy 5/2005

způsobem je věřiteli potřeba záruku poskytnout. Doktrína se shoduje na tom, že přicházejí v úvahu téměř všechny známé formy zajištění závazku a to např. zřízení zástavního práva, ručení, zajišťovací převod, bankovní záruka, uložení peněz do úschovy atd. V literatuře také není sporu o tom, že věřitel se může určovací žalobou domáhat, aby soud přezkoumal, zda se skutečně jedná o záruku odpovídající, tedy dostatečnost záruky.

LIKVIDACE PŘEDLUŽENÉ SPOLEČNOSTI – SOUVISLOST LIKVIDACE S KONKURZNÍM ŘÍZENÍM

Povinnost podat návrh na prohlášení konkurzu

Vztah mezi konkurzním řízením a likvidací upravuje především zákon o konkurzu a vyrovnání, resp. insolvenční zákon. Obchodní zákoník se v souvislosti s konkurzem omezuje na úpravu postupu likvidace tzv. předlužených společností, k jejichž zrušení došlo z důvodů uvedených v § 68 odst. 3 písm. f) a g) a dále zakotvuje povinnost likvidátora za stanovených podmínek podat návrh na prohlášení konkurzu.

Dle příslušného ustanovení obchodního zákoníku je likvidátor povinen podat návrh na prohlášení konkurzu v případě, že zjistí předlužení likvidované společnosti. V souladu s tím ukládá zákon o konkurzu a vyrovnání povinnost podat návrh na prohlášení konkurzu právnické osoby v likvidaci této právnické osobě a jejímu likvidátorovi jen pro případ předlužení právnické osoby a nikoliv také proto, že právnická osoba má více věřitelů a není schopna po delší dobu plnit své závazky. Vstoupila-li tedy společnost do likvidace, je předlužení jedinou skutečností, pro kterou vzniká povinnost podat návrh na prohlášení konkurzu. Není však vyloučeno, aby likvidátor či jiná osoba podali návrh na prohlášení konkurzu z důvodu dlouhodobější neschopnosti společnosti plnit závazky více věřitelům, přestože jim zákon takovou povinnost neukládá.

Ze zákona o konkurzu a vyrovnání vyplývá, že povinnost za stanovených podmínek podat návrh na prohlášení konkurzu má kromě likvidátora také samotná společnost v likvidaci. Jak již bylo podrobně popsáno výše, ani po dobu likvidace není činnost statutárního orgánu likvidované společnosti zcela suspendována. Naopak, domnívám se, že pokud zákon o konkurzu a vyrovnání v jediném paragrafu ukládá povinnost podat návrh na prohlášení konkurzu kromě likvidátora také společnosti, není

statutární orgán, přestože společnost vstoupila do likvidace, povinnosti podat návrh na prohlášení konkurzu zproštěn. V praxi však zřejmě nebude obvyklé, aby návrh podával jednatel, neboť fakticky nebude mít možnost předlužení společnosti zjistit, neboť jeho činnost je v průběhu likvidace prováděna z velké části právě likvidátorem.

Porušení povinnosti podat návrh na prohlášení konkurzu není obchodním zákoníkem žádným způsobem sankcionováno. Není však vyloučeno, aby se věřitelé likvidované společnosti domáhali vůči likvidátorovi a statutárnímu orgánu náhrady škody za porušení jejich povinností. Porušení povinnosti podat návrh na prohlášení konkurzu rovněž zakládá trestněprávní odpovědnost za trestný čin porušení povinnosti v řízení o konkurzu ve smyslu § 26 trestního zákona.

Obchodním zákoníkem a zákonem o konkurzu a vyrovnání stanovená povinnost podat návrh na prohlášení konkurzu má především zabránit likvidacím společností, které by vedly k tomu, že po provedení všech úkonů potřebných k likvidaci by namísto likvidačního zůstatku naopak zbyl likvidační schodek, neboť na rozdíl od konkurzu je smyslem likvidace plné a nikoliv poměrné uspokojení věřitelů⁴¹.

Přerušení likvidace po dobu trvání konkurzu, působnost likvidátora

Zákon o konkurzu a vyrovnání uvádí, že likvidace se po dobu trvání konkurzu prohlášeného na majetek právnické osoby v likvidaci přerušuje. Přerušení nelze v žádném případě chápat jako zánik právních účinků vstupu společnosti do likvidace. Právě naopak přerušením je zřejmě potřeba rozumět skutečnost, že likvidátor, jak stanoví zákon v následující větě, po dobu konkurzu vykonává svou působnost pouze v rozsahu, v jakém nepřešla na správce konkurzní podstaty. Přičemž v právní literatuře⁴² již není sporu o tom, že v případě souběhu konkurzu a likvidace činí likvidátor jménem právnické osoby významné právní úkony vůči správci konkurzní podstaty a vůči třetím osobám. Jak vyplývá z komentáře k zákonu o konkurzu⁴³ a vyrovnání omezuje se působnost likvidátora např. na následující úkony: plnění povinné součinnosti se správcem, sestavování mimořádných účetních závěrek, provádění inventarizace majetku ke dni sestavení účetní závěrky, zajištění povinného auditu

⁴¹ Kotoučová, J., Zákon o konkurzu a vyrovnání, Komentář, Praha: CH Beck, 2002, str. 152

⁴² Patloka, A., Postavení a působnost likvidátora po prohlášení konkurzu, Bulletin advokacie, 1997, č. 4, str. 10 a Kratochvílová, H., Postavení likvidátora v procesu likvidace a schéma likvidačního procesu, Obchodní právo, 1993, č. 10, str. 10

⁴³ Zoulik, F., Zákon o konkurzu a vyrovnání, komentář, C. H. Beck, 1998, str. 152

účetní závěrky, sestavení seznamu majetku a závazků, odevzdání účetnictví a jiných dokumentů správci, vyjadřování se k seznamu pohledávek, jejich uznávání a popírání, povinná účast na přezkumném a zvláštním přezkumném jednání. Likvidátorova působnost není prohlášením konkurzu dotčena ve vztahu k majetku právnické osoby, který je vyloučen z podstaty nebo na který se konkurz nevztahuje. Likvidátor je oprávněn jménem úpadce podávat odvolání a jiné procesní úkony podle zákona o konkurzu a vyrovnání. Z uvedeného výčtu lze dovozovat, že role likvidátora v konkurzu není zanedbatelná. Likvidátor může řádným plněním povinnosti součinností se správcem výrazně přispět ke zdárnému a rychlému průběhu konkurzního řízení.

Postup likvidátora po ukončení řízení ve věci konkursu

Zvláštní postup likvidace stanoví obchodní zákoník pro případ, kdy došlo ke zrušení společnosti z důvodu zrušení konkursu po splnění rozvrhového usnesení, zrušení konkursu pro nedostatek majetku společnosti k úhradě nákladů konkursu a pro případ, kdy došlo k zamítnutí návrhu na prohlášení konkursu pro nedostatek majetku a to vždy ve spojení se skutečností, že společnost má pouze majetek, který nepostačuje k úhradě všech jejích závazků. Obdobně je však dle mého názoru nutné postupovat v případě, kdy společnost byla zrušena z jiného než výše uvedeného důvodu, vstoupila do likvidace a teprve v průběhu likvidace nastala jedna z uvedených skutečností v rámci řízení o konkurzu.

V těchto případech se neuplatní postup upravený v § 75 odst. 1 až 4 obchodního zákoníku, neboť tato ustanovení vycházejí z předpokladu o existenci likvidačního zůstatku. Zvláštnost postupu likvidátora spočívá v tom, že likvidátor je vždy povinen nejprve přistoupit ke zpeněžení veškerého majetku společnosti, existuje-li nějaký. Výtěžek ze zpeněžení tohoto majetku likvidátor použije v první řadě k úhradě nákladů likvidace. Náklady likvidace je třeba rozumět zejména odměna likvidátora a náhrada jeho hotových výdajů. Teprve ve druhém pořadí uspokojí likvidátor mzdové nároky zaměstnanců. V případě likvidací předlužených společností se tudíž neuplatní pravidlo o přednostní ochraně zájmů zaměstnanců, o kterém bylo pojednáno výše. Důvodem upřednostnění práva na úhradu nákladů likvidace, zejména pak nároku likvidátora na odměnu, před mzdovými nároky zaměstnanců je zřejmě snaha motivovat likvidátora k co možná nejefektivnějšímu zpeněžení majetku společnosti, což má následně vést k maximálnímu možnému uspokojení nároků zaměstnanců. Pokud by likvidátorovi nebyla zajištěna odpovídající odměna, nelze předpokládat, že by likvidátor věnoval zpeněžování majetku společnosti vyšší než nezbytně nutnou míru péče.

Teprve po uhrazení nákladů likvidace a uspokojení mzdových nároků zaměstnanců, přistoupí likvidátor k uspokojování pohledávek ostatních věřitelů společnosti. Pohledávky věřitelů se uspokojují v závislosti na časovém pořadí jejich splatnosti. Není tudíž důležité, která z pohledávek vznikla dříve, či zda byla pohledávka určitým způsobem zajištěna. Nelze-li uspokojit všechny pohledávky stejného data splatnosti úplně, uspokojují se pohledávky poměrně, v poměru jejich výše. To však platí skutečně jen pro pohledávky věřitelů stejného data splatnosti, nikdy nemůže dojít k situaci, kdy by se pohledávky s různou dobou splatnosti uspokojovali poměrně.

V případech, kdy se likvidátorovi nepodaří majetek společnosti či jeho část zpeněžit v přiměřené době, nabídne likvidátor majetek věřitelům k úhradě dluhů. Je na likvidátorovi, aby posoudil, po jakou dobu má usilovat o zpeněžení majetku, aby nedošlo ke škodě na majetku společnosti, resp. aby svým konáním či naopak nekonáním nepoškozoval zájmy věřitelů. Majetek je likvidátor povinen věřitelům nabízet postupně podle pořadí splatnosti jejich pohledávek. Majetek se tedy nenabízí současně všem věřitelům. Komentář⁴⁴ uvádí, že pořadí subjektů, jimž je třeba nabídnout majetek k úhradě dluhů, je obdobný jako v případě rozdělování výtěžku zpeněžení, tedy v první řadě je na samotném likvidátorovi, aby zvážil, převezme-li majetek k úhradě odměny, která mu náleží či k úhradě jeho hotových nákladů. Neučiní-li tak, nabídne majetek zaměstnancům k úhradě jejich mzdových nároků a teprve potom jednotlivým dalším věřitelům v pořadí v závislosti na termínu splatnosti jejich pohledávek. Zákon nestanoví, jakým způsobem má dojít k nabídnutí, resp. převzetí majetku k úhradě dluhů. Vzhledem k tomu, že se zde jedná o souhlasný projev dvou stran, připadá v úvahu dohoda o narovnání či jiná smlouva včetně smluv inominátních. Zákon nevyžaduje, aby takovou smlouvu schvalovali společníci, některý orgán společnosti či soud.

Odmítnou-li věřitelé převzít majetek společnosti k úhradě dluhů, přechází tento majetek okamžikem výmazu společnosti z obchodního rejstříku na stát a to ex lege bez dalšího. V této souvislosti je vhodné a ze znění zákona lze jistě dovodit povinnost, aby likvidátor informoval stát jednající svou příslušnou organizační složkou, obvykle Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových, o tom jaký majetek na stát přechází a obstaral protokolární předání tohoto majetku.

O způsobu naložení s majetkem je likvidátor povinen sestavit zprávu. Její obsah bude zaležet na konkrétním průběhu likvidace, vždy zde však musí být stanoveno alespoň to, jaký majetek byl zpeněžen, jaký majetek byl převzat věřiteli k úhradě dluhů a jaký majetek přešel na stát. Dále zpráva o

⁴⁴ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 734

naložení s majetkem musí obsahovat informaci o tom, kterým z věřitelů byly jejich pohledávky uspokojeny a v jaké výši a které pohledávky zůstaly být z části neuspokojeny. Likvidátor je povinen předložit zprávu ke schválení společníkům či příslušnému orgánu. Neschválení zprávy však nebrání výmazu společnosti z obchodního rejstříku. Vzhledem k tomu, že zpráva může mít zásadní význam pro případ obnovení likvidace, je likvidátor povinen připojit zprávu k návrhu na výmaz společnosti z obchodního rejstříku a uložit ji do sbírky listin.

Ke dni sestavení zprávy o naložení s majetkem je likvidátor povinen sestavit účetní závěrku společnosti. Ta je pak předmětem schválení ze strany příslušného orgánu společnosti, přičemž však nesouhlas tohoto orgánu nebrání zániku společnosti. Likvidátor se zhostí své povinnosti již předložením účetní závěrky příslušnému orgánu.

ZRUŠENÍ ROZHODNUTÍ O ZRUŠENÍ SPOLEČNOSTI S LIKVIDACÍ A ROZHODNUTÍ O PŘEMĚNĚ SPOLEČNOSTI V LIKVIDACI

Revokační rozhodnutí

Z dnešního pohledu můžeme usuzovat, že nevratnost procesu likvidace patřila před 1. 1. 2001 k pojmovým znakům likvidace. V tehdejší praxi i právní teorii se však o možnost zvrátit rozhodnutí o zrušení společnosti a jejím vstupu do likvidace vedly spory. Teprve v roce 2001 judikovala Komise pro cenné papíry, jakožto správní orgán dohledu nad kapitálovým trhem, neplatnost rozhodnutí valné hromady o zrušení rozhodnutí o zrušení společnosti učiněného před 1.1.2001⁴⁵. Obdobné stanovisko zaujal také Nejvyšší soud České republiky, když ve svém rozhodnutí⁴⁶ judikoval, že před 1.1.2001 nemohla valná hromada změnit rozhodnutí o vstupu akciové společnosti do likvidace.

Možnost revokace rozhodnutí o zrušení společnosti a jejím vstupu do likvidace přinesla do českého právního řádu novela obchodního zákoníku provedená zákonem č. 370/2001 Sb. Kromě výslovného umožnění přijmout revokační rozhodnutí stanovila novela možnost, aby společníci či orgán společnosti, kteří přijali revokační rozhodnutí před účinností této novely, nejpozději do 1. 4. 2001 rozhodli, že ve věci zrušení společnosti je třeba postupovat podle právních předpisů platných po

⁴⁵ Rozhodnutí Komise pro cenné papíry KCP/28/2001, dostupné na www.cnb.cz

⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 29 Odo 1016/2005, Soudní judikatura 10/2003, 796

1. 1. 2001. Takovým rozhodnutím pak nejspíše došlo z účinky ex nunc k dodatečné konvalidaci revokačního rozhodnutí. Pokud společníci či příslušný orgán takové konvalidační rozhodnutí ve stanovené lhůtě nepřijali, zůstalo revokační rozhodnutí provždy nicotným.

Současná právní úprava umožňuje přijmout revokační rozhodnutí, jen pokud jsou splněny zákonem stanovené podmínky. Pro účely této práce považuji za vhodné rozdělit tyto zákonem požadované podmínky do dvou skupin a to na podmínky časové a kompetenční.

Časovými podmínkami se rozumí určení okamžiku, resp. doby, ve které lze revokační rozhodnutí učinit. O první časové podmínce, spočívající v nutnosti učinit revokační rozhodnutí po 1. 1. 2001, bylo pojednáno výše. Další časovou podmínkou je, aby revokační rozhodnutí bylo přijato předtím, než bylo započato s rozdělováním likvidačního zůstatku. Tímto mezním okamžikem je třeba rozumět první poskytnutí jakéhokoliv, byť částečného, plnění prvním ze společníků z titulu jeho podílu na likvidačním zůstatku. Revokační rozhodnutí přijaté po tomto okamžiku by bylo nicotné. Domnívám se, že na tuto skutečnost nemůže mít vliv ani vrácení poskytnutého plnění společníkem, neboť takový úkon by byl plněním bez právního důvodu a navíc by opačný výklad zcela popíral smysl sledovaného ustanovení. Další časovou podmínkou je, že rozhodnutí nelze přijmout po obnovení likvidace. To vyplývá z § 75b odst. 3 poslední věta obchodního zákoníku. O problematice obnovení likvidace bude podrobně pojednáno dále.

K řádnému učinění revokačního rozhodnutí však nestačí pouhé splnění časových podmínek. Zároveň je třeba vyhovět podmínkám kompetenčním. Kompetenční podmínkou se rozumí určení, kdo je oprávněn revokační rozhodnutí přijmout. Zákon v této souvislosti rozlišuje tři okruhy oprávněných a to společníky, příslušný orgán společnosti a soud.

Soud činí revokační rozhodnutí ohledně těch společností v likvidaci, jejichž likvidátor byl jmenován soudem. Zákon v rámci úpravy revokačního rozhodnutí výslovně odkazuje na situace, kdy je soud oprávněn jmenovat likvidátora. Těmito odkazovanými situacemi jsou jmenování likvidátora, pokud tak neučiní orgán k tomu příslušný poté, co likvidátor zemřel, byl odvolán, vzdal se funkce či funkci nemohl vykonávat (§ 71 odst. 3 poslední věta), dále pak jmenování likvidátora poté, co je likvidátor soudem odvolán na návrh osoby, jež na tom osvědčí právní zájem (§ 71 odst. 4) a konečně v případech jmenování likvidátora ze seznamu správců konkursní podstaty. Kromě odkazů výslovně uvedených

v zákoně, je třeba vzít na vědomí, že soud jmenuje likvidátora také podle § 71 odst. 1, tedy ve všech případech, kdy tak bez zbytečného odkladu neučinil příslušný orgán společnosti.

Ve všech výše uvedených případech, kdy je dána kompetence učinit revokační rozhodnutí soudu, je vyloučeno, aby toto rozhodnutí učinil kdokoliv jiný. Takový právní úkon by byl nicotný⁴⁷. Z dikce zákona vyplývá, že soud může učinit revokační rozhodnutí pouze na návrh společníků či příslušného orgánu společnosti. Zahájení řízení ex officio je tedy zřejmě vyloučeno. Vzhledem k tomu, že se jedná o řízení ve statusové věci, bude k řízení příslušný krajský soud, který vede obchodní rejstřík, v němž je společnost zapsána. V souvislosti s nemožností zahájit řízení bez návrhu považuji za vhodné upozornit na zvláštní jev z hlediska procesního spočívající v tom, že pokud návrh na učinění revokačního rozhodnutí podává soudu příslušný orgán společnosti, tedy typicky valná hromada, je tento orgán společnosti, i když nemá právní subjektivitu, účastníkem příslušného řízení. Komentářová literatura⁴⁸ v této věci upozorňuje na nejasnost ohledně jednání za valnou hromadu před soudem a doručování valné hromadě. Jako jediné vhodné řešení přichází v úvahu jednání valné hromady jejím předsedou, stejně jako doručování jejímu předsedovi.

Zákon omezuje soud při rozhodování o revokaci v tom smyslu, že nepřipouští učinit revokační rozhodnutí, pokud by tím došlo k zásahu do práv a právem chráněných zájmů některého ze společníků či třetích osob. Komentář k obchodnímu zákoníku⁴⁹ jako příklad takového zájmu uvádí situaci, kdy se menšinoví společníci domohli jmenování likvidátora soudem a většinový společník se prostřednictvím revokačního rozhodnutí snaží stávajícího likvidátora nahradit jiným, pro něj vhodnějším, likvidátorem.

V případech, kdy není dána k učinění revokačního rozhodnutí kompetence soudu, náleží takové rozhodnutí společníkům či příslušnému orgánu společnosti. Existuje v praxi spor o to, jakým způsobem má být revokační rozhodnutí přijato. Jsou možné dva výklady⁵⁰. Výkladem a contrario se dochází k závěru, že není třeba na učinění revokačního rozhodnutí aplikovat stejná pravidla jako na učinění rozhodnutí o zrušení společnosti a jejím vstupu do likvidace. Výkladem ad analogiam se dochází naopak k závěru, že taková pravidla na učinění revokačního rozhodnutí aplikovat nutně je. Osobně se domnívám, že s ohledem na význam revokačního rozhodnutí a smysl celé úpravy tohoto

⁴⁷ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 563

⁴⁸ viz předchozí odkaz

⁴⁹ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 563

⁵⁰ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 562

institutu je vhodné upřednostnit výklad ad analogiam a tudíž vyžadovat pro přijetí revokačního rozhodnutí stejná pravidla jako pro přijetí rozhodnutí o zrušení společnosti.

Jakmile nastane účinnost revokačního rozhodnutí, zaniká tímto okamžikem ex lege funkce likvidátora, který je od tohoto okamžiku povinen předat statutárnímu orgánu společnosti doklady o průběhu likvidace. Statutární orgán je také orgánem společnosti, který je povinen podat návrh na zápis skončení likvidace a výmaz likvidátora z obchodního rejstříku. Jak uvádím na jiném místě této práce, domnívám se i v tomto případě, že se jedná v obou případech o zápisy deklaratorní.

Kromě podání rejstříkového návrhu je statutární orgán povinen ke dni účinnosti revokačního rozhodnutí sestavit mezitimní účetní závěrku. Zahajovací rozvaha ani daňové přiznání se v tomto případě nevyžadují.

Přeměna společnosti po jejím vstupu do likvidace

Obchodní zákoník připouští, aby došlo k přeměně společnosti i poté, co společnost byla zrušena a vstoupila do likvidace. Podmínkou ovšem je, aby právním důvodem zrušení společnosti bylo rozhodnutí společníků nebo orgánu společnosti o tom, že se společnost zrušuje. V ostatních případech není přeměna společnosti připuštěna.

Podmínkou toho, aby mohlo platně dojít k přeměně společnosti v likvidaci je, že její společníci, resp. příslušný orgán rozhodnou o zrušení rozhodnutí o zrušení společnosti. Teprve poté je možné přistoupit k rozhodnutí o přeměně společnosti.

Provedení přeměny společnosti v likvidaci tedy nevyžaduje postup odlišný od přeměny společnosti, která nebyla zrušena s likvidací. Je však nutné, aby navíc došlo k přijetí revokačního rozhodnutí. Domnívám se, že výslovné zakotvení postupu přeměny společnosti v likvidaci není nutné, neboť i bez existence ustanovení § 69 odst. 5 obchodního zákoníku by bylo možné přípustnost přeměny společnosti v likvidaci tímto způsobem dovodit.

SKONČENÍ LIKVIDACE

Okamžik skončení likvidace nebyl v českém právu do počátku roku 2001 výslovně upraven a v právní teorii se o jeho určení vedly spory. Pro běžnou právní praxi byla možnost jednoznačného určení okamžiku skončení likvidace naléhavou potřebou, neboť s tímto okamžikem spojovala i dřívější právní úprava významné právní důsledky, jako např. povinnost likvidátora sestavit k tomuto dni účetní závěrku. Všeobecně se uznávalo, že likvidaci bylo možné skončit teprve poté, co došlo k uhrazení či řádnému zajištění všech závazků společnosti. O přesném určení tohoto okamžiku však panovaly nejasnosti. Převažující názor⁵¹ ztotožňoval okamžik skončení likvidace s okamžikem uhrazení, resp. zajištění závazku posledního věřitele společnosti. To v praxi znamenalo, že fakticky o okamžiku skončení likvidace rozhodoval likvidátor; tuto skutečnost právní literatura také přijímala jako východisko pro určení okamžiku skončení likvidace. Podle popsaného názoru docházelo k rozdělování likvidačního zůstatku teprve po skončení likvidace. V jiných pramenech⁵² se tento názor dále rozvíjel v tom smyslu, že ke skončení likvidace sice došlo ve stanovený okamžik – tedy v okamžiku uhrazení či zajištění závazku posledního z věřitelů – nicméně se jednalo o jakési podmíněné skončení, neboť k tomu, aby se skončení likvidace stalo účinným bylo navíc nutné, aby společníci či příslušný orgán společnosti následně schválili konečnou zprávu o průběhu likvidace, účetní závěrku sestavenou ke dni dosud neúčinného skončení likvidace a návrh na rozdělení likvidačního zůstatku. Schvalovací úkon společníků či orgánu bylo tedy možné považovat za jednu z podmínek skončení likvidace, přičemž však ke skončení likvidace docházelo zpětně k datu uspokojení pohledávky posledního věřitele.

Výše popsaná nedostatečnost právní úpravy vedla k tomu, že někteří právní teoretici se zasazovali *de lege ferendae* o řešení nevyhovující situace prostřednictvím omezení trvání likvidace jen po stanovenou dobu určenou zákonem, přičemž v případě nedodržení této lhůty by měl být soud povolán k tomu, aby svým rozhodnutím okamžik skončení likvidace určil.

Teprve novelou obchodního zákoníku provedenou zákonem č. 370/2000 Sb., byl okamžik skončení likvidace postaven najisto. Podle stávající právní úpravy závisí jeho určení především na tom, zda je likvidována společnost předlužená či nikoliv. Při likvidaci předlužené společnosti končí likvidace použitím prostředků z prodeje majetku k uspokojení věřitelů nebo převzetím majetku věřiteli k úhradě

⁵¹ Štenglová, I., *Obchodní zákoník, komentář*, C.H.Beck: Praha 1998, str. 201

⁵² Pelikánová, I., *Komentář k § 75 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., ASPI 1996*

jejich pohledávek, není také vyloučena kombinace obou uvedených úkonů, přičemž i v tomto případě dochází ke skončení likvidace, jakmile je učiněn některý z uvedených úkonů k veškerému majetku. Likvidace předlužené společnosti rovněž končí okamžikem, kdy věřitelé odmítnou převzít majetek k úhradě dluhů.

Likvidace společnosti, která není předlužena, končí vždy rozdělením likvidačního zůstatku mezi společníky. Pro posouzení okamžiku ukončení likvidace je tudíž irelevantní, zda existují sporné pohledávky, či zda již byla ukončena soudního řízení o určení pravosti sporných pohledávek. Podstatná je pouze skutečnost, aby věřitelům, jejichž pohledávky jsou sporné, byla poskytnuta odpovídající jistota, což je nutnou podmínkou pro možnost rozdělení likvidačního zůstatku.

Skončení likvidace v souvislosti s prodejem podniku

V souvislosti se skončením likvidace je třeba respektovat omezení stanovené v § 488 odst. 2 obchodního zákoníku, které uvádí, že skončit likvidaci a vymazat právnickou osobu z obchodního rejstříku je možné teprve po uplynutí jednoho roku ode dne, kdy došlo k prodeji podniku tvořící její jmění. Důvod existence tohoto omezení je dvojitý. Tradičně se uvádí, že hlavním smyslem sledovaného ustanovení je ochrana věřitelů, neboť věřitelé, u kterých došlo v důsledku prodeje podniku ke zhoršení dobytosti jejich pohledávek, se mohou ve stanovených subjektivních a objektivních lhůtách domáhat u soudu určení neúčinnosti převodu závazků na kupujícího vůči nim. Zahájí-li věřitelé ve stanovené roční lhůtě příslušné soudní řízení, je vyloučeno, aby v jeho průběhu došlo k výmazu společnosti z obchodního rejstříku. Omezení však také umožňuje praktické uplatnění nároku na slevu z kupní ceny kupujícím v souvislosti s výskytem vadných či chybějících věcí při převodu podniku. Tím sledované ustanovení plní zároveň ochrannou funkci ve prospěch nabyvatele podniku.

K zákonné úpravě je třeba dále uvést, že skončení likvidace nastává vždy, jsou-li uskutečněny zákonem předpokládané úkony (obvykle je tím úkonem rozdělení likvidačního zůstatku). Skutečnost, že dosud neskončila roční lhůta předpokládaná ve sledovaném ustanovení, nemá na skončení likvidace vliv. Sledované ustanovení je tedy třeba vykládat tak, že je vyloučeno, aby před uplynutím stanovené lhůty nastaly obě zmiňované skutečnosti – tedy skončení likvidace a zároveň výmaz společnosti z obchodního rejstříku. Nastane-li však pouze jediná skutečnost, kterou je skončení likvidace, k porušení zákonem stanoveného omezení nedojde.

V odborné literatuře⁵³ je zastáván názor, že sledované omezující ustanovení se aplikuje pouze při prodeji celého podniku, nikoliv však už také při prodeji části podniku. Dovozuje se tak z dikce omezujícího ustanovení zákona a dále ze skutečnosti, že § 487 obchodního zákoníku nezařazuje § 488 odst. 2 mezi ustanovení platná pro smlouvy, jimiž se prodává část podniku. Český právní řád přesně nevymezuje, co je třeba rozumět částí podniku. Judikatura soudů České republiky není v této věci dosud dostatečně rozvinuta. Nicméně z dosavadní judikatury Evropského soudního dvora⁵⁴ týkající se vymezení části podniku je možné sledovat výrazný rozšiřující výklad pojmu část podniku. I z české odborné literatury⁵⁵ vyplývá, že posouzení toho, zda určitý převod je převodem části podniku je nutné provádět vždy v konkrétním případě s ohledem na způsob dělby moci ve společnosti, samostatnost případné organizační složky atd. Situace je dále zkomplikována faktem, že Nejvyšší soud České republiky v roce 2005 judikoval⁵⁶, že není vyloučeno, aby k převodu podniku došlo též smlouvou nepojmenovanou, avšak v tom stejném rozhodnutí stanovil, že na závazkový vztah vznikuvší na základě této nepojmenované smlouvy je třeba aplikovat ustanovení upravující smlouvu o prodeji podniku.

Domnívám se, že je namístě, v případě kdy dochází k převodu části podniku a nikoliv podniku celého, rovněž aplikovat omezující ustanovení § 488 odst. 2 a to na základě argumentace ad maiori a minus. Důsledkem ne zcela ustálené judikatury českých soudů a rozšiřujícího výkladu Evropského soudního dvora v otázce části podniku by mohlo dojít k situacím, že by omezující ustanovení bylo obcházeno s tím, že by na místo převodu celého podniku došlo pouze k převodu jeho části, přičemž zbývající nepřevedená část by byla vyčleněna tak, aby sice splňovala požadavky na posouzení jako část podniku, avšak její skutečná hodnota by pro společníky znamenala možnost rychlého skončení likvidace a pro věřitele a nabyvatele části podniku naopak nedostatečnou záruku uspokojení jejich případných nároků.

⁵³ Štenglová, I., Pliva, S., Tomsa, M. a kolektiv, Obchodní zákoník, Komentář, CH Beck 2005, str. 1200

⁵⁴ Rozhodnutí Evropského soudního dvora ve věci C-392/92, Christel Schmidt vs. Spar- und Leihkasse der früheren Ämter Bordeshoim, Kiel und Cronshagen

⁵⁵ Čech, P., Vymezení části podniku a působnost valné hromady, Právní rádce 11/2006

⁵⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. července 2005, sp. zn. 29 Odo 1058/2003

ÚKONY BEZPROSTŘEDNĚ NÁSLEDUJÍCÍ PO SKONČENÍ LIKVIDACE

Jak již bylo výše uvedeno, přináší s sebou skončení likvidace některé významné právní důsledky, v zákoně vyjádřené zejména jako povinnosti likvidátora.

Seznam společníků, kterým byl vyplacen podíl na likvidačním zůstatku

V případě skončení likvidace společnosti, která není předložena, tedy v případě skončení likvidace rozdělením likvidačního zůstatku, je likvidátor povinen sestavit seznam společníků, jimž byl podíl na likvidačním zůstatku vyplacen. Komentářová literatura⁵⁷ uvádí, že naroveň vyplacení podílu na likvidačním zůstatku je pro tento účel třeba postavit převzetí majetku společníky při naturálním plnění. S takovým názorem je nutné bez dalšího souhlasit, neboť účelem seznamu je mimo jiné především zajištění možnosti věřitelů společnosti domáhat se po výmazu společnosti z obchodního rejstříku splnění svých pohledávek vůči společníkům zaniknuvší společnosti a to až do výše jejich podílu na likvidačním zůstatku. Výrazem právní významnosti tohoto dokumentu je povinnost likvidátora založit tento seznam do sbírky listin. Seznam bude zpravidla tvořit součást návrhu na výmaz společnosti z obchodního rejstříku.

Zápis skončení likvidace do obchodního rejstříku

Jak bude dále rozebráno podrobněji, může dojít k situaci, kdy mezi skončením likvidace a výmazem společnosti z obchodního rejstříku uplyne značná doba, možná i několik let. Z tohoto důvodu stanoví obchodní zákoník povinnost zapsat do obchodního rejstříku skutečnost, že došlo ke skončení likvidace. Rovněž v případě, že dojde ke skončení likvidace v důsledku přijetí revokačního rozhodnutí, jeví se jako vhodné vyžadovat zápis této skutečnosti do obchodního rejstříku.

Návrh na výmaz společnosti z obchodního rejstříku

Bez ohledu na to, zda dochází ke skončení likvidace předložené či nepředložené společnosti, je likvidátor povinen do třiceti dnů po skončení likvidace podat návrh na výmaz společnosti z obchodního rejstříku.

⁵⁷ Dědič, J a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str 737

Smyslem stanovení lhůty pro podání návrhu je snaha urychlit průběh likvidace, resp. zabránit zbytečnému prodlužování existence společnosti. V právní teorii⁵⁸ není sporu o tom, že se jedná o lhůtu pořádkovou. Je však třeba vzít v potaz, že porušení této pořádkové lhůty může zakládat odpovědnost likvidátora za vzniklou škodu⁵⁹. S touto myšlenkou se plně ztotožňuji, neboť smyslem této pořádkové lhůty má dle mého názoru být stanovení mezí péče řádného hospodáře. Jinými slovy, nesplní-li likvidátor povinnost podat návrh na výmaz společnosti z obchodního rejstříku ve stanovené lhůtě, nejedná s péčí řádného hospodáře a je tudíž na místě, v případech vzniku škody v důsledku porušení této povinnosti, domáhat se vůči likvidátorovi náhrady takto vzniklé škody. Pokud likvidátorovi zabránili ve včasém podání návrhu na výmaz společnosti z obchodního rejstříku objektivní okolnosti, jsou tyto důvodem pro vyvinění likvidátora.

Povinnost podat návrh na výmaz společnosti z obchodního rejstříku je vázána výhradně na skončení likvidace, tedy obvykle na rozdělení likvidačního zůstatku. V této souvislosti se ovšem v praxi objevují problémy s předčasností výmazu společnosti z obchodního rejstříku. Po skončení likvidace totiž může dojít k situacím, kdy existence společnosti je stále žádoucí a to i přesto, že již mělo dojít k podání návrhu na výmaz společnosti z obchodního rejstříku či k jejímu výmazu a zániku.

Takových situací může být několik. Například dochází poměrně často k jevu, kdy rejstříkový soud by měl rozhodnout o výmazu společnosti z obchodního rejstříku z důvodu skončení její likvidace, přičemž však tato společnost je stále účastníkem dosud neskončeného soudního řízení, které by v důsledky zániku společnosti muselo být zastaveno. V tomto případě je nutné rozlišovat, o jaké neskončené soudní řízení se konkrétně jedná. Je-li tímto neskončeným řízením řízení vedené věřitelem, jemuž byla poskytnuta k zajištění jeho sporné pohledávky odpovídající jistota, směřuje zákon dle mého názoru k tomu, aby rejstříkový soud výmaz společnosti z obchodního rejstříku povolil. V případě úspěchu věřitele v řízení by došlo k uspokojení jeho pohledávky z poskytnuté jistoty. V případě neúspěchu věřitele by zde byl dán důvod k obnovení likvidace. Takto totiž zřejmě uvažoval zákonodárce, když umožnil, aby po poskytnutí jistoty věřiteli došlo k rozdělení likvidačního zůstatku předtím, než má fakticky dojít ke skutečnému uspokojení sporných pohledávek jejich zaplacením a zároveň svázal povinnost podat návrh na výmaz společnosti právě s rozdělením likvidačního zůstatku. I přes zavedení institutu jistoty však není prakticky možné, aby k výmazu

⁵⁸ Eliáš, K., Obchodní zákoník, Praha: Linde, 2004, str. 245

⁵⁹ Pelikánová, I., Komentář k obchodnímu zákoníku, Praha: Linde, 1995, str. 243

společnosti z obchodního rejstříku došlo, neboť v tom okamžiku by sporné řízení vedené zajištěným věřitel muselo být zastaveno a pohledávka by nadále zůstala spornou.

V případech jiných neskončených soudních řízení, než těch vedených zajištěnými věřiteli, je situace jiná, neboť zde není povinnost poskytnout záruku a tudíž alespoň teoreticky sporná možnost uspokojení pohledávky věřitele ze záruky v případě zániku společnosti. Může se také jednat o řízení, kdy poskytnutí záruky není namístě, jako je například řízení o neplatnost rozhodnutí valné hromady společnosti s ručením omezeným či akciové společnosti. Přes odlišnost situace s řízeními uvedenými výše, je i zde nutné dojít ke stejnému výsledku. Pokud by rejstříkový soud rozhodl o výmazu společnosti z obchodního rejstříku, nebylo by v důsledku zániku společnosti možné v těchto řízení meritorně rozhodnout.

Jak již bylo uvedeno, teprve v roce 2005 judikoval Vrchní soud v Praze nemožnost výmazu společnosti z obchodního rejstříku, pokud je účastníkem probíhajícího soudního řízení.

Další situací, kdy by zánik společnosti z důvodu skončení likvidace mohl být předčasným, je případ, kdy dojde k rozdělení likvidačního zůstatku na základě neschváleného návrhu na rozdělení likvidačního zůstatku. Po rozdělení likvidačního zůstatku podá likvidátor ve lhůtě návrh na výmaz společnosti z obchodního rejstříku, kterému rejstříkový soud vyhoví. Společník, který by se ve tříměsíční lhůtě od projednání a neschválení likvidačního zůstatku, domáhal soudního přezkumu výše podílu společníků na likvidačním zůstatku, by tak nemohl učinit vůči společnosti, která by v té době již neexistovala. Zřejmě by tak nemohl učinit ani vůči likvidátorovi, jehož funkce skončila v okamžiku skončení likvidace. Je otázkou, zda by se nesouhlasící společník mohl domáhat určení podílu na likvidačním zůstatku vůči ostatním společníkům. Domnívám se, že takové řešení je optimální a jediné možné za současného stavu právní úpravy. Nicméně bylo již uvedeno, že za účastníka takového řízení se považuje také zrušená společnost.

Přestože funkce likvidátora zaniká v okamžiku skončení likvidace, je právě likvidátor povinen podat návrh na výmaz společnosti z obchodního rejstříku, čímž dojde rovněž k výmazu likvidátora. Návrh na výmaz společnosti z obchodního rejstříku podléhá běžně platným pravidlům rejstříkového řízení. Navrhovatelem bude společnost jednajícím likvidátorem, není však vyloučeno a by jím byl pouze likvidátor.

V souvislosti s rejstříkovým řízením stojí za zmínku přílohy, které jsou obligatorně vyžadovány k návrhu na výmaz společnosti zejména z důvodu skončení likvidace. Stěžejní listinou dokládající navrhované skutečnosti bude rozhodnutí příslušného orgánu společnosti či společníků o zrušení společnosti s likvidací. Tato listina je v okamžiku, kdy má likvidátor možnost podat návrh na výmaz společnosti z obchodního rejstříku, již založena ve sbírce listin, neboť tvořila obligatorní součást návrhu na zápis vstupu společnosti do likvidace. Dále je nutné rejstříkovému soudu opětovně dokládat rozhodnutí, kterým byl jmenován, příp. odvolán likvidátor společnosti. Nutnou přílohou návrhu na výmaz z obchodního rejstříku specifickou pro výmaz společnosti v důsledku skončení likvidace je doklad o zveřejnění rozhodnutí o zrušení společnosti, jak ho vyžaduje § 73 obchodního zákoníku. Z dalších obligatorních příloh je třeba uvést souhlas správce daně s výmazem právnické osoby. Povinnost předložit rejstříkovému soudu písemný souhlas správce daně s výmazem společnosti z obchodního rejstříku vyplývá z § 35 odst. 2 zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, v platném znění. Vydání tohoto souhlasu správce daně slouží k tomu, aby správce daně mohl skutečně vykonávat svoji povinnost související s ukončením činnosti daňových subjektů, která spočívá v učinění veškerých opatření potřebných k urychlenému stanovení základu daně a vybrání daňových nedoplatků za celou dobu činnosti vymazávaného subjektu. Řízení o vydání souhlasu správce daně je zvláštním řízením podle zákona o správě daní a poplatků zahájeným doručením žádosti vymazávaného subjektu o vydání souhlasu správci daně. Proti rozhodnutí správce daně o takové žádosti je možné podat odvolání. Dojde-li k pravomocnému zamítnutí této žádosti, může vymazávaný subjekt podat novou žádost teprve po uplynutí jednoho měsíce ode dne doručení zamítavého rozhodnutí. Vymazávaný subjekt je proti nečinnosti správce daně chráněn fikcí pozitivního rozhodnutí správce daně, která nastává, nerozhodne-li správce daně o žádosti ve lhůtě tří měsíců ode dne jejího podání. Taková lhůta je z pohledu rychlého a efektivního provedení likvidace neúměrně dlouhá.

Nakládání s dokumenty v průběhu likvidace

Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a změně některých zákonů, novelizoval mimo jiné obchodní zákoník a to tak, že likvidátorovi uložil, aby k návrhu na výmaz společnosti z obchodního rejstříku přiložil potvrzení územně příslušného státního oblastního archivu, že s ním bylo projednáno zabezpečení archivu a dokumentů zanikající společnosti. Tento zákon upravuje práva povinnosti především veřejnoprávních ale také soukromoprávních subjektů při nakládání s archiváliemi. Archiválii zákon rozumí jakýkoliv záznam, který byl vzhledem ke své hodnotě pro společnost vybrán ve veřejném zájmu k trvalému uchování. Veřejnoprávní a soukromoprávní

subjekty, mezi které zákon řadí výslovně také likvidátora, jsou povinny uchovávat dokumenty a umožnit z nich výběr archiválií, který provádí příslušný oblastní státní archiv. Výběr je prováděn zásadně v rámci skartačního řízení, za které odpovídá společnost a likvidátor. Zákon stanoví, že skartační řízení se provede vždy při zániku subjektu. Řízení se zahajuje skartačním návrhem, který podává obvykle likvidátor. Návrh především obsahuje soupis dokumentů společnosti navržených ke skartaci a k archivaci. Na základě návrhu vybere archiv ze seznamu dokumentů archívalie a rozhodne o jejich umístění do archivu. Ostatní dokumenty, které nejsou archívaliemi, uvede archiv do protokolu o skartačním řízení, na jehož základě je možné provést skartaci za podmínky, že uplynula skartační lhůta těchto dokumentů. Archívalie odevzdá likvidátor určenému archivu. Protokol o skartačním řízení zřejmě bude dostatečným podkladem pro rejstříkový soud k výmazu společnosti z obchodního rejstříku. Archivy však na žádost vydávají rovněž zvláštní potvrzení o projednání zabezpečení archivu a dokumentů pro účely obchodního rejstříku. Právní předpisy nestanoví, které dokumenty se obvykle považují za archívalie. Archiv rozhoduje vždy v jednotlivé konkrétní věci, který dokument je archiválií. Během účinnosti zákona se již ustálila praxe při výběru archiválií z dokumentů zrušených společností. Orientační seznam archiválií⁶⁰ uvádí mezi typickými archívaliemi obvykle vybíranými archivy z dokumentů zrušených společností k archivaci například zakladatelské dokumenty, stanovy, jednací řady, akcie, zápisy z valných hromad, rozhodnutí společníků a orgánů společnosti, vnitřní předpisy společnosti, základní evidence majetku společnosti, rozhodnutí soudů a správních orgánů týkající se společnosti, evidence zaměstnanců, pracovní a kolektivní smlouvy, daňová agenda, ověřené účetní závěrky, zásadní písemnosti z obchodního styku, významné obchodní smlouvy, strategické prognózy, významné technologické postupy, seznamy investic atd. Dokumenty, které nejsou archívaliemi a u nichž dosud neuplynula skartační lhůta je likvidátor povinen po zániku společnosti uskladnit.

⁶⁰ Orientační seznam archiválií s r.o. a a.s. dostupný na <http://www.soapraha.cz/>

KAPITOLA IV.

OBNOVENÍ LIKVIDACE

PRÁVNÍ ÚPRAVA OBNOVENÍ LIKVIDACE

Dřívější právní úprava

Až do 1.1.2001 neumožňoval český právní řád řešení situace, kdy se po skončení likvidace, případně také po výmazu společnosti z obchodního rejstříku, objevil majetek společnosti, který nebyl likvidátorovi dosud znám nebo nebyl v průběhu likvidace nalezen nebo na který se v průběhu likvidace zapomělo. V takových případech často docházelo k tomu, že i když likvidátor, soud či jiný státní orgán po ukončení likvidace zjistili, že majetek společnosti, který nebyl vypořádán v rámci v likvidace, je v držení některého ze společníků, statutárních orgánů či třetí osoby, neměli tyto ani jiné subjekty reálnou možnost domáhat se vydání takového majetku, neboť jeho vlastník - likvidovaná společnost - již mnohdy právně neexistovala. Před rokem 2001 byla pravděpodobně jedinou možností, jak postihnout neoprávněné držitele majetku zaniklé společnosti, žaloba věřitelů či společníků proti těmto neoprávněným držitelům na náhradu škody. Škoda v tomto případě vznikala tím, že neoprávnění držitelé majetku společnosti, nevydali tento majetek společnosti, přestože tak učinit měli, čímž zabránili jeho zpeněžení. V důsledku nezpeněžení tohoto majetku v rámci likvidace pak docházelo k tomu, že nebylo možné v odpovídající výši uspokojit nároky věřitelů za společností či docházelo ke zmenšení likvidačního zůstatku a podílu společníků na něm. Popsaná konstrukce je však spíše teoretickou možností, která v běžné praxi nevedla k požadovaným výsledkům. Naopak zjištění dosud neznámého majetku po skončení likvidace bylo velice častým jevem.

Stávající právní úprava

Tento neutěšený stav vyřešila až novela obchodního zákoníku provedená zákonem č. 370/2000 Sb. Úprava obnovení likvidace byla později dále zpřesněna zákonem č. 499/2004 Sb. V případech, kdy dojde po skončení likvidace ke zjištění dosud neznámého majetku společnosti, dává současná právní úprava státnímu orgánu, společníkům, věřiteli či dlužníku společnosti možnost iniciovat soudní řízení s cílem obnovit likvidaci, v jejímž rámci bude dosud neznámý majetek společnosti vypořádán stejným způsobem, jako kdyby k jeho zjištění došlo před skončením likvidace. Z pohledu obnovení likvidace

je zcela nerozhodné, z jakého důvodu společnost do likvidace vstoupila, zda se jednalo o likvidaci prováděnou z vůle společníků či naopak o tzv. nucenou likvidaci nařízenou soudem.

Stávající právní úprava rozlišuje dva okruhy případů, kdy může dojít k obnovení likvidace. Způsob, jakým má k obnovení likvidace dojít, se však neliší. V obou případech je obnovení likvidace možné výlučně na základě rozhodnutí soudu o obnovení likvidace a jmenování likvidátora. Soudem příslušným k vydání takového rozhodnutí je krajský soud, u něhož je či byla společnost zapsána v obchodním rejstříku. Judikatura i odborná literatura se shodují na tom, že rozhodnutí o obnovení likvidace a jmenování likvidátora vydává krajský soud v nesporném řízení a toto řízení je řízením ve statusové věci obchodní společnosti. Jak již bylo uvedeno výše, může být navrhovatelem státní orgán, společník, věřitel nebo dlužník. Státním orgánem je pro tento účel dle mého názoru potřeba rozumět také soud a to zejména v případech obnovení tzv. nucených likvidací. Soud v dané věci rozhoduje ve formě usnesení. Na základě usnesení soudu o obnovení likvidace provede rejstříkový soud příslušný zápis v obchodním rejstříku. Prof. Dědič⁶¹ uvádí, že zápis obnovení likvidace do obchodního rejstříku má konstitutivní účinky, což dovozuje výkladem § 75b odst. 3 obchodního zákoníku. Jiní autoři se k problematice účinků zápisu obnovení likvidace do obchodního rejstříku nevyjadřují. V této souvislosti se však také nabízí použití analogie s úpravou vstupu společnosti do likvidace. Podle § 70 odst. 2 obchodního zákoníku vstupuje totiž společnost do likvidace okamžikem, ke kterému je zrušena, což může být např. právě právní mocí rozhodnutí soudu o zrušení společnosti a vstupu společnosti do likvidace, příp. o jmenování likvidátora. Při použití výše popsané analogie by dle mého názoru bylo nutné dojít k odlišnému závěru o tom, že likvidace se obnovuje již právní mocí rozhodnutí soudu o obnovení likvidace a provedení odpovídajícího zápisu do obchodního rejstříku má pouze deklaratorní účinky.

Obnovení likvidace před výmazem společnosti z obchodního rejstříku

Jak jsem již výše zmínil, rozlišuje právní úprava s účinností od 1.1.2001 dva okruhy případů, kdy má dojít k obnovení likvidace. Prvním takovým okruhem je situace, kdy likvidace společnosti byla skončena, o čemž by měl být také v obchodním rejstříku proveden zápis, avšak společnost nadále existuje, neboť dosud nedošlo k jejímu výmazu z obchodního rejstříku. Nachází-li se společnost v takové situaci, mohou osoby oprávněné k podání návrhu iniciovat soudní řízení o obnovení likvidace ze dvou důvodů. Prvním důvodem je zjištění dosud neznámého majetku společnosti. Druhým

⁶¹ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 739

důvodem je potřeba jiných nezbytných opatření. Zákon blíže nspecifikuje, o jaká opatření se má jednat. Ani judikatura nedává v této věci uspokojivou odpověď. Prof. Eliáš ve svém komentáři k obchodnímu zákoníku⁶² uvádí, že kriteriem těchto opatření má být naplnění účelu likvidace. Jako příklady takových nezbytných opatření lze dále uvést např. neúspěch věřitele, jemuž bylo poskytnuto zajištění, ve sporu o existenci či výši pohledávky nebo přihlášení dosud neznámého věřitele.

Návrh na zahájení řízení má směřovat k vydání usnesení o obnovení likvidace a jmenování likvidátora. Pro případ obnovení likvidace je nutné rovněž jmenovat nového likvidátora, neboť funkce původně jmenovaného likvidátora zanikla v okamžiku skončení likvidace. Domnívám se, že z dikce § 75b odst. 1 obchodního zákoníku lze dovozovat, že likvidátora bude v případě obnovení likvidace vždy jmenovat soud a to bez ohledu na to, zda původní likvidátor byl jmenován soudem nebo rozhodnutím orgánu společnosti. Ke jmenování likvidátora bude pravidelně docházet v jediném usnesení současně s rozhodnutím o obnovení likvidace, není-však vyloučeno ani jmenování zvláštním usnesením.

V praxi nepanuje jistota ohledně určení účastníků řízení o obnovení likvidace společnosti před jejím výmazem z obchodního rejstříku. Účastníkem řízení bude jistě návrhové, společnost a osoba, která má být likvidátorem, avšak teprve od okamžiku jejího jmenování⁶³. Judikatura ani odborná literatura nepřináší odpověď na to, zda mají být účastníkem řízení rovněž společníci. Domnívám se, že účast společníků by neměla být v těchto řízeních vyloučena. Stejně tak není postaveno najisto, kdo bude v řízení jednat za společnost. Jako nejvhodnější řešení se nabízí, aby za společnost jednal likvidátor, jehož funkce skončila původním skončením likvidace a to především proto, že bývalý statutární orgán společnosti obvykle nebude mít dostatečné informace o posledním období existence společnosti a narozdíl od likvidátora, který za provádění likvidace společnosti, obsahující v sobě rovněž možnost jednání za společnost v možném řízení o obnovení likvidace, nebude obvykle na řádném jednání za společnost již nijak zainteresován.

Obnovení likvidace po výmazu společnosti z obchodního rejstříku

Druhý okruh případů, kdy má dojít k obnovení likvidace, nastává za situace, kdy byla skončena likvidace a zároveň již došlo k výmazu společnosti z obchodního rejstříku a tudíž k zániku společnosti.

⁶² Eliáš, K., Obchodní zákoník, Praha: Linde, 2004, str. 245

⁶³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 2. 2004, sp. zn. 29 Odo 1154/2003

V takové situaci se oprávněné osoby mohou domáhat obnovení likvidace jen z důvodu zjištění dosud neznámého majetku společnosti. Po zániku společnosti již tedy není důvodem k jejímu obnovení a k obnovení její likvidace potřeba nezbytných opatření, jako tomu bylo v případě, kdy společnost přes skončení likvidace ještě nebyla vymazána z obchodního rejstříku. Tato zvýšená přísnost je důsledkem závažného zásahu do právní jistoty, který spočívá v obnovení, byť omezené, právní subjektivity již zaniklé, neexistující společnosti. Český právní řád nezná jiný případ, kdy může dojít k obnovení jednou zaniklého právního subjektu. V této souvislosti je třeba vzít v potaz, že obchodní zákoník ani jiný zákon nestanoví žádnou lhůtu, ve které je možné obnovení společnosti, resp. obnovení likvidace iniciovat.

Okruh osob oprávněných zahájit řízení o obnovení likvidace po výmazu společnosti z obchodního rejstříku je totožný s okruhem osob, které tak mohou učinit před jejím výmazem. Návrh na zahájení řízení však v tomto případě bude směřovat k výroku o zrušení rozhodnutí o výmazu společnosti z obchodního rejstříku a dále k výroku o obnovení likvidace společnosti či jinak o jejím vstupu do likvidace a v neposlední řadě také k výroku o jmenování likvidátora. Narozdíl od obnovení likvidace před výmazem společnosti z obchodního rejstříku, řadí odborná literatura⁶⁴ mezi účastníky řízení kromě navrhovatele, společnosti a osoby, jež má být likvidátorem (od okamžiku jejího jmenování), rovněž orgány společnosti, jejich členy a bývalé společníky. Judikatura nedává v otázce účastníků řízení uspokojivou odpověď. Přesto je však otázka účastenství v praxi stále sporná.

SITUACE PO OBNOVENÍ LIKVIDACE

Odborná literatura se k otázce okamžiku obnovení likvidace až na zmíněnou výjimku nevyjadřuje. Nabízejí se dvě možnosti, které jsem již zmínil výše. K obnovení likvidace může docházet provedením zápisu o obnovení likvidace do obchodního rejstříku, což se dovozuje výkladem § 75b odst. 3 obchodního zákoníku. Naopak použitím analogie s úpravou vstupu společnosti do likvidace lze dojít k závěru, že likvidace se obnovuje okamžikem právní moci rozhodnutí o obnovení likvidace.

Obchodní zákoník však povinnost nově jmenovaného likvidátora sestavit zahajovací rozvahu spojuje nikoliv s právní mocí rozhodnutí o obnovení likvidace, ale teprve se zápisem této skutečnosti do

⁶⁴ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 740

obchodního rejstříku. Likvidátor je tudíž v souladu s § 75b odst. 3 obchodního zákoníku povinen ke dni zápisu obnovení likvidace do obchodního rejstříku sestavit zahajovací rozvahu, obdobně jako to činí likvidátor ke dni vstupu společnosti do likvidace.

Jak již bylo uvedeno výše, nevykazuje průběh likvidace společnosti v případě, kdy dojde k obnovení likvidace, žádné významné rozdíly oproti průběhu likvidací, u kterých k obnovení nedošlo. Likvidátor je i v případě, kdy došlo k obnovení likvidace, povinen postupovat podle § 70 a n. obchodního zákoníku. Jedinými odchylkami z obecných pravidel při provádění likvidace jsou právě zmíněná povinnost sestavit zahajovací rozvahu ke dni zápisu obnovení likvidace do obchodního rejstříku a dále zákaz revokace rozhodnutí o zrušení společnosti.

Revokační rozhodnutí po obnovení likvidace

Zákaz revokace rozhodnutí o zrušení společnosti pro případ obnovení likvidace stanoví obchodní zákoník v § 75b odst. 3, poslední věta a to vyloučením možnosti aplikovat v dané situaci § 68 odst. 8 obchodního zákoníku. Po skončení obnovené likvidace tak vždy musí nevyhnutelně dojít k výmazu společnosti z obchodního rejstříku. Odborná literatura považuje zákaz revokace rozhodnutí o zrušení společnosti bezvýhradně za opodstatněný a racionální. Je totiž nutné vycházet ze skutečnosti, že jediným účelem institutu obnovení likvidace je náprava důsledků negativního stavu, který nastal z důvodu ne zcela dokonale provedené likvidace⁶⁵. Pokud by zákon po obnovení likvidace připustil revokaci rozhodnutí o zrušení společnosti, docházelo by k prakticky neřešitelným problémům s navrácením vyplacených prostředků z likvidačního zůstatku a k dalším vážným zásahům do práv třetích. Nelze tedy než konstatovat, že zákonné omezení možnosti rozhodnout o zrušení rozhodnutí o zrušení společnosti v případě obnovení likvidace je zcela na místě, neboť se jím zabraňuje ke vzniku v praxi neřešitelných problémů.

⁶⁵ Bartošiková, M., Štenglová, I., Společnost s ručením omezeným, Praha: C. H. Beck, 2003, str. 273

KAPITOLA V. LIKVIDÁTOR

Osoba likvidátora je pro průběh likvidace v mnohém rozhodujícím činitelem. Význam likvidátora je v obchodním zákoníku dostatečně vyjádřen již samotnou dikcí zákona, když průběh likvidace, resp. jednotlivé úkony tvořící likvidaci, jsou v zákoně vyjádřeny jako výčet povinností likvidátora. Nelze také ponechat bez povšimnutí, že úpravě právního postavení likvidátora je v obchodním zákoníku věnována téměř polovina všech ustanovení týkajících se likvidace. Jako legislativní výraz významnosti osoby likvidátora dále hodnotím skutečnost, že značnou pozornost osobě likvidátora věnují zvláštní zákony, které obsahují speciální ustanovení o likvidaci právnických osob odlišných od obchodních společností, zejména pak bank, pojišťoven, investičních společností a investičních fondů.

Přes obchodněprávní významnost osoby likvidátora pro zdárný průběh likvidace, kterou jí zákon přiznává, nelze právní úpravu postavení likvidátora obsaženou v obchodním zákoníku považovat za kvalitativně dostačující. V praxi vznikají potíže zejména v souvislosti s určením konkrétních pravomocí likvidátora, s právní a faktickou možností řídit či alespoň ovlivňovat činnost likvidátora či s uznáním možnosti odvolat likvidátora z funkce. Některé nejasnosti přetrvávají ve věci odpovědnosti likvidátora, což spíše než s právní úpravou likvidace souvisí s nepříliš rozvinutou judikaturou v oblasti odpovědnosti statutárních orgánů v českém právu. Některé výkladové problémy souvisí rovněž s určením okamžiku skončení funkce likvidátora a povinností likvidátora činit jménem společnosti některé úkony i po té, co funkce likvidátora skončila, příp. i poté co došlo k zániku právní subjektivity společnosti. V této části diplomové práce se pokusím popsat stávající právní úpravu postavení likvidátora, upozornit na některé výkladové problémy vznikající v právní praxi a navrhnout jejich řešení

PRÁVNÍ POVAHA LIKVIDÁTORA

Likvidátor není statutárním orgánem společnosti v likvidaci. To lze dovodit již ze samotné dikce § 71 odst. 5 obchodního zákoníku, který stanoví, že likvidátor za výkon své působnosti odpovídá týmž

způsobem jako členové statutárních orgánů. Zákon tedy striktně rozlišuje dva právní pojmy a to statutární orgán a likvidátor. Z odkazu na § 66 obchodního zákoníku použitého v citovaném ustanovení lze pak dovozovat, že likvidátor je právě tím jiným orgánem společnosti předpokládaným v odkazovaném ustanovení. Odborná literatura v současné době shodně dovozuje, že likvidátor je orgánem společnosti sui generis.

Právní postavení likvidátora však nebylo vždy zcela bezesporné. Teprve s účinností od 1.1.2001 obchodní zákoník explicitně stanoví, že likvidátor je orgánem společnosti a to orgánem odlišným od orgánu statutárního. Zákonodárce při úpravě této problematiky vycházel z tehdy již existující rozhodovací praxe Nejvyššího soudu České republiky, který ve svém rozhodnutí⁶⁶ už na počátku roku 1998 judikoval, že likvidátor je orgánem obchodní společnosti a vztahuje se na něj ustanovení § 66 odst. 1 obchodního zákoníku.

Skutečnost, že likvidátor je zvláštním orgánem společnosti odlišným od statutárního orgánu má především ten následek, že na likvidátora jsou aplikovatelná ustanovení obsažená v § 70 a n. obchodního zákoníku jako úprava speciální a dále ustanovení obchodního zákoníku o statutárních orgánech společnosti jako ustanovení obecná. Tak je na likvidátora aplikovatelné ustanovení § 66, na které obchodní zákoník v části týkající se likvidátora výslovně odkazuje. Dále je možné na likvidátora dle mého názoru aplikovat některá další ustanovení obchodního zákoníku týkající se právního postavení statutárního orgánu. Jako příklad může sloužit zákaz konkurence stanovený např. v § 136 odst. 1 písm. c). Domnívám se, že nutnost připuštění použití těchto některých dalších ustanovení obchodního zákoníku je třeba dovozovat obdobným způsobem, jako komentářová literatura⁶⁷ dovozuje, že likvidátor musí splňovat stejné předpoklady pro výkon funkce jako statutární orgán; totiž stanoví-li zákon, že likvidátor za výkon své působnosti odpovídá týmž způsobem jako členové statutárního orgánu, musí být likvidátor také nutně vázán i stejnými zákonnými ustanoveními jako tito členové statutárního orgánu.

Likvidátor jakožto právnická osoba

Likvidátorem může být zásadně jen fyzická osoba. Možnost, aby se likvidátorem stala právnická osoba, by musela být připuštěna obchodním zákoníkem nebo zvláštním právním předpisem. Obchodní

⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11.3.1998 sp. zn. Odon 69/97

⁶⁷ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str.692

zákoník zná výjimku, kdy právnická osoba může zastávat funkci likvidátora. Touto výjimkou je situace, kdy soud rozhodl o zrušení společnosti. V takovém případě je totiž soud za splnění určitých podmínek zároveň oprávněn jmenovat likvidátorem společníka či statutární orgán společnosti v likvidaci, kterými může být samozřejmě i právnická osoba. Pokud soud po rozhodnutí o zrušení společnosti jmenuje likvidátorem jejího společníka - právnickou osobu, nabízí se otázka, zda se i v tomto zvláštním případě vyžaduje, aby takto jmenovaný likvidátor splňoval požadavky na výkon funkce likvidátora, resp. statutárního orgánu. Judikatura se touto problematikou dosud nezabývala, odborná literatura v této věci až na výjimky mlčí. Komentář k obchodnímu zákoníku⁶⁸ se spíše přiklání k názoru, že soud nemusí na splnění těchto požadavků trvat, neboť jediným požadavkem v tomto zvláštním případě je to, že se jedná o společníka likvidované společnosti.

Příkladem zvláštního právního předpisu, který umožňuje, aby funkci likvidátora vykonávala právnická osoba, je zákon o bankách.

Přestože odborná literatura nic takového nestanoví, je za další výjimku z pravidla, že likvidátorem může být jen fyzická osoba, nutné považovat situaci, kdy soud jmenuje likvidátora postupem podle ustanovení § 71 odst. 7 ze seznamu správců konkurzní podstaty. V tomto seznamu totiž mohou být kromě fyzických osob zapsány také veřejné obchodní společnosti. Je-li likvidátorem jmenována veřejná obchodní společnost, musí oznámit soudu, kdo z jejích společníků bude jejím jménem funkci likvidátora vykonávat.

Obchodní zákoník v § 71 odst. 2 stanoví právnické osobě, která byla jmenována likvidátorem, povinnost určit fyzickou osobu, která bude jménem této právnické osoby vykonávat funkci likvidátora. Především je třeba souhlasit s tím, že takové ustanovení je zařazeno nesystematicky, neboť v rozporu s jeho zařazením v § 71 odst. 2 se z jeho smyslu dovozuje, že taková povinnost stíhá právnickou osobu jmenovanou likvidátorem bez ohledu na to, zda jmenování provedl soud při nucené likvidaci či jiný orgán⁶⁹. Určení osoby, která bude za likvidátora - právnickou osobu funkci likvidátora vykonávat, je věcí této právnické osoby a soud ani jiný orgán rozhodující o jmenování likvidátora nemá zákonnou možnost do jejího rozhodování zasahovat. Také z tohoto důvodu zákon stanovuje lhůtu, ve které má právnická osoba - likvidátor právo a povinnost určit fyzickou osobu vykonávající funkci likvidátora. Tato lhůta je desetidenní a začíná běžet dnem následujícím po dni, kdy se rozhodnutí o jmenování

⁶⁸ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 697

⁶⁹ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 698

likvidátora stalo vykonatelným. Zmeškání této lhůty má za následek zánik práva určit takovou fyzickou osobu, neboť dnem následujícím po skončení lhůty je ze zákona povinen vykonávat funkci likvidátora statutární orgán likvidátora - právnické osoby či společně členové tohoto orgánu.

I v souvislosti s určením fyzické osoby vykonávající funkci likvidátora vzniká otázka, zda likvidátor – právnická osoba může určit k výkonu funkce likvidátora jen fyzickou osobu, která splňuje požadavky na výkon funkce statutárního orgánu, nebo zda likvidátorem může určit jakoukoliv fyzickou osobu. Autoři komentáře k obchodnímu zákoníku⁷⁰ dovozují, že je povinností likvidátora – právnické osoby určit k výkonu funkce likvidátora fyzickou osobu, která bude požadavky na výkon funkce statutárního orgánu splňovat. Vycházejí přitom z obecného principu dovozovaného z úpravy společníků veřejné obchodní společnosti a komanditní společnosti záležející v tom, že v případech kdy obchodní zákoník klade určité požadavky na fyzickou osobu a současně umožňuje, aby ve stejné právní pozici jako tato fyzická osoba byla i osoba právnická, musí zákonem stanovené požadavky pro fyzickou osobu splňovat u právnické osoby osoba pověřená výkonem činnosti této právnické osoby.

Domnívám se, že v této věci je však možný i výklad opačný. Je nutné vycházet z toho, že likvidátorem je vždy právnická osoba a to bez ohledu na to, že k výkonu funkce likvidátora určila osobu fyzickou. Pouze právnická osoba je vázána povinnostmi, které právní předpisy likvidátorovi stanoví. Také pouze právnická osoba nese za výkon funkce likvidátora odpovědnost. Použijí-li výše popsany obecný princip týkající se požadavků na osoby v určitých právních pozicích, lze z něj dovodit, že vlastně každá právnická osoba jmenovaná likvidátorem bude splňovat požadavky na výkon funkce statutárního orgánu, neboť za tuto právnickou osobu bude tyto požadavky splňovat právě její statutární orgán, kterým primárně právnická osoba vykonává její činnost. Naopak vztah mezi fyzickou osobou pověřenou k výkonu funkce likvidátora a právnickou osobou – likvidátorem bude vždy vztahem smluvním a to obvykle vztahem pracovněprávním či obchodněprávním na základě smlouvy mandátní. Tím, že právnická osoba – likvidátor pověří výkonem činnosti likvidátora fyzickou osobu, se tato právnická osoba nezbavuje závazku plnit povinnosti jí jakožto likvidátorovi zákonem stanovené a nezbavuje se ani odpovědnosti za výkon funkce likvidátora vůči společnosti v likvidaci, jejím společníkům či věřitelům. Naopak pověřená právnická osoba odpovídá za výkon své činnosti pouze právnické osobě – likvidátorovi a nikoliv společnosti v likvidaci či třetím osobám. Také obchodní zákoník uvádí, že pověřená právnická osoba jedná jménem právnické osoby – likvidátora či za likvidátora. Pověřená právnická osoba tedy nejedná jménem svým.

⁷⁰ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 698

Domnívám se tedy, že v situaci kdy právnická osoba nese plně odpovědnost za výkon funkce likvidátora a prostřednictvím svého statutárního orgánu splňuje požadavek, aby osoba likvidátora splňovala požadavky na výkon funkce statutárního orgánu, je zcela na místě, aby měla naprostou volnost v uvážení, jakou fyzickou osobu výkonem funkce likvidátora pověří, tedy kdo bude za právnickou osobu – likvidátora činit právní úkony týkající se likvidace. Vlastnosti pověřené fyzické osoby jednající za likvidátora nemohou ovlivnit odpovědnost likvidátora, jeho povinnosti či povinnosti jeho statutárních orgánů vůči třetím osobám. Pověření fyzické osoby žádným způsobem neomezuje jednatelské oprávnění statutárního orgánu právnické osoby – likvidátora.

POŽADAVKY NA OSOBU LIKVIDÁTORA

Obchodní zákoník výslovně žádné požadavky na osobu likvidátora nestanoví. Ještě před několika lety ani soudy otázku požadavků na osobu likvidátora neřešily jednotně⁷¹. V současné době se však právní teorie bez výjimky shoduje, že osoba likvidátora musí splňovat požadavky stanovené obchodním zákoníkem pro osobu vykonávající funkci statutárního orgánu a to bez ohledu na to, zda je likvidátorem společnosti osobní či kapitálové. Při této úvaze se vychází ze čtyřech skutečností. Především jde o to, že likvidátor odpovídá za výkon své působnosti tímž způsobem jako členové statutárního orgánu. Má-li nést likvidátor stejnou odpovědnost jako statutární orgán, je jistě namístě, aby jeho způsobilost k plnění funkce byla prokázána kvalitativně stejně jako způsobilost statutárního orgánu. Druhý důvodem, proč by měl likvidátor splňovat stejné požadavky jako statutární orgán, je skutečnost, že likvidátor fakticky v průběhu likvidace přebírá část pravomocí statutárního orgánu a vykonává tedy mimo jiné stejnou činnost jako statutární orgán. Obchodní zákoník klade určité požadavky na osoby vykonávající funkci statutárního orgánu proto, že tyto osoby mají značný vliv na chod společnosti a jsou klíčovými činiteli ve vztazích společnosti se společníky či věřiteli.

Tím, že obchodní zákoník vyžaduje, aby osoby vykonávající funkci statutárního orgánu prokázali určitou způsobilost k výkonu funkce, poskytuje společnosti, jejím společníkům a věřitelům určitou preventivní ochranu před značnou mocí statutárního orgánu ve společnosti. Funkce likvidátora je z tohoto pohledu s funkcí statutárního orgánu v mnohém srovnatelná. Likvidátor má na uvedené

⁷¹ Dvořák, T., K některým otázkám spojeným s osobou likvidátora kapitálových společností, Právník 8/2000, str. 753

vztahy značný vliv a navíc do společnosti mnohdy přichází v situaci, kdy tyto vztahy jsou již narušeny. Z tohoto důvodu je třeba klást na osobu likvidátora přinejmenším stejné požadavky jako na osobu vykonávající funkci statutárního orgánu. Další skutečností odůvodňující nutnost vyžadovat po osobě likvidátora splnění stejných požadavků jako po osobě vykonávající funkci statutárního orgánu je, že zákon výslovně vyžaduje, aby stanovené požadavky splňovaly kromě statutárních orgánů také jiné orgány právnické osoby. Jak bylo uvedeno výše, je takovým jiným orgánem právě likvidátor. To je právě případ požadavku na neexistenci překážek pro výkon funkce podle § 381 odst. 2 obchodního zákoníku. Překážky pro výkon funkce spočívají v tom, že osoba zastávala funkci v právnické osobě, na jejíž majetek byl prohlášen konkurz, či návrh na prohlášení konkurzu podaný proti takové právnické osobě byl zamítnut pro nedostatek majetku. Čtvrtým důvodem, proč vyžadovat po osobě likvidátora splnění zákonných podmínek pro výkon funkce statutárního orgánu, je nutnost použití analogie pro případ, že podmínky nejsou pro určitou funkci stanoveny. Domnívám se, že v tomto konkrétním případě není o nutnosti použití analogie sporu.

V této souvislosti bylo donedávna nevyřešeno, k jakému okamžiku je třeba stanovené podmínky pro výkon funkce likvidátora posuzovat. Jasno do této problematiky vnesl až Nejvyšší soud svým rozhodnutím⁷², ve kterém vyslovil právní názor, že nastane-li překážka výkonu funkce až poté, co byl likvidátor řádně jmenován, nelze pro tuto překážku zamítnout návrh na jeho zápis do obchodního rejstříku. Rejstříkový soud by tedy měl podmínky výkonu funkce posuzovat k okamžiku vzniku funkce. Pokud osoba likvidátora přestane stanovené podmínky splňovat během výkonu funkce, její funkce zaniká, resp. je namíste použít postup podle § 381 odst. 6 obchodního zákoníku vedoucí k odvolání osoby z funkce či k jejímu potvrzení.

Podmínky způsobilosti likvidátora

Jednotlivé podmínky způsobilosti pro výkon funkce likvidátora stanoví § 194 odst. 7 a 381 odst. 1 a 2 obchodního zákoníku. Těmito podmínkami jsou dosažení věku 18 let, plná způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost ve smyslu živnostenského zákona a dále neexistence překážek provozování živnosti podle téhož zákona. Dále u osoby likvidátora nesmí existovat překážka výkonu funkce spočívající v tom, že osoba zastávala funkci v právnické osobě, na jejíž majetek byl prohlášen konkurz, či návrh na prohlášení konkurzu podaný proti takové právnické osobě byl zamítnut pro nedostatek majetku.

⁷² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 1.3.2006, sp. zn. 29 Odo 455/2005

Stanovením podmínky věku zabraňuje zákon tomu, aby se likvidátorem mohla stát osoba, která nabyla plné způsobilosti k právním úkonům před dosažením věku 18 let uzavřením manželství.

V souvislosti s právní způsobilostí zákon výslovně uvádí, že osoba musí být plně způsobilá k právním úkonům. Jakékoliv omezení způsobilosti k právním úkonům znemožňuje osobě stát se likvidátorem.

Z hlediska bezúhonnosti vyžaduje obchodní zákoník prostřednictvím odkazu na živnostenský zákon pouze určitou omezenou bezúhonnost likvidátora, někdy také nazývanou jako bezúhonnost relativní⁷³. Živnostenský zákon totiž za osobu bezúhonnou nepovažuje pouze osobu, která byla pravomocně odsouzena za úmyslný trestný čin k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce nejméně jednoho roku a dále osobu, která byla pravomocně odsouzena za úmyslný či nedbalostní trestný čin související s předmětem podnikání. Bezúhonnost pro účely živnostenského zákona a podmínek výkonu funkce likvidátora je tedy třeba hodnotit ze dvou pohledů. Na jedné straně stojí odsouzení za trestný čin k trestu odnětí svobody v délce nejméně jednoho roku. Při takovém druhu a délce trestu je společenská nebezpečnost pachatelova chování natolik vysoká, že z hlediska obchodního práva není rozhodné, zda spáchaný trestný čin vůbec souvisí s podnikáním. Pachatel takového trestného činu požadavky na výkon funkce nesplňuje. V ostatních případech, kdy je společenská nebezpečnost trestného činu s ohledem na druh a délku trestu nižší, je z pohledu obchodního práva nutné posoudit, zda takový méně závažný trestný čin souvisí s předmětem podnikání. Pokud tomu tak není, splňuje pachatel, přestože ve smyslu trestního řádu není bezúhonným, požadavky bezúhonnosti podle živnostenského zákona a tudíž i jeden z požadavků na výkon funkce likvidátora.

Překážky provozování živnosti stanoví opět živnostenský zákon ve svém § 8. Překážkou výkonu funkce je zákaz činnosti týkající se provozování živnosti v oboru nebo v příbuzném oboru uložený soudem či správním orgánem po dobu trvání tohoto zákazu. Tímto ustanovením je zřejmě nutné rozumět omezení spočívající v zákazu působit ve funkci statutárního orgánu obecně a také omezení spočívající v zákazu činnosti provozování živnosti v oboru, ve které působí společnost v likvidaci nebo v oboru příbuzném.

Další překážka provozování živnosti souvisí s řízením ve věcech konkursu. Úpadek, konkurs a jejich důsledky jsou coby překážka pro výkon funkce likvidátora upraveny v živnostenském zákoně a zároveň v § 381 obchodního zákoníku. Osoba vykonávající funkci likvidátora musí v této věci vyhovět

⁷³ Dvořák, T., K některým otázkám spojeným s osobou likvidátora kapitálových společností, Právník 8/2000, str. 753

požadavkům oběma předpisů. Za zmínku stojí zejména ustanovení § 381 odst. 6 obchodního zákoníku. To umožňuje, aby příslušný orgán společnosti, v případě že u určité osoby nastane překážka výkonu funkce záležející ve věcech úpadku, rozhodl o potvrzení jmenování likvidátora, čímž dochází ke zhojení této překážky. Výkladem § 194 odst. 7 a 381 odst. 6 lze, domnívám se, dojít k závěru, že v okamžiku jmenování musí splňovat osoba požadavek neexistence překážky záležející ve věcech úpadku. Bez toho by její jmenování bylo neplatné. Nastane-li tato překážka u likvidátora teprve v průběhu jeho funkce, může při dodržení stanovených podmínek orgán, který likvidátora jmenoval, rozhodnout o potvrzení jmenování likvidátora a tím účinky takové překážky vyloučit.

Některé zvláštní zákony, např. zákon o bankách a zákon o investičních společnostech a investičních fondech stanoví i další podmínky způsobilosti pro výkon funkce likvidátora.

Neslučitelnost funkcí

Z ustanovení § 200 odst. 4, které je aplikovatelné na společnosti, které zřizují dozorčí radu, tedy akciovou společnost a společnost s ručením omezeným, vyplývá, že likvidátorem těchto forem právnických osob, nemůže být osoba, která zároveň vykonává funkci člena dozorčí rady této společnosti.

VZNIK FUNKCE LIKVIDÁTORA

Funkce likvidátora vzniká bez výjimky vždy jmenováním. Zákon nezná situaci, kdy by funkce likvidátora vznikala ze zákona, např. pokud by příslušný orgán ve stanovené lhůtě likvidátora nejmenoval.

Jmenování ze strany společnosti

Určení orgánu, do jehož pravomoci jmenování likvidátora spadá, je nutné provést s ohledem na příslušnou formu obchodní společnosti. Pro veřejnou obchodní společnost a komanditní společnost se uplatní obecné pravidlo, podle kterého jmenuje likvidátora statutární orgán, není-li stanovami nebo společenskou smlouvou určeno jinak. Stanovy či společenská smlouva mohou tedy založit pravomoc

jiného orgánu než statutárního ke jmenování likvidátora a mohou také určit způsob rozhodování příslušného orgánu o jmenování. Jmenování likvidátora akciové společnosti je ve výhradní pravomoci valné hromady. Likvidátora společnosti s ručením omezeným jmenuje valná hromada nebo společníci mimo valnou hromadu. Stanovy ani společenská smlouva nemohou určit jiný orgán, neboť úprava v obchodním zákoníku je v této věci kogentní. Zákon rovněž určuje, jakým způsobem rozhodování ve věci jmenování probíhá. V případě akciové společnosti rozhoduje valná hromada prostou většinou přítomných akcionářů, nevyžadují-li stanovy vyšší kvorum. Valná hromada společnosti s ručením omezeným rozhoduje také prostou většinou přítomných společníků, nevyžaduje-li společenská smlouva vyšší kvorum. Rozhodují-li o jmenování likvidátora společníci mimo valnou hromadu, je třeba k přijetí rozhodnutí prostá většina hlasů všech společníků.

Jak bylo výše uvedeno v souvislosti s vývojem právní úpravy likvidace obchodních společností, měl zápis likvidátora do obchodního rejstříku konstitutivní účinky. Od 1. ledna 2001, kdy došlo ke změně právní úpravy, není sporu o tom, že funkce likvidátora vzniká samotným jmenováním a zápis likvidátora do obchodního rejstříku má pouze deklaratorní účinky. Takové řešení je pro běžnou praxi jistě vhodnější. Deklaratorní účinky zápisu jsou namísto také s ohledem na deklaratorní účinky zápisu statutárního orgánu společnosti do obchodního rejstříku, neboť postavení likvidátora a statutárního orgánu lze pro účely vzniku funkce a zápisu do obchodního rejstříku považovat za srovnatelné.

Jmenování likvidátora soudem

Z výše uvedeného vyplývá, že společnost jmenuje likvidátora zásadně sama, neboť jedním z pojmových znaků likvidace je skutečnost, že poměry zrušené společnosti jsou vypořádány mimosoudně. Pokud ovšem dojde v této věci k selhání ze strany společnosti, připouští zákon, aby ve stanovených případech likvidátora jmenoval soud. Nastane-li takový případ, je soud povinen o jmenování likvidátora rozhodnout. Příslušným soudem je opět krajský soud, u něhož je společnost zapsána v obchodním rejstříku.

Podle § 71 odst. 1 obchodního zákoníku jmenuje likvidátora soud v případě, kdy společnost měla likvidátora jmenovat, avšak bez zbytečného odkladu tak neučinila. Smyslem tohoto ustanovení je zajistit rychlý průběh likvidace a chránit zájmy třetích osob, zejména věřitelů. Ze znění sledovaného ustanovení je třeba dovodit, že právo společnosti jmenovat likvidátora zaniká, není-li vykonáno bez

zbytečného odkladu od vstupu společnosti do likvidace. Jmenování likvidátora společností poté, co soud zahájil řízení o jmenování likvidátora této společnosti, by bylo zřejmě z tohoto důvodu neplatné.

V souladu s ustanovením § 71 odst. 2 obchodního zákoníku právo společnosti jmenovat likvidátora vůbec nevzniká, rozhodl-li o zrušení společnosti soud. V takovém případě je povinen soud likvidátora jmenovat. Před novelou obchodního zákoníku provedenou zákonem č. 370/2000 Sb. docházelo k situacím, kdy soud poté, co rozhodl o zrušení společnosti s likvidací, nenašel osobu, která by souhlasila se svým jmenováním do funkce likvidátora, neboť majetek společnosti nedosahoval takové výše, aby jeho zpeněžením bylo možné pokrýt náklady likvidace, zejména odměnu likvidátora. Proto bylo sledované ustanovení doplněno v tom smyslu, že soud může likvidátorem společnosti jmenovat společníka, statutární orgán společnosti nebo jeho člena a to i bez jejich souhlasu. Takto jmenované osoby se nemohou vzdát výkonu funkce likvidátora; opak by byl popřením smyslu tohoto ustanovení. Zákon zde vychází z myšlenky, že není zásadně správné, aby náklady likvidace byly v takovém případě hrazeny z veřejných rozpočtů⁷⁴. Podle některých názorů⁷⁵ je soud při jmenování likvidátora z řad společníků, statutárních orgánů a jejich členů vázán dále uvedenými pravidly. Především jmenování těchto osob likvidátorem je možné jen za předpokladu, lze-li výkon funkce likvidátora po takových osobách spravedlivě požadovat, což by měl soud při svém rozhodování zkoumat. To vyplývá ze skutečnosti, že tyto osoby mohou soud požádat, aby je odvolal z funkce z toho důvodu, že výkon funkce po nich nelze spravedlivě požadovat. Podmínka, aby bylo možné výkon funkce po těchto osobách spravedlivě požadovat, nebude splněna v případech, kdy zde existuje jiná osoba, která je ochotna vykonávat funkci likvidátora dobrovolně. Dalším uváděným pravidlem pro jmenování likvidátora z řad společníků, statutárních orgánů a jejich členů, je podmínka, aby osoba jmenovaná likvidátorem byla ke dni jmenování skutečně společníkem, statutárním orgánem či jeho členem. Je-li tato podmínka splněna ke dni jmenování, je nerozhodné, zda tato osoba své postavení později ztratila. Zjistí-li soud, že neexistuje osoba, po které lze výkon funkce likvidátora spravedlivě požadovat, postupuje podle § 71 odst. 7 obchodního zákoníku.

V souvislosti se jmenováním likvidátora z řad osob uvedených v § 71 odst. 2 obchodního zákoníku zastává např. prof. Dědič⁷⁶ názor, že tyto osoby mohou být bez svého souhlasu a bez možnosti vzdát se funkce jmenovány likvidátorem ve všech případech, kdy je likvidátora oprávněn jmenovat soud a

⁷⁴ Štenglová, I., Pliva, S., Tomsa, M. a kolektiv, Obchodní zákoník, Komentář, CH Beck 2005, str. 286

⁷⁵ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 695

⁷⁶ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 696

nikoliv pouze v případech, kdy soud zároveň rozhoduje o zrušení společnosti. Takové řešení se jeví jako vhodné, nicméně je třeba vzít v potaz, že zákonodárce zřejmě zamýšlel takovou situaci řešit spíše postupem podle § 71 odst. 7 obchodního zákoníku.

Podle § 71 odst. 3 jmenuje soud likvidátora v situaci, kdy funkce likvidátora skončila z důvodu smrti likvidátora, odvolání, vzdání se funkce nebo pokud likvidátor nemůže svoji funkci vykonávat, avšak pouze za předpokladu, že tak neučiní bez zbytečného odkladu sama společnost. Toto ustanovení je logickým doplněním odst. 1 sledovaného paragrafu směřujícím k ochraně totožných zájmů.

Na tomto místě je vhodné doplnit, že funkce likvidátora zaniká také zápisem skončení likvidace do obchodního rejstříku, jak vyplývá z výkladu tohoto ustanovení ve spojení s § 75b odst. 1 obchodního zákoníku. Soud jmenuje likvidátora i v případě, kdy zanikla funkce likvidátora zápisem skončení likvidace do obchodního rejstříku a soud následně rozhodne o obnovení likvidace. Společnosti nevzniká při obnovení likvidace právo jmenovat likvidátora, byť by společnost původně vstoupila do likvidace dobrovolně.

Podle ustanovení § 71 odst. 4 může soud na návrh osoby, která na tom osvědčí právní zájem, nahradit stávajícího likvidátora, který porušuje své povinnosti, likvidátorem novým. V tomto případě jmenuje nového likvidátora, nebo přesněji nahrazuje likvidátora novým likvidátorem, vždy soud bez ohledu na to, zda nahrazený likvidátor byl jmenován společností či soudem.

Posledně jmenované ustanovení souvisí s § 219 odst. 2 obchodního zákoníku. Dle tohoto ustanovení jmenuje likvidátora akciové společnosti soud v případě, kdy odvolá likvidátora jmenovaného valnou hromadou na návrh akcionářů, kteří jsou ze zákona oprávněni požádat představenstvo o svolání valné hromady. I zde je právo společnosti jmenovat likvidátora vyloučeno, resp. vůbec nevzniká.

Výše uvedené případy jsou vyčerpávajícím výčtem situací, kdy je soud oprávněn a povinen jmenovat likvidátora společnosti. Pouze však ustanovení § 71 odst. 2 obchodního zákoníku upravuje, která osoba může být do funkce likvidátora jmenována. Soud však má pouze možnost, nikoliv povinnost takovou osobu likvidátorem jmenovat. Soud tudíž není ve výběru osoby likvidátora žádným způsobem omezen. Ani to ovšem nemůže zajistit, aby ve všech jednotlivých případech mohla být osoba likvidátora zdárně jmenována. Nenajde-li soud osobu, která se svým jmenováním do funkce likvidátora souhlasí, může postupovat podle § 71 odst. 2 obchodního zákoníku a jmenovat

likvidátorem společníka, statutární orgán či jeho člena. Nelze-li však po těchto osobách výkon funkce spravedlivě požadovat, nezbyvá soudu než postupovat podle ustanovení § 71 odst. 7 a jmenovat likvidátorem osobu zapsanou v seznamu správců konkursní podstaty podle zákona o konkurzu a vyrovnání.

Jmenování likvidátora správním orgánem

Některé zákony upravují zvláštní právní režim pro jmenování likvidátora. Může se jednat o úplné přenesení pravomoci jmenovat likvidátora ze samotné právnické osoby a ze soudu na správní orgán nebo omezení možnosti soudu jmenovat likvidátora tím, že soud může likvidátorem jmenovat pouze osobu navrženou správním orgánem. Taková zvláštní úprava se uplatňuje v případě likvidací bank, pojišťoven, zajišťoven, investičních společností či investičních fondů. Správním orgánem je obvykle Ministerstvo financí či Česká národní banka.

POVINNOST SOUČINNOSTI

Jmenuje-li likvidátora obchodní společnosti soud a nikoliv sama společnost, dochází v praxi často k situacím, kdy statutární orgán či společníci nespolupracují v dostatečné míře s likvidátorem, čímž mu znemožňují plnit jeho povinnosti a ohrožují tím řádný průběh likvidace. Z tohoto důvodu ukládá zákon povinnost všem osobám, tedy nejen společníkům a statutárním orgánům společnosti, ale také např. orgánům veřejné zprávy či kterékoliv fyzické osobě, poskytnout likvidátorovi jmenovanému soudem součinnost. Právo požadovat po třetích osobách součinnost má likvidátor jmenovaný soudem bez ohledu na to, zda soud zároveň rozhodl o zrušení společnosti, nebo zda soud jmenoval likvidátora v jiné situaci. Povinné osoby poskytují likvidátorovi součinnost v rozsahu, v jakém jí jsou povinny poskytnout správci konkursní podstaty podle zákona o konkurzu a vyrovnání. Povinnost součinnosti lze chápat ve dvou rovinách. Především se jedná o povinnost poskytnout likvidátorovi požadované údaje a dále povinnost vydat likvidátorovi požadované listiny. Povinnost součinnosti je však omezena účelem likvidace. Smyslem zakotvení povinnosti součinnosti je umožnit likvidátorovi zjištění majetku společnosti v likvidaci a získání účetních dokladů, to vše za účelem sestavení zahajovací likvidační rozvahy a soupisu jmění. Zákon o konkurzu a vyrovnání uvádí demonstrativní výčet povinností např. bank, pojišťoven, pošt či vydavatelů tisku, na které povinnost součinnosti dopadá. Neposkytne-li

povinná osoba likvidátorovi součinnost bez zbytečného odkladu, odpovídá věřitelům společnosti za škodu, která tím věřitelům vznikne. Zřejmě není vyloučeno, aby se likvidátor domáhal splnění povinnosti součinnosti v konkrétním případě cestou výkonu rozhodnutí.

ZÁNİK FUNKCE LIKVIDÁTORA

Zánik funkce likvidátora je možný pouze ze zákonných důvodů. Některé z nich stanoví obchodní zákoník v ustanovení § 71 odst. 3. Obchodní zákoník blíže neupravuje způsob zániku funkce likvidátora a proto je v této věci namíste aplikovat ustanovení upravující způsob zániku funkce statutárního orgánu.

Smrt a zánik likvidátora

Prvním důvodem zániku funkce likvidátora uvedeným ve výše jmenovaném ustanovení je smrt likvidátora – fyzické osoby. Výkon funkce likvidátora je závazkem osobní povahy a proto nepřechází na dědice.

Byla-li likvidátorem jmenována právnická osoba, zastává odborná literatura názor⁷⁷, že zánikem právnické osoby funkce likvidátora nezaniká a přechází na právního nástupce. To je dovozováno jednak z chybějícího ustanovení o zániku funkce likvidátora z důvodu zániku právnické osoby a jednak z obecných principů univerzální sukcese. S tímto názorem lze bez výhrad souhlasit. V případě zániku právnické osoby bez právního nástupce pak zaniká rovněž funkce likvidátora.

Odvolání likvidátora

Dalším důvodem stanoveným v ustanovení § 71 odst. 3 pro zánik funkce likvidátora je odvolání likvidátora. Zde je třeba rozlišovat odvolání likvidátora orgánem společnosti a soudem. V právní teorii panuje shoda v tom, že přestože tak zákon výslovně nestanoví, může orgán společnosti, který likvidátora jmenoval, rozhodnout o jeho odvolání bez ohledu na to, zda likvidátor porušuje své povinnosti. Tento princip je výslovně zakotven v obchodním zákoníku pro společnost s ručením omezeným a akciovou společnost, ale je obecně dovozován i pro další formy obchodních společností.

⁷⁷ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 699

Valná hromada společnosti s ručením omezeným a akciové společnosti rozhoduje o odvolání likvidátora stejnou většinou hlasů jako o jeho jmenování, nevyžaduje-li společenská smlouva či stanovy většinu jinou.

Složitější otázka vyvstává v případě odvolání likvidátora soudem. Opět panuje shoda v tom, že soud je oprávněn odvolat likvidátora v případech, kdy mu tak zákon stanoví, a to bez ohledu na to, zda byl likvidátor jmenován soudem či orgánem společnosti. Určité rozpory však panují ohledně možnosti soudu odvolat jím jmenovaného likvidátora kdykoliv na základě uplatnění výše popsaného principu „kdo jmenuje, odvolává“. Někteří autoři⁷⁸ zastávají názor, že soud může odvolat jím jmenovaného likvidátora bez nutnosti zvláštního zákonného zmocnění, neboť i na soud – stejně jako na orgán společnosti – se vztahuje výše popsaný obecný princip o tom, že ten orgán, který likvidátora jmenuje, je také oprávněn rozhodnout o jeho odvolání. Jiní autoři⁷⁹ naopak nepřipouštějí možnost soudu odvolat likvidátora jinak, než na základě splnění zákonem stanovených podmínek. Základním argumentem hovořícím pro tento názor je ústavní princip, že státní moc lze uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon. Judikatura danou otázku neřeší.

S ohledem na výše uvedené nelze než poznamenat, že právní úprava možnosti soudu ale i orgánu společnosti odvolat likvidátora z funkce by měla doznat úprav a upřesnění. Osobně se domnívám, že by bylo vhodné připustit, aby soud mohl odvolat jím jmenovaného likvidátora na základě obecného principu „kdo jmenuje, odvolává“. Mám za to že v případech, kdy soud jmenuje likvidátora, nahrazuje svým způsobem v procesu likvidace částečně či zcela nečinného společníka, který by měl být hlavním subjektem, který na činnost likvidátora a průběh likvidace dozoruje. Má-li namísto nečinného společníka plnit dozorovací funkci vůči likvidátorovi soud, měl by být vybaven širokou možností odvolat likvidátora nejen v případech, kdy likvidátor porušuje své zákonné povinnosti, ale také pokud si likvidátor počíná např. nevhodně nebo pokud bude mít soud k dispozici kandidáta na funkci likvidátora s vyšší kvalifikací či lepšími předpoklady pro řádné dokončení likvidace, než má stávající likvidátor.

Jak již bylo uvedeno, stanoví obchodní zákoník důvody, pro které je soud oprávněn odvolat likvidátora. Především tak může učinit v případech, kdy poté co rozhodl o zrušení společnosti,

⁷⁸ Pelikánová, I., Komentář k zákonu č. 513/1991 Sb., ASPI 1996, str. 222

⁷⁹ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 700 a Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kolektiv, Obchodní zákoník, Komentář, CH Beck 2005, str. 286

jmenoval jejím likvidátorem jejího společníka, statutární orgán či jeho člena a tato osoba požádala soud o odvolání z funkce likvidátora z toho důvodu, že po ní nelze spravedlivě požadovat, aby funkci vykonávala. O této problematice již bylo v této práci pojednáno na jiném místě. Zde je vhodné připomenout, že spravedlivě nelze požadovat výkon funkce zejména v případech, kdy existuje osoba, která má zájem dobrovolně vykonávat funkci likvidátora. Dalším hlediskem spravedlnosti takového požadavku je jistě podíl této osoby na stávající hospodářské situaci společnosti.

Dalším důvodem, pro který může soud likvidátora odvolat, je porušování jeho povinností. Takové řízení o odvolání likvidátora nemůže soud zahájit ex officio, ale je k němu zapotřebí návrhu osoby, která na odvolání likvidátora osvědčí právní zájem. Aby soud návrhu vyhověl, musí tedy navrhovatel prokázat právní zájem na odvolání likvidátora a skutečnost, že likvidátor porušuje své povinnosti. Právní zájem obvykle bude dán u věřitele, společníka ale například také u statutárního či jiného orgánu společnosti. Porušení povinností likvidátora nemůže být jednorázové, ale musí se jednat o mnohočetné porušení povinností či alespoň déle trvající porušování jediné povinnosti.

Soud může odvolat likvidátora akciové společnosti jmenované valnou hromadou na žádost akcionářů uvedených v § 181 odst. 1 obchodního zákoníku, kteří jsou oprávněni požádat představenstvo o svolání valné hromady. Žádost musí obsahovat důvod, pro který žádají akcionáři soud, aby likvidátora odvolal. Tímto důvodem nemusí být pouze porušení povinností likvidátora, ale právě také nevhodnost jeho jednání, neúměrně pomalý průběh likvidace atd.

Vzdání se funkce likvidátora

Vzdá-li se likvidátor své funkce, je to dalším zákonným důvodem pro zánik funkce likvidátora. Především je třeba upozornit na to, že funkce likvidátora se nemohou vzdát osoby, které byly do funkce likvidátora jmenovány bez jejich souhlasu z řad společníků, statutárních orgánů společnosti či jejich členů postupem podle § 71 odst. 2. V ostatních případech je vzdání se funkce přípustěno bez výjimky. Obchodní zákoník neupravuje speciálně vzdání se funkce likvidátora a tak jsou na tuto problematiku aplikovatelná příslušná ustanovení týkající se vzdání se funkce statutárním orgánem společnosti. K platnému vzdání se funkce likvidátora je nutné, aby likvidátor tuto skutečnost oznámil orgánu, který ho do funkce jmenoval. Výkon funkce pak končí dnem, kdy vzdání se funkce tento orgán projednal či projednat měl. Orgán je ze zákona povinen projednat vzdání se na svém prvním zasedání následujícím po oznámení vzdání se funkce. Oznámí-li likvidátor vzdání se funkce na

zasedání orgánu, který ho do funkce jmenoval, končí jeho funkce po uplynutí dvou měsíců po takovém oznámení, nerozhodne-li příslušný orgán jinak. Jmenoval-li likvidátora soud, končí jeho funkce dnem následujícím po oznámení vzdání se funkce tomuto soudu.

Nemožnost výkonu funkce

Dalším důvodem zániku funkce likvidátora je skutečnost, že likvidátor nemůže svoji funkci vykonávat. Tento důvod zániku funkce je jedním z velmi sporných bodů právní úpravy likvidátora. V praxi může činit problémy již samo posouzení, kdy se jedná o nemožnost výkonu funkce, zda tato nemožnost má být trvalá, dlouhodobá či dočasná. Obtížně určitelný je také okamžik, kdy nemožnost nastala a kdy tudíž funkce likvidátora ze zákona zanikla. Uvedené nesnáze pramení ze skutečnosti, že nemožnost výkonu funkce záleží v subjektivních příčinách na straně likvidátora. Je na orgánu společnosti, resp. na soudu aby posoudili, kdy je skutečně dána tato subjektivní nemožnost a kdy vznikla a následně bez zbytečného odkladu jmenoval nového likvidátora. Je zcela zřejmé, že právní úprava v této věci by měla dostat změn. Řešením by mohlo být jasné zavedení výše zmíněného principu „kdo jmenuje, odvolává“ pro orgán společnosti i pro soud. V důsledku aplikace tohoto principu by bylo možné ustanovení o nemožnosti výkonu funkce zcela vynechat. Funkce by v tom případě nezanikala ze zákona a nehrozilo by, že pokud orgán společnosti nesprávně posoudí mnohdy těžko měřitelné subjektivní znaky nemožnosti, ztratí v důsledku prodlení právo likvidátora jmenovat. Naopak v případech, kdy by orgán společnosti či soud měl za to, že likvidátor nemůže svoji funkci vykonávat, přijal by kromě rozhodnutí o jmenování likvidátora zároveň a stejným způsobem vždy také rozhodnutí o odvolání likvidátora. Takovou konstrukcí by nedocházelo k přílišnému zatížení orgánu společnosti rozhodováním o likvidátorovi, naopak by se tento orgán vyhnul složitému posuzování subjektivní stránky nemožnosti na straně likvidátora a jistě by tím došlo ke zvýšení právní jistoty všech dotčených subjektů.

Skončení likvidace

Ze znění § 75b odst. 1 se dovozuje, že okamžikem skončení likvidace zaniká rovněž funkce likvidátora a to proto, že v případě obnovení likvidace před výmazem společnosti z obchodního rejstříku, je soud povinen jmenovat nového likvidátora společnosti, i když likvidátor je stále zapsán v obchodním rejstříku spolu se společností. Dalším důvodem zániku funkce likvidátora je tedy skončení likvidace. Jak jsem již uvedl na jiném místě této práce, nedomnívám se, že skončení

likvidace a tudíž i zánik funkce likvidátora nastává zápisem skončení likvidace do obchodního rejstříku.

PRÁVNÍ POSTAVENÍ LIKVIDÁTORA

Obchodní zákoník obecně stanoví, že jmenováním likvidátora na něj přechází působnost statutárního orgánu jednat jménem společnosti. Dále obchodní zákoník explicitně prohlašuje likvidátora za orgán společnosti. Likvidátor odpovídá za výkon své působnosti tímž způsobem jako členové statutárního orgánu.

Zákon neřeší podrobně vztah likvidátora k jiným orgánům společnosti či jejím společníkům. Přesto je pro řádný průběh likvidace vztah likvidátora k orgánům společnosti a společníkům, mezi které je v různých společnostech různě rozložena moc ve společnosti, velice důležitý.

Postavení likvidátora vůči společníkům

Při posuzování tohoto vztahu je nutné vycházet z úpravy vztahu mezi společníky a statutárním orgánem společnosti. Je však třeba vzít na vědomí, že likvidace je zásadně prováděna z vůle společníků a v jejich prospěch. Z pohledu společníka je hlavním smyslem veškeré činnosti likvidátora provést likvidaci společnosti v nejkratší možné době a s co nejvyšším likvidačním zůstatkem. Těmito východisky by činnost likvidátora měla být motivována především. Přestože u osobních společností jmenuje likvidátora obvykle statutární orgán, je možné zobecnit, že jedině společníci mají reálnou možnost rozhodovat o osobě likvidátora v celém průběhu likvidace. Zásadně je možné, aby společníci likvidátora odvolali kdykoliv a bez udání důvodu.

V souladu s ustanovením § 194 odst. 4 je likvidátor povinen řídit se pokyny a zásadami schválenými valnou hromadou s výjimkou pokynů, které jsou nezákonné či v rozporu se stanovami či společenskou smlouvou. Tedy i běžná činnost likvidátora může být ze strany společníků významně regulována. Považuje-li likvidátor pokyn či zásadu valné hromady za nevhodnou zejména pro průběh likvidace, měl by na takovou skutečnost valnou hromadu upozornit. Bude-li valná hromada přes upozornění likvidátora na provedení nevhodného úkonu trvat, je likvidátor povinen takový úkon provést, avšak

upozornil-li valnou hromadu na jeho nevhodnost, neodpovídá za škodu provedením nevhodného úkonu způsobenou.

Výše jmenované ustanovení v poslední větě stanoví, že nikdo není oprávněn dávat představenstvu pokyny týkající se obchodního vedení. Při analogické aplikaci takového ustanovení na postavení likvidátora společnosti je nutné dovodit, že valná hromada nemůže likvidátorovi udílet pokyny týkající se provádění likvidace, zejména pak specifických institutů likvidace jako je rozhodnutí o způsobu zpeněžení majetku společnosti atd. Je však obecným problémem sledovaného ustanovení, jakým způsobem určit, který úkon spadá do obchodního vedení a tudíž také na které úkony v rámci likvidace se vztahuje zákaz udílení pokynů ze strany valné hromady. Taková otázka není bez významu zejména pro posouzení odpovědnosti likvidátora za škodu způsobenou provedením takového úkonu. Udělí-li valná hromada pokyn k úkonu, na který se vztahuje předmětný zákaz, jedná se o nicotný úkon. Posoudí-li likvidátor takový pokyn jako pokyn po právu, nicméně nevhodný a upozorní valnou hromadu na jeho nevhodnost, bude i přes upozornění odpovídat za škodu vzniklou vykonáním úkonu dle pokynu, neboť na nicotný pokyn je třeba hledět, jakoby by vůbec nebyl učiněn.

Postavení likvidátora vůči společnosti v likvidaci

Jak již bylo v této práci uvedeno, je likvidátor jiným orgánem společnosti ve smyslu § 66 odst. 1 obchodního zákoníku. Jedná-li likvidátor v rámci jeho působnosti a v rámci omezené způsobilosti společnosti v likvidaci, je jeho jednání jednáním společnosti. Likvidátor není zástupcem společnosti, jedná jejím jménem a na její účet.

Vztah mezi likvidátorem a společností se dle § 66 odst. 2 řídí přiměřeně ustanoveními o mandátní smlouvě, pokud ze smlouvy o výkonu funkce likvidátora nevyplývá něco jiného. Smlouva o výkonu funkce likvidátora je obdobou smlouvy o výkonu funkce jednatele. Její uzavření či skončení nemá žádný vliv na vznik funkce likvidátora. Smlouvu o výkonu funkce likvidátora schvaluje valná hromada společnosti stejně jako kteroukoliv jinou smlouvu o výkonu funkce podle § 66 odst. 2. Typickým obsahem smlouvy o výkonu funkce likvidátora bude ustanovení o odměně za výkon funkce. V této souvislosti je třeba mít na zřeteli ustanovení § 66 odst. 3 poslední věta, které zakazuje, aby společnost poskytla ve prospěch likvidátora jakékoliv plnění, tedy i odměnu, jestliže výkonem své funkce přispěl k nepříznivým výsledkům společnosti či zaviněně v souvislosti s výkonem funkce porušil právní předpisy.

Postavení likvidátora vůči třetím osobám

Postavení likvidátora vůči třetím osobám, zejména věřitelům, je shodné s postavením statutárního orgánu společnosti. Z této teze existují výjimky. Nejdůležitější z nich je povinnost třetích osob poskytnout likvidátorovi jmenovanému soudem součinnost. O této problematice bylo pojednáno výše. Druhou výjimkou je zvýhodnění postavení třetích osob vůči likvidátorovi v porovnání s jejich vztahem vůči statutárnímu orgánu. Kterákoliv osoba, osvědčí-li právní zájem, se totiž může domáhat, aby soud odvolal likvidátora porušujícího své povinnosti. Taková možnost ovlivnit obsazení statutárního orgánu společnosti v českém právu neexistuje.

Postavení likvidátora vůči dozorčí radě

Jak uvádí Dr. Dvořák⁸⁰, vstupem společnosti do likvidace a jmenováním likvidátora nedochází k suspenzaci práv a povinností dozorčí rady. Dozorčí rada tedy i v průběhu likvidace vykonává dohled nad činností likvidátora obdobně jako nad činností statutárního orgánu. Členům dozorčí rady náleží za výkon jejich funkce odměna bez ohledu na vstup společnosti do likvidace.

Postavení likvidátora vůči jiným orgánům společnosti

O vztahu likvidátora a statutárního orgánu a správce konkurzní podstaty již bylo v této práci podrobně pojednáno. Zajímavým může být také posouzení vztahu likvidátora a prokuristy společnosti. Judikatura v této věci až na rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky z roku 1925 mlčí, právní teorie až na výjimky také. Přikláním se k názoru Dr. Bartoškové⁸¹, že i po vstupu společnosti do likvidace je statutární orgán oprávněn udělit prokuru, ale rozsah prokury je omezen stejně jako rozsah jednatelského oprávnění po dobu likvidace. Je třeba přijmout názor, že provoz podniku není vstupem společnosti do likvidace ukončen. Naopak likvidátorovi žádné ustanovení zákona nebrání v tom, aby prodal podnik společnosti v likvidaci jiné osobě. Likvidace má teprve docílit ukončení provozu podniku společností v likvidaci.

⁸⁰ Dvořák, T., K některým otázkám spojeným s osobou likvidátora kapitálových společností, Právník 8/2000, str. 753

⁸¹ Bartošková, M.: Prokura v období likvidace, ASPI 26. 6. 2000

ODPOVĚDNOST LIKVIDÁTORA

Pro účely této práce se odpovědností likvidátora rozumí odpovědnost likvidátora za výkon jeho funkce výhradně vůči společnosti v likvidaci spočívající zejména v odpovědnosti za škodu způsobenou společností porušením jeho povinností. Tato odpovědnost je založena ustanovením § 71 odst. 5 obchodního zákoníku. S výjimkou této odpovědnosti podle obchodního zákoníku není samozřejmě likvidátor zbaven odpovědnosti za porušení jakékoliv jeho povinnosti soukromoprávní či veřejnoprávní povahy podle zvláštních zákonů. Likvidátor je plně odpovědný např. za trestné činy podle trestního zákona, které spáchal v souvislosti s výkonem své funkce. Trestněprávní odpovědnost má z pohledu likvidátora nezanedbatelný význam. Likvidátor mnohdy stojí v místě střetu zájmů mezi společností a věřiteli, společností a společníky či společníky navzájem. V průběhu likvidace pak poměrně často dochází k tomu, že tyto subjekty zneužívají instituty trestního práva k prosazení svých obchodních zájmů vůči likvidátorovi. Nejsou výjimkou situace, kdy likvidátor společnosti čelí trestním oznámení současně ze strany věřitelů a společníků společnosti.

Odpovědnost likvidátora podle obchodního zákoníku

Jak již bylo výše uvedeno, je odpovědnost likvidátora stanovena zejména ustanovením § 71 odst. 5 obchodního zákoníku, které uvádí, že likvidátor za výkon své působnosti (funkce) odpovídá tímž způsobem jako členové statutárních orgánů. Citované ustanovení je nutné vykládat jako odkaz na § 194 odst. 5 a 6 obchodního zákoníku. Z odkazovaných ustanovení vyplývá pro likvidátora především povinnost péče řádného hospodáře, dále povinnost mlčenlivosti a implicitně vyjádřená povinnost loajality.

V souvislosti s rozбором odpovědnosti likvidátora je nutné vzít na vědomí, že judikatura českých soudů je v této věci zcela nerozvinutá. Teprve v poslední době narůstá počet případů, ve kterých soudy rozhodují o odpovědnosti statutárních orgánů. Z několika málo rozhodnutí lze sledovat, že česká judikatura sice dochází k podobným výsledkům jako vysoce rozvinutá zahraniční, zejména americká a německá judikatura, ale děje se tak především intuitivně, bez rozborů, kterými se vyznačuje právě judikatura zahraniční⁸². V České republice rovněž není k dispozici téměř žádná odborná literatura týkající se daného tématu. Odpovědnost statutárních a jiných orgánů společnosti by vystačila na

⁸² Čech, P.: Péče řádného hospodáře a povinnost loajality, Právní rádce 3/2007, str. 4

samostatné pojednání směřující zejména de lege ferendae, neboť lze předpokládat, že příslušná právní úprava dozná určitých změn nebo alespoň dojde na vydání přesvědčivé judikatury, která stávající právní úpravu doplní.

Péče řádného hospodáře je založena na tzv. objektivním principu⁸³. To znamená, že bude-li soud posuzovat, zda likvidátor jednal s péčí řádného hospodáře, bude pro něj vodítkem poznání, jakou péčí by měl poskytovat (fiktivní) průměrný řádný hospodář. Základní povinností v rámci péče řádného hospodáře je zabránit škodě na svěřeném majetku a tento majetek spravovat. Řádný hospodář nemusí být sám odborníkem, musí být však natolik znalý, aby rozpoznal, kdy je třeba vyhledat profesionální pomoc. Kromě toho musí být řádný hospodář v rychle se rozvíjícím ekonomickém světě schopen přijmout jisté riziko a přijímat a vytvářet nové postupy, názory, inovovat.

V případě sporu o tom, zda likvidátor jednal s péčí řádného hospodáře, nese důkazní břemeno o tom, že s péčí řádného hospodáře skutečně jednal, likvidátor. Je všeobecně přiznávaným teoretickým problémem, do jaké míry je v případě sporu soudce osobou povolánou k hodnocení obchodně ekonomických rozhodnutí jednatele či likvidátora. V našem právním prostředí se tento problém v praxi zatím dostatečně nerozvinul, jako tomu bylo například ve Spojených státech amerických, důkazem čehož je vznik americké teorie business judgement rule.

Výkladový problém však může způsobit ustanovení § 567 odst. 1 obchodního zákoníku, které je na likvidátora subsidiárně aplikovatelné, jakožto ustanovení upravující vztah vznikající ze smlouvy mandátní. Dle tohoto ustanovení je mandatář a subsidiárně i likvidátor povinen postupovat při zařizování záležitostí s odbornou péčí. Odborná péče zakládá vyšší stupeň odpovědnosti a klade na osobu likvidátora vyšší nároky než péče řádného hospodáře. Obecně se však v judikatuře a právní teorii dovozuje, že likvidátor je povinen vynakládat jen péči řádného hospodáře. Přesvědčivá argumentace, proč by na likvidátora neměly být kladeny nároky vyplývající z povinnosti odborné péče, však není dostupná. Lze se domnívat, že zejména u likvidátorů jmenovaných soudem z osob zapsaných v seznamu správců konkurzní podstaty, by bylo možné o povinnosti odborné péče jistě uvažovat.

Povinnost mlčenlivosti je kromě statutárního orgánu i pro likvidátora zásadní povinností, jejíž porušení by mohlo způsobit společnosti škodu srovnatelnou či vyšší než při porušení péče řádného

⁸³ viz předchozí odkaz

hospodáře. Nic na tom nemění fakt, že společnost v likvidaci je v závěrečném období své existence. Povinnost mlčenlivosti je ve srovnání s povinností zachovávat obchodní tajemství mnohem širší.

Povinnost loajality statutárního orgánu, resp. likvidátora není v českém právu kodifikována. Proto její konkrétní definice činí ještě větší problémy než definice péče řádného hospodáře. Povinnost loajality spočívá v jednání likvidátora v nejlepším zájmu a ku prospěchu společnosti, resp. ku prospěchu řádného provedení její likvidace.

Způsobí-li likvidátor společnosti svým jednáním škodu a odpovídá-li za tuto škodu, ručí za závazky společnosti vůči věřitelům v případě, kdy se věřitelům nepodařilo dosáhnout uspokojení svých pohledávek vůči společnosti. Výše ručení je omezena výší způsobené škody. Je-li více likvidátorů, odpovídají za škodu solidárně. Rovněž ručení za závazky společnosti je v případě více likvidátorů solidární.

ODMĚNA LIKVIDÁTORA

Výkon funkce likvidátora je zásadně činností úplatnou. Kromě výslovného ustanovení o odměně likvidátora v § 71 odst. 6 obchodního zákoníku, vyplývá tento fakt z toho, že na vztah mezi likvidátorem a společností v likvidaci jsou subsidiárně aplikovatelná ustanovení obchodního zákoníku týkající se smlouvy mandátní a tedy i § 566. Ten mimo jiné stanoví, že mandatář uskutečňuje úkony jménem mandanta za úplatu. Kromě toho obchodní zákoník při úpravě působnosti valné hromady akciové společnosti a společnosti s ručením omezeným stanoví, že valná hromada rozhoduje o určení výše odměny likvidátora, resp. o jeho odměňování.

Jedinou výjimku z pravidla o úplatnosti funkce likvidátora představuje likvidátor – společník, statutární orgán či jeho člen - jmenovaný soudem při likvidaci společností na základě rozhodnutí soudu. Právní teorie shodně odůvodňuje existenci této výjimky jejím sankčním smyslem, s čímž lze bez výhrad souhlasit.

Mimotarifní odměna

Obchodní zákoník rozlišuje dva způsoby určení odměny likvidátora. Obvykle rozhoduje o odměně likvidátora orgán společnosti, který likvidátora jmenoval. Odměna je v tomto případě tedy ponechána dohodě mezi likvidátorem a společností a má smluvní charakter. Výše odměny není zákonem omezena. Nedojde-li mezi likvidátorem a společností k dohodě ohledně výše odměny, je likvidátor na základě subsidiárního použití § 571 odst. 1 obchodního zákoníku oprávněn požadovat odměnu ve výši obvyklé. O odměně likvidátora rozhoduje ten orgán, který likvidátora jmenoval. V případě osobních společností je tímto orgánem statutární orgán, není-li zakladatelskými dokumenty určeno jinak. U kapitálových společností rozhoduje o odměně likvidátora vždy valná hromada. Odborná literatura⁸⁴ věnuje pozornost rozdílu mezi díky § 125 odst. 1 písm. i) obchodního zákoníku v rámci úpravy společnosti s ručením omezeným a díky § 187 odst. 1 písm. i) obchodního zákoníku v rámci úpravy akciové společnosti. Dovozuje se, že postačí, aby valná hromada společnosti s ručením omezeným stanovila pouze pravidla pro určení odměny likvidátora, zatímco u akciové společnosti je nutné, aby valná hromada schválila přímo konkrétní výši odměny.

Tarifní odměna

Druhý způsob určení odměny likvidátora se uplatní v případech, kdy byl likvidátor jmenován soudem a to bez ohledu na důvod takového jmenování s výjimkou jmenování podle § 71 odst. 2. O odměně likvidátora jmenovaného soudem rozhoduje výlučně soud. Jakákoliv dohoda ohledně odměny mezi likvidátorem a společností či rozhodnutí orgánu společnosti o odměně by byla považována za neplatnou. Soud při rozhodování o výši odměny likvidátora nemůže její výši určit zcela libovolně. Je vázán pravidly stanovenými vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 479/2000 Sb., o odměně a náhradě hotových výdajů likvidátora a člena orgánu společnosti jmenovaného soudem. Vyhláška stanoví výši odměny likvidátora v závislosti na tzv. likvidačním majetku, což je majetkový zůstatek, který zbude k okamžiku skončení likvidace. Odměna se stanoví procentuální částkou z likvidačního majetku. Vyhláška pamatuje zároveň na situace, kdy by bylo určení odměny popsáním způsobem nemožné či nespravedlivé a to tím, že pro případ skončení likvidace před možností určit likvidační majetek či pro případ nedostatku majetku k uhrazení odměny, přiznává likvidátorovi odměnu dle úvahy soudu v rozmezí od 1000,- Kč do 5000,- Kč.

⁸⁴ Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002, str. 705

Skutečnost, že byl likvidátor jmenován soudem, neznamená ve všech případech, že by odměnu likvidátora hradil stát. Pouze v případech a v rozsahu, kdy likvidační majetek nedostačuje k úhradě odměny likvidátora, je stát povinen prostřednictvím soudu odměnu likvidátora zaplatit.

Vyhláška rovněž pamatuje na odměnu za promeškaný čas a náhradu hotových výdajů likvidátora.

Náhrada hotových výdajů účelně vynaložených v souvislosti s prováděním likvidace tak náleží likvidátorovi jmenovanému soudem na základě této vyhlášky a likvidátorovi jmenovanému orgánem společnosti na základě analogické aplikace ustanovení § 572 obchodního zákoníku.

Při úvahách o odměně likvidátora, jehož odměnu neplatí stát, je dobré mít na paměti ustanovení § 66 odst. 3 obchodního zákoníku. To zakazuje plnění společností ve prospěch orgánu společnosti, resp. likvidátora, přispěl-li zřejmě k nepříznivým hospodářským výsledkům společnosti nebo v souvislosti s výkonem funkce zaviněně porušil právní předpisy. Význam tohoto ustanovení je relativizován tím, že v praxi je mnohdy na orgánu rozhodujícím o odměně likvidátora, aby určil, zda likvidátor skutečně přispěl k nepříznivým výsledkům společnosti natolik, aby bylo možné odepřít mu výplatu sjednané odměny. Při neexistenci rozhodnutí o zaviněném porušení právních předpisů bude opět na orgánu společnosti, aby vyhodnotil, zda k porušení předpisů skutečně došlo a zda tomu tak bylo zaviněně. Vyplývá-li nárok na odměnu likvidátora z právního či vnitřního předpisu, nelze její zaplacení s odkazem na sledované ustanovení odmítnout.

ZÁVĚR

Likvidace je přirozenou součástí existence obchodní společnosti. Z tohoto pohledu se neliší od založení společnosti, existence společnosti před jejím zápisem do obchodního rejstříku či vzniku společnosti. Likvidace je stádiem trvání společnosti, které pravidelně směřuje k jejímu zániku. Zánik právních subjektů a zejména pak obchodních společností je ve vyspělých světových ekonomikách věcí běžnou, ba dokonce ekonomicky potřebnou a stimulující.

V České republice však chápeme likvidaci společnosti tradičně jako výraz ekonomického neúspěchu, což vyplývá zejména ze zkušeností nabytých s tímto právním institutem krátce po přechodu na systém tržního hospodářství po roce 1989. Skutečnost, že ještě v současné době není likvidace běžně využívaným právním nástrojem, je kromě jiného také důsledkem stavu právní úpravy tohoto institutu, která neumožňuje její rychlé a finančně nenáročné provedení. Provedení likvidace společnosti s ručením omezeným trvá v průměru dvanáct až patnáct měsíců. Na vině však není jen právní úprava likvidace obsažená v obchodním zákoníku, ale z velké části také dlouho trvajících správních řízení, která v souvislosti s likvidací musejí být zahájena.

Ze statistik soudní agendy však vyplývá, že institut likvidace je v praxi stále intenzivněji využíván. Je zajímavé, že počet společností, které v daném roce vstoupili do likvidace už několik let převyšuje počet společností, na jejichž majetek byl prohlášen konkurz. Domnívám se, že nárůst počtu společností v likvidaci bude v následujících letech pokračovat.

Odborná veřejnost hodnotí právní úpravu likvidace obchodních společností obsaženou v obchodním zákoníku jako v zásadě zdařilou. Důkazem této skutečnosti mimo jiné je, že v rámci připravované rekodifikace soukromého práva, bude tato úprava převzata bez toho, aby byla předmětem rozsáhlých úprav. Nové instituty budou do stávající právní úpravy zavedeny výjimečně. Vzhledem k tomu, že o budoucím soukromoprávním kodexu probíhá v současné době živá diskuse, nabízela se zajímavá možnost zmapovat vývoj právní úpravy likvidace obchodních společností na našem území zpět až od roku 1863 a provést podrobný rozbor všech novelizací obchodního zákoníku, které se problematiky likvidace dotýkaly. Výsledkem je zjištění, že mnohé právní instituty, které byly do obchodního zákoníku přidány novelizacemi teprve v nedávné době či jsou zapracovány v návrzích soukromoprávního kodexu, byly známy a běžně využívány již v období Československé republiky po

roce 1918. Důkazem je např. mnohost likvidátorů, likvidátor jakožto právnická osoba, péče o archiválie prováděná likvidátorem, oprávnění odvolání likvidátora, odpovědnost likvidátora atd.

Význam právní úpravy obsažené v obchodním zákoníku i nadále bude záležet rovněž v tom, že tato úprava je subsidiárně použitelná i na jiné formy právnických osob, než jsou obchodní společnosti. I přes relativní zdařilost předmětné právní úpravy, nelze přehlížet některé problémy, které v právní praxi při provádění likvidací obvykle vznikají. Tyto problematické oblasti se pak stávají předmětem judikatury a rovněž předmětem zájmu odborné literatury. Je ovšem třeba říci, že judikatura ani odborná literatura není v této věci příliš rozsáhlá. Naopak, zejména v případě odborné literatury platí, že převažují spíše palčivé otázky nad uspokojivými odpověďmi, neboť institut likvidace se neteší velkému zájmu ze strany autorů. Výjimkou je snad jen osoba likvidátora, která je obvyklým tématem autorů zabývajících se likvidací.

Český právní řád neobsahuje definice právního pojmu likvidace. Existence takové definice není pro běžnou právní praxi nutností, neboť zejména o likvidaci platí, že právo nemůže a nemá upravovat veškeré vztahy, které mohou v reálném životě vznikat. Každá prováděná likvidace je originálním postupem zohledňující zvláštnosti jednotlivých zrušených společností. Přesto jsem se v této diplomové práci pokusil sestavit seznam obecně platných a především všeobecně uznávaných pojmových znaků likvidace. Tyto pojmové znaky jsem se následně pokusil konfrontovat s některými odchylkami od uznávané definice pojmu likvidace. Výsledkem bylo potvrzení platnosti uznávaných definic a předestření některých výjimek či problémových oblastí.

Rozbor pojmu likvidace obchodní společnosti deklaroval význam skutečností zrušení, zánik, neplatnost právnické osoby a význam prvozápisu společnosti do obchodního rejstříku. Na základě provedené analýzy lze konstatovat, že jmenované skutečnosti jsou pro likvidaci právnických osob zcela určující. I přesto vzniká v této souvislosti řada výkladových problémů. Příkladem je otázka, zda společnost může rozhodnout o zrušení likvidace v případě, že tato nastane z důvodu zrušení společnosti na základě jiných skutečností než rozhodnutí soudu či společníku, např. na základě uplynutí času. Dochází se k závěru, že v takové situaci nemůže společnost platně rozhodnout o zrušení likvidace. Zároveň jsou však v práci uvedeny názory opačné. Při této příležitosti je rovněž vedena polemika nad vázaností soudu právním názorem notáře v případě návrhů na zápis skutečností vyplývajících z notářského zápisu do obchodního rejstříku. Soud totiž nemá možnost přezkoumat notářský zápis z hlediska souladu jeho obsahu se zákonem a případně zamítnout provedení příslušného

zápisu z důvodu nezákonnosti obsahu notářského zápisu. V této věci jsem nedošel k jasnému závěru. Nicméně pokusil jsem se popsat problematiku ze všech úhlů pohledu.

Předložená diplomová práce se dále zabývala jednotlivými úkony a skutečnostmi, které tvoří a naplňují samotný pojem likvidace a to v časovém pořadí, ve kterém je likvidátor povinen či oprávněn tyto úkony činit resp. kdy tyto skutečnosti nastávají.

Byl proveden rozbor určení okamžiku vstupu společnosti do likvidace zejména z historického pohledu. Domnívám se, že deklaratorní účinky zápisu vstupu společnosti do likvidace jsou namístě. Cílem provedeného rozboru nebylo akademické určení okamžiku vstupu společnosti do likvidace. Naopak, vstup společnosti do likvidace s sebou přináší významné právní důsledky, o kterých bylo jednotlivě pojednáno. Pokusil jsem se rovněž upozornit, nejen na tomto místě ale v průběhu celé práce, na skutečnost, že likvidace nemá na pohledávky tak významný vliv, jaký na ně má konkurzní řízení. Skutečnost, že likvidace ovlivňuje jednotlivé pohledávky za zrušenou společností relativně málo (nepřináší např. předčasnou dospělost), vychází z toho, že v případě likvidace se teoreticky předpokládá úplné uhrazení pohledávek. Naopak v konkurzním řízení se předpokládá uhrazení poměrné.

Jednou ze sporných oblastí právní problematiky likvidace je rozsah oprávnění likvidátora jednat jménem společnosti, resp. rozsah právní subjektivity společnosti v likvidaci. Mým dílčím cílem v této věci bylo shromáždit veškerou dostupnou judikaturu českých soudů vážící se k této problematice a určit tak úkony, které lze považovat za úkony po právu a úkony, které naopak likvidátor resp. zrušená společnost činit nesmí.

V této souvislosti jsem rovněž zmínil problém, který nastává při úkonech likvidátora týkajících se majetku, které by za normálních okolností vyžadovaly souhlas některého orgánu společnosti – valné hromady či dozorčí rady. Přes shromáždění veškerých podkladů k dané tématice a podrobnému popisu obou protichůdných názorů na to, zda i v průběhu likvidace je nutné souhlas těchto orgánů vyžadovat, nedocházím k jednoznačnému výsledku a problém tak zůstává otevřen.

Nejzásadnější problém, který jsem při analýze právní úpravy likvidace našel, je určení okamžiku a vůbec možnosti skončení likvidace pro případ, kdy zde existují společníci nesouhlasící s návrhem na rozdělení likvidačního zůstatku, či společnost je účastníkem soudních sporů se svými věřiteli. Přestože

z obchodního zákoníku vyplývá, že likvidátor je povinen požádat o výmaz společnosti z obchodního rejstříku ve stanovené lhůtě po skončení likvidace, měl by výmaz společnosti z obchodního rejstříku a její zánik na probíhající soudní řízení či možnost zahájit soudní řízení samozřejmě vylučující účinek, neboť probíhající řízení by v důsledku zániku účastníka řízení byla zastavena a nová soudní řízení by nebylo možné s úspěchem iniciovat. V konečném důsledku by mohlo dojít např. k popření práva společníka domáhat se přezkumu výše likvidačního zůstatku. Vrchní soud v této věci v roce 2005 judikoval nemožnost zániku společnosti v likvidaci, pokud je účastníkem soudního řízení. Domnívám se, že taková konstrukce není de lege ferendae namístež vždy, nicméně jiného řešení by bylo možné dosáhnout jen změnou právní úpravy. Domnívám se, že lze najít vyhovující řešení. Pokud např. zajištěný věřitel sporné pohledávky vede řízení proti společnosti o určení existence této pohledávky a bylo mu likvidátorem poskytnuto zajištění ve formě složení příslušné sporné částky např. do notářské úschovy, domnívám se, že by mělo být umožněno, aby společnost zanikla. V případě úspěchu věřitele by došlo k realizaci zástavy, v opačném případě by zde byl důvod pro obnovení likvidace.

Likvidace předlužené společnosti byla dalším tématem. Zde již v současné době nevznikají obvykle žádné výkladové problémy, proto jsem se zaměřil spíše na popis stávající právní úpravy a komparaci konkurzního řízení a likvidace, postavení správce konkurzní podstaty a likvidátora.

Otázky spojené s revokačním rozhodnutím nejsou dosud dostatečně vyjasněny, judikatura neměla možnost se k nim blíže vyjádřit. Zakotvení možnosti zvrátit probíhající likvidaci je hodnoceno jako pozitivní. Je však nutné říci, že se nenaplnila očekávání některých autorů, že možnost přijmout revokační rozhodnutí bude mít za následek využívání institutu likvidace k reorganizaci, restrukturalizaci či oživení činnosti společností. Možnost obnovení likvidace je opět spíše jen popisována. Důvodem je, že příslušná právní úprava nepřináší v současné době mnoho sporných otázek a navíc se na ní nesoustředí zájem právní teorie.

To však nelze říci o problematice likvidátora. V této diplomové práci docházím především k závěru, že je namístež přijmout, že likvidátorem společnosti může být právnická osoba stejně dobře jako osoba fyzická. Právnické osoby jsou jednak členy statutárních orgánů či společníky společností v likvidaci a jednak mohou být jmenovány likvidátorem ze seznamu správců konkurzní podstaty. Od této základní teze se rovněž odvíjí moje snaha vykládat podmínky způsobilosti likvidátora tak, že je splňuje rovněž právnická osoba.

Zajímavým tématickým okruhem této práce je rovněž zánik funkce likvidátora. Provedl jsem polemiku s názorem, že zápis skončení likvidace do obchodního rejstříku, která má za následek zánik funkce likvidátora, je zápisem konstitutivním. Domnívám se, že tomu tak není a tudíž že i funkce likvidátora končí okamžikem skončení likvidace bez dalšího. Pokusil jsem se nabídnout pro tento výklad přesvědčivé množství argumentů.

Z hlediska postavení likvidátora jsem se věnoval zejména jeho postavení vůči společníkům a valné hromadě. Dříve byl likvidátor plně vázán pokyny společníků, kteří mu k výkonu funkce dokonce udělovali plnou moc. Dnes má sice společník možnost činnost likvidátora např. prostřednictvím pokynů ovlivnit, nicméně ve specifických otázkách týkajících se likvidace jsou tyto pokyny nulitní. Postavení likvidátora je samozřejmě mnohdy obdobou postavení statutárního orgánu.

Postavení likvidátora má bezprostřední vliv na odpovědnost za výkon jeho funkce. V této souvislosti jsem před zaujímáním stanovisek k dané věci dal přednost upozornění na rodící se debatu ohledně správnosti pojmu péče řádného hospodáře a upozornil na judikaturu, která v dané věci teprve začíná dělat první kroky. Nejasnosti v otázkách odpovědnosti likvidátora za výkon funkce pramení z nejasnosti právní úpravy a především neexistence judikatury v oblasti odpovědnosti statutárních orgánů. Nicméně, jak jsem již naznačil, lze v této věci očekávat posun, nejprve však v oblasti právní teorie, později rovněž v judikatuře.

Ve své práci jsem se komplexně nevěnoval právní úpravě likvidace obsažené v rámci úpravy jednotlivých forem právnických osob. Tuto úpravu jsem ovšem rovněž vzal v potaz a na několika místech této práce je při různých vhodných příležitostech rovněž o této specifické úpravě pojednáno. Nicméně pojednání o problematice likvidace jednotlivých forem obchodních společností či právnických osob by zřejmě bylo nad rámec této práce.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, I. díl, Praha: Polygon, 2002;
2. Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kolektiv, Obchodní zákoník, Komentář, C H Beck 2005;
3. Pelikánová, I., Komentář k obchodnímu zákoníku, ASPI 2004;
4. Eliáš, K., Obchodní zákoník, 4. vydání, LINDE Praha, a.s., 2004;
5. Bureš, J., Drápal, L., Mazanec, M., Občanský soudní řád, Komentář, C. H. Beck, 2000;
6. Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M., Občanský zákoník, Komentář, C. H. Beck, 2004;
7. Zoulík, F., Zákon o konkurzu a vyrovnání, komentář, C. H. Beck, 1998;
8. Kotoučová, J., Zákon o konkursu a vyrovnání, Komentář, Praha: CH Beck, 2002;

9. Dvořák, T.: Společnost s ručením omezeným, II. vydání, ASPI, a. s., 2005;
10. Pelikánová, I., Černá, S. a kol., Obchodní právo, Společnosti obchodního práva a družstva, II. díl, Praha: ASPI, a. s., 2006;
11. Winterová, A., Civilní právo procesní, Linde Praha, a. s., 2004;
12. Dědič, J., Čech, P., Evropská (akciová) společnost, Bova Polygon, 2006;
13. Eliáš, K., Společnost s ručením omezeným, Praha: Prospektum, 1997;
14. Bartošiková, M., Štenglová, I., Společnost s ručením omezeným, Praha: C. H. Beck, 2003;

15. Kratochvílová, H., Zrušení firem: likvidace a úpadek, Praha: C. H. Beck, 2002;
16. Pelikán, V., Likvidace podniku, Praha: Grada Publishing a. s., 2003;
17. Patloka, A., Postavení a působnost likvidátora po prohlášení konkurzu, Bulletin advokacie, 1997, č. 4;
18. Kratochvílová, H., Postavení likvidátora v procesu likvidace a schéma likvidačního procesu, Obchodní právo, 1993, č. 10;
19. Arrow, M., Osoba likvidátora v procesu likvidace, Pora, 1997, č. 4;
20. Patloka, A., Postavení a působnost likvidátora po prohlášení konkurzu, Právní rozhledy, č. 6;
21. Eliáš, K., K úpravě vstupu společnosti do likvidace, Právník, 1996, č. 3;

22. Bartošíková, M., Vzor s komentářem – Zrušení společnosti s ručením omezeným s likvidací, Právní rádce, č. 2/2005;
23. Bartošíková, M., Vzor s komentářem – Zrušení společnosti s ručením omezeným soudem, Právní rádce, č. 5/2005;
24. Hampel, P., Pohled rejstříkových soudů na likvidace obchodních společností, Právní rádce, 8/2003;
25. Hampel, P., Činnost likvidátora jmenovaného soudem, Právní rádce 6/2006;
26. Kratochvílová, H., Likvidace, likvidační projekt a jeho součásti, Prospektrum, 1998;
27. Dvořák, T., K některým otázkám spojeným s osobou likvidátora kapitálových společností, Právník 8/2000;
28. Bartošíková, M.: Prokura v období likvidace, ASPI 26. 6. 2000;
29. Čech, P.: Péče řádného hospodáře a povinnost loajality, Právní rádce 3/2007, str. 4

30. Orientační seznam archiválií s.r.o. a a.s. dostupný na www.soapraha.cz;
31. Návrh věcného záměru a paragrafového znění občanské zákoníku a obchodního zákona dostupný na www.juristic.cz;
32. Ministerstvo spravedlnosti ČR, Statistický přehled soudních agend rok 1996 až 2005;

33. Rozhodnutí Komise pro cenné papíry č. jedn. Rs KCP / 28 / 2001;
34. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 11. 3. 1994, sp. zn. 28 Co 75/1992;
35. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 7.7.2003, sp. zn. 7 Cmo 283/2002;
36. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25.2.2004, sp. zn. 29 Odo 1154/2003;
37. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 12.10.2004, sp. zn. 7 Cmo 424/2003;
38. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26.10.2005, sp. zn. 29 Odo 1016/2005;
39. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 3. 1998, sp. zn. I Odon 69/1997;
40. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2001, sp. zn. 29 Cdo 1422/1999;
41. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 6. 2004, sp. zn. 29 Odo 306/2002;
42. Rozhodnutí Evropského soudního dvora ve věci C-392/92, Christel Schmidt vs. Spar- und Leihkasse der früheren Ämter Bordesholm, Kiel und Cronshagen;
43. Čech, P., Vymezení části podniku a působnost valné hromady, Právní rádce 11/2006;

44. Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. července 2005, sp. zn. 29 Odo 1058/2003,
45. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 1.3.2006, sp. zn. 29 Odo 455/2005.